ଢେଙ୍କେଲି ଗୋଡ଼

odia.org

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମିଶ୍ର

ବେଜେଲ୍‌ଗୋଟ୍

ଲେଖକ

ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଏମ୍. ଏ.

ପ୍ରକାଶକ

ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାର ସମିତି — କଟକ

୧୯୫୮

ମୂଲ୍ୟ ଦୁଇଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ଗ୍ରନ୍ଥ-ପ୍ରବେଶ

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଜଣେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଲେଖାରେ ପରିସ୍ଫୁଟ । ଏପରି ଏକ ସିଦ୍ଧ ହସ୍ତରେ ଲିଖିତ ଏକ ତତ୍କାଳୀନ ଘଟଣା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାଟକ କୌତୂହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆନନ୍ଦ-ଦାୟକ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଆଜି ତା ଏକ ସୁଦୂର ଅତୀତ ଇତିହାସ ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି । କାରଣ ଘଟଣାରାଜିର ବେଗ ଅତି ବେଶୀ ଓ ସେଥିରେ ପରମ୍ପରା ମନେ ରଖି କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ବେଶୀ କାଳ ସ୍ଥିର ରହିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବିକ ନାଟକ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟଣାଟି ଏଣ୍ଡୁ ସେ ଦିନର । ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଥା ବିରୋଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସେ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜନତାର ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ଉନ୍ମାଦ, ଯାହାର ପରିଣାମ ବ୍ରିଟିଶ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ମେଜର ଶ୍ରେଣୀ ଜଣଙ୍କର ହତ୍ୟା । ମେଜର ବେଜେଲ୍ ଗେଟ୍ ମୋର ଜଣେ ସୁପରିଚିତ ବନ୍ଧୁ-ଥିଲେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ତାଙ୍କର ବହୁ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଥିଲା ଓ ସେ ଧୀର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ହତ୍ୟାର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ମୋର ସେ ଘଟଣାସ୍ଥଳ ଠି ପହଞ୍ଚିବାର ଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କ ହତ୍ୟାପରାଧରେ ମୋତେ ଲିପ୍ତ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ମିସ୍ ଅଗାଥା ହରିସନ୍ଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ମୁଁ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲି । ସେତେବେଳକାର ରଣପୁର ଦରବାରର

କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଯେ ଲୋକ ହିସାବରେ କେହି ନିଷ୍ଠୁର ବା ଅପାରଗ ଥିଲେ ତା ନୁହେଁ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ବିଚାର ଅନୁସାରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ । ରଣପୁରର ଜନତା ଯେ ହିଂସ୍ର ଓ ନିଷ୍ଠୁର ଥିଲେ ତା' ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ସରଳ ଗ୍ରାମବାସୀ ନିରାଶାର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଆଜୀବନ ବାସ କରି ଶେଷରେ ଆଶାର ଆଲୋକର ସନ୍ଧାନ ପାଇଥାନ୍ତି ମାତ୍ର । ଆଜି ଦୂରରୁ ସେ ସମୟର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେଇ ହେବ ନାହିଁ । ଏକ ପ୍ରଥା ଏକ ଅବସ୍ଥା ବିରୋଧରେ କାଳ ଗତିରେ ମନୁଷ୍ୟ ମତ ଓ ରୁଚିର ଅଭିଯାନ । ଏହାହିଁ ସେ ସମୟର ବାସ୍ତବିକ [illegible]ନା । ସେହି ସମୟର ଚିତ୍ରକୁ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ନାଟକ ଆକାରରେ ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି । ଅତି ନିକଟ ଅତୀତର ଘଟଣା । ତତ୍ସଂପୃକ୍ତ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବିତ ଓ କର୍ମକ୍ଷମ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଅବସ୍ଥାଚକ୍ରରେ ନିଜର ମତ ଓ ମନ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇ ଦେଇ ସାରିଛନ୍ତି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ହୁଏତ ନାଟକଟି କେତେକଙ୍କୁ ଅପ୍ରିୟବୋଧ ହେବ । ସଦ୍ୟ ଘଟଣା ଘେନି ଲେଖା ତତ୍କାଳ ସାହିତ୍ୟ ନାମରେ ପରିଚିତ । କେବଳ [illegible] ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତତ୍କାଳ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କାରଣ ଘଟଣାଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଦ୍ୟ ବା ପ୍ରାଚୀନ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହି ବିଚାରଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖା ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ । ସାହିତ୍ୟ ହିସାବରେ ଲେଖାଟି ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ କଳ୍ପିତ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଏ ଲେଖାଟି ଏକ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଯୁଗର ସଙ୍କେତ ସ୍ୱରୂପ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରହିବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ତା ୧୦।୨।୧୯୫୪ — ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ

ଲେଖକର ନିଜ କଥା

ସେ ପ୍ରାୟ ୧୯୩୯ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୬ କିମ୍ବା ୭ ତାରିଖର ଏକ ସକାଳ । ବାଣପୁର ହାଇସ୍କୁଲର ବନ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସହକାର କୁଞ୍ଜରେ ଆମର ପଢ଼ା ହେଉଥାଏ । ସକାଳର ନାଲି ନାଲି ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ପୃଥିବୀର ଘାସ ଶେଯରେ ଲୋଟି ଯାଉଥିଲା । ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ନବମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ମୁଁ । ହଠାତ୍ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରେଣୀ ଭିତରେ ପଶି ଆସି କହିଲେ, "ରଣପୁରରେ ବିପ୍ଳବ ।"

ପୁଷ ପୁନିଅଁ ଜାନୁୟାରୀ ୫ ତାରିଖ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ସମୂହର ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମେଜର୍ ବେଜାଲଗେଟ୍ ରଣପୁର ଗଡ଼ରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ ।

ରାତି ରାତି ରଣପୁରବାସୀ ଘରଦ୍ୱାର ଶୂନ୍ୟ କରି କିଏ କୁଆଡ଼େ ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ନିକଟ ଖାସମାହାଲ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ।

ଏହା ପରେ ରଣପୁର ସୀମା ସିକୋ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମୁଁ ଲୁଚି ଲୁଚି ଗଲି । ସେଠାରେ ଆମର ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବ, ସାହି ପଡ଼ିଶା ଲୋକଙ୍କୁ ଶରଣାର୍ଥୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି କାନ୍ଦି ପକାଇଲି । ସମସ୍ତେ କହୁଥାନ୍ତି, "ରଣପୁର ଫେରିବେ ନାହିଁ । ସାହେବ ମରିଛି । ସରକାର ଧରି ରଣପୁର ଜାଳି-ପୋଡ଼ି ଦେବ ।" ସିକୋରୁ ରାମେଶ୍ୱର ବାଟ ଦେଇ ନିରାକାରପୁରଠାରୁ ଜାଳୁପଡ଼ା ଗଲି । ସେ ଦିନ ରାତିରେ ପୋଲିସ ମୋତେ ବହୁତ ଜେରା କରିଥିଲେ ।

ସାହେବ ମଲ୍ଲ । ତା ପଛେ ପଛେ ରଣପୁରର ଦୁଇଜଣ ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଅନ୍ୟ ବହୁ କର୍ମୀ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିଥିଲେ । ଏହି ସାହେବ ହତ୍ୟା ବିଚାର ବେଳେ ରଣପୁର ଅମଲାମାନେ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଛନ୍ତି ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।

ଲାଞ୍ଚ ମିଛ, ନାଲି ବେତ, ଘୋଷରା ପାହାର ଜେଲ ଜୋରିମନା, ବେଠି ବେଗାରି ଯେଉଁଠି ଅଲ୍ଲ ଥିଲା; ସେଠି ଧନେ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଯଜ୍ଞ ବେଦୀରେ ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଆଉ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଆହୁତି ହେଲେ ।

ଏହା ପରେ ୧୯୪୭ ବେଳକୁ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରସ୍ଥ ଆନ୍ଦୋଳନ ଘନେଇ ଉଠିଲା । ରଣପୁରରେ ସେତେବେଳେ ଦରବାରର ପ୍ରହସନ ଚାଲିଥାଏ । କଲେଜ ଛାତ୍ର ମୁଁ ଏହି ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦାନ କଲି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତରେ ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ତର ହେଲା ।

ତଥାପି 'ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ'ର ବଳ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଦରବାର ଶାସନ ୧୯୪୭ ମସିହାର ଗୋଟାଏ 'ଭୋଟ' ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଭୋଟରେ ଅମ୍ଭର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନେ ଜୟ ଲାଭ କଲେ । ତଥାପି ଦରବାର ଏଥର ଏପଠ ସେପଠ କରି ହଠ ଚମଠ କଲେ । ଏହା ପରେ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ହୋଇଗଲା ।

ରଣପୁର ଗଡ଼ଜାତର ଏହି ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଇତିହାସକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି "ବେଜେଲଗେଟ୍ ଓ ରଘୁ ଦିବାକର" ନାଟକଟି ଲିଖିତ । ନାଟକଟି ଅନେକଦିନରୁ ଲେଖି ସାରିଥିଲି । ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥାଭାବ ବଶତଃ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ପାରୁ ନଥିଲା ।

ଏବେ "ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାର ସମିତି" ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଦେଖାଇ 'ନାଟକଟି' ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବାରୁ ମୁଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ସାହିତ୍ୟିକ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ଜନନାୟକ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ତାଙ୍କର ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମୟ ବ୍ୟୟରେ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର 'ପରିଚୟ' ଲେଖି ଦେଇଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

'ଗଡ଼ଜାତ' ମାନଙ୍କର ବୈପ୍ଳବାତ୍ମକ ଇତିହାସ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖା ଯାଇନାହିଁ । 'ଡବାଲଟେଗେହ୍' ଓ ରଘୁ ଦିବାକର, ସେହି ବିରାଟ ଇତିହାସର ଛିନ୍ନ ପତ୍ରରୂପେ ଯଦି କେଉଁ ସାହିତ୍ୟିକ ବା ଐତିହାସିକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ ତାହାହେଲେ ଲେଖକ ନିଜର ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ମନେ କରିବ । ନାଟକୀୟ ପରିକଳ୍ପନାରେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ନିଛକ ଇତିହାସର ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରାଯାଇଅଛି ।

ବହିରେ ଦେଖା 'ଯାଇଥିବା' ମୁଦ୍ରଣ ତ୍ରୁଟି ପାଠକମାନେ କ୍ଷମା କରିବେ ବୋଲି ଆଶା ।

ପରିଶେଷରେ ଏହି ନାଟକ ମୁଦ୍ରଣରେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସର ପରିଚାଳକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ପରିଡ଼ାଙ୍କ,ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉତ୍ସାହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ନିମିତ୍ତ ଲେଖକ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଋଣୀ ।

୨୭।୧।୧୯୫୪   } ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର
କଟକ   } ଅଧ୍ୟାପକ, ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ

କୃତଜ୍ଞତା

ମୋର ବନ୍ଧୁ, ରଣପୁର ଆନ୍ଦୋଳନର ସହକର୍ମୀ, କବି ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହୀ ଲେଖଣୀରୁ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ 'ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର' କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି—ରଣପୁରର ଜନସାଧାରଣ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହୃଦ୍ ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଓ ଦିବାକର ପରିଡ଼ାଙ୍କର ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷା ପାଇଁ କିଛି କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ରଣପୁରର ଜଣେ ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ଓ ଦେଶପ୍ରେମୀ ହିସାବରେ ବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କର ସହୃଦ୍‌ମାନଙ୍କ ପୂଜା ବେଦୀରେ ପ୍ରଥମ ଅର୍ଘ୍ୟ 'ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର' ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଏଇ 'ବେଜଲଟଗଠ୍ ।'

୧୯୩୮ ମସିହା ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଜା ବିକ୍ଷୋଭ ଦେଖା ଦେଇଥାଏ । ରଣପୁରରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ବିକ୍ଷୋଭ ଦେଖା ଦେଲା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତୃତ୍ୱରେ—ସେତେବେଳେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅଗରେ ମାଛି ପଡ଼ିଲେ ନବ ଖଣ୍ଡ ହେଉଥାଏ । ଗର୍ଭିଣୀ ଗାଈ ବାଠ ଛାଡ଼ି ଦେଉଥାଏ—ପାରିଧି ବେଠିରେ ପ୍ରଜାକୁଳ ହନ୍ତସନ୍ତ ହେଉଥାନ୍ତି । ଏଇ ପାରିଧି ବେଠିମାନଙ୍କରେ ରଣପୁରର କେତେ ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କର ମୁଣ୍ଡରୁ ସିନ୍ଦୂର ଲିଭିଛି ଓ ହାତରୁ ଶଙ୍ଖା ଭାଙ୍ଗିଛି ତାର କଳନା ନାହିଁ—ତାର ଉତ୍ତର କେବଳହିଁ ପ୍ରେତ ପୁରିରୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରେତାତ୍ମା ଦେବେ । ରଣପୁରର ଅମ୍ବ ତୋଠା, ପୋଖରୀ, ଗାଡ଼ିଆ ସବୁ ରଜାଙ୍କର । ସର୍ବୋପରି ରଜାଙ୍କର ହାତୀ କଳସ ତଳେ କେତେ ଜଣଙ୍କର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ—ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଲାଞ୍ଚ ମିଛର ଶେଷ ସୀମା ଟପିଥାଏ ।

ଏଇ ସମସ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାରର ରଣପୁରର ନିଷ୍ପେଷିତ ଜନସାଧାରଣ ଆଉ ବରଦାସ୍ତ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଗୃନ୍ଦପୁରର ଦଶଦୋଳ ପଡ଼ିଆରେ ଗଠିତ ହେଲା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ, ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ । 'ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କି ଜୟ' 'ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିକି ଜୟ' 'ହୁକାପିଠା ଶାସନ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ' ଶବ୍ଦରେ ମଣିନାଗ ପାହାଡ଼ କମ୍ପି ଉଠିଲା ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ସେତେବେଳେ ରଣପୁର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରେରଣା ଓ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଉଥାନ୍ତି । ହଠାତ୍ ଦିନେ ୧୯୩୯ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୫ ତାରିଖରେ ରଣପୁର ଗଡ଼ରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନସାଧାରଣ

ସଭା କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତତ୍କାଳୀନ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମେଜର ବେଜଲଗେଟ ପୋଲିସ ଫଉଜ ନେଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ବେଜଲଗେଟ୍‌ଙ୍କ ଆସିବା ରାସ୍ତାରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଘାତ କରାଯାଇ ଥାଏ । ଫଳରେ ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ସାହେବଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ମହତାବ ରଣପୁର ଗଡ଼ଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ କଥା ସରିଯାଇଥିଲା । ରଣପୁରର ଲୋକ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଖାସମାହାଲକୁ ପଳାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ପୋଲିସ ତଦନ୍ତ ଚାଲିଲା । ଦୁଇଜଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲୋକ ରଘୁନାଥ ଓ ଦିବାକରଙ୍କ ବେକରେ ସେମାନଙ୍କ ଜନ୍ମମାଟି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଠାରୁ ଦୂରରେ ଫାଶୀ ଗଲାଇ ଦିଅଗଲା । ହଜାରିବାଗ ଜେଲରେ ଉଭୟଙ୍କୁ ୧୯୩୯ ମସିହା ମେ ମାସ ୯ ତାରିଖରେ ଫାଶୀ ଦିଅଗଲା । ରଘୁନାଥ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ୧୯୧୦ ମସିହା ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ଓ ଦିବାକର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ୧୯୧୮ ମସିହା ମାର୍ଗଶୀର ମାସ ପ୍ରଥମ ଗୁରୁବାର ଦିନ ।

କିନ୍ତୁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ମାରି ଦିଆଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ—ରାଜାଙ୍କର କୁଳବଧୂଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ—ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆଉ ଥରେ ଘନେଇ ଆସିଲା । ମୁଁ ଏବଂ ବନ୍ଧୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର କଲେଜ ଛାତ୍ର ଏଥିରେ ଯୋଗଦାନ କଲୁ । ନୂଆ ରଣକୌଶଳରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ହେଲା, କିନ୍ତୁ ବିଫଳ ହେଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଏ ଦେଶରୁ ଅପସରି ଗଲା । ସାମନ୍ତବାଦ୍ ଛିନ୍ନ ହେଲା, ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ରଣପୁରର ଇତିହାସ ପୂରାପୂରି 'ବେଜଲଗେଟ'ନାଟକରେ ଫୁଟି ପାରିନାହିଁ । ଏକ ନାଟକରେ ଏ ସମସ୍ତ ଫୁଟିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ନିଶ୍ଚୟ ଯେ 'ବେଜଲଗେଟ' ନାଟକ ରଣପୁରର ଅତୀତର ଗୌରବମୟ ଇତିହାସର ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ପୃଷ୍ଠା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି ।

ତା ୩୧।୧୨।୧୯୫୭

ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମ, ଆଡ଼ଭୋକେଟ
ତାଲଗଳି, କଟକ

ନାଟକୋଲ୍ଲିଖିତ ଚରିତ୍ରଗଣ

—ପୁରୁଷ—

ରଘୁନାଥ—ବିଦ୍ରୋହୀ ନେତା

ଦିବାକର ,,

ବେକେଲ୍‌ଗେଟ—ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ

ଦେଓ୍ୱାନ—ଫଗୁ ମହାନ୍ତି

ରେଂଜର—ଗୋପୀବାବୁ

ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର—ହଳଧର ବାବୁ

ଦାରୋଗା—ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ

ଲୁହାନଖାଁ—

ଷେସବାସୀ ବଗିଲ—

କପିଳ,

ଅଛେଲ୍କ

ଗ୍ରାମ୍ୟଯୁବକ—ନୀଳ, ରାମ, ସହଦେବ, ରତ୍ନାକର, ବେନୁଆ

ବୃଦ୍ଧରଜା

ବଳବନ୍ତରାୟ

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କର୍ମୀ ପ୍ରଭୃତି

ନାରୀ

କମଳା—

ଲୁନ୍ଦ—

କରଣୀ

ଲବଙ୍ଗଦେବୀ—ପ୍ରଭୃତି

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ଦେଓ୍ୱାନ ଫଗୁ ମହାନ୍ତି, ମଲ୍ଲୀମାଳ ପିନ୍ଧି ବସିଛନ୍ତି । ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା; ସାଜସଜ୍ଜା ସବୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଧରଣର,...ପଶା ଖେଳ ଚାଲିଛି; ରେଞ୍ଜର ଫରେଷ୍ଟ୍ର ଗୋପୀନାଥ, ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ହଳଧର ମହାନ୍ତି, ଦାରୋଗା ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଗହଣରେ, ଘରଟି ବିଳାସର ଅଡ଼ମ୍ବର ପରିପାଟିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।]

ଦେଓ୍ୱାନ ଫଗୁ ମହାନ୍ତି—(ପଶା କାଟି ପକାଇ) କଣେ ପୁଅ ବାବୁ...

ଫରେଷ୍ଟର ଗୋପୀ ବାବୁ—ହେଲଣି ପଣ୍ଡାଲରେ...

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ପନ୍ଦରେ, (ହାତ ପାଟି କରି ପାଶାଖେଳ ଭିତରେ) ଆଜ୍ଞା, (ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି) ଏବେ ଶୁଭଦିନ ହେଲା ତାକ ଘରକୁ ପନ୍ଦର ଶହ ଟଙ୍କା ଆସିଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—କାହାର, କାହାର...

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନଇପୁର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ନାହାକର ଆଠ ଶହ ଆଉ ବସୁଲିଆ, କେନ୍ଦୁପଲ୍ଲୀ, ନରସିଂହପୁର, ଗୋପାଳପୁର ଗାଁର କାହା କାହା ନାଁରେ ସବୁ ଆସିଛି ......

ଦେଓ୍ୱାନ—ରେଞ୍ଜରଙ୍କୁ ପଚାର (ହସଠା ହସି)

ରେଞ୍ଜର—ଆଜ୍ଞା ସେ କଣ ବଳେଇ ଯିବ...

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ସବୁ ଠିକ୍ କରି ଦେଉଛି......

(ପଶା ଖେଳ ଚାଲିଥାଏ, ପାନ, ଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ ଫୁଲମାଳ ଆସି ଥୁଆ ହୋଇଥାଏ ।)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦେଖ ହଳଧର ବାବୁ, ଯେମିତି ପଇସାଟାଏ କେହି ନ ପାଆନ୍ତି ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ବାବୁ, କେଉଁଠି ଗଛ,

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଅରେ ବାଡ଼ିଆପାକ ପଡ଼ୁ, ପାଲଗଦା ଠିଆ ହୋଇଛି, ସେଇଁଠି ଯାହା ଲଗେଇ ଦିଅ..............

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—(ମାଟି ଖୋଳି ଗାତ କରିବା)

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଖାଲି ଗଛ ଲଗାଇବା ନା ଆଉ କଣ କରିବା ବାବୁ...

କୁର୍ବାନ୍‌ଖାଁ—ଅରେ ବେଇମାନ, କେତେ ପଚାରୁଛୁ ? ଗଛ ତ ଲଗିବ, ଆଉ କଣ ତୁ ଝୁମ୍ପା ଖଞ୍ଜି ଦେବୁ ।

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି—(ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ) ଅରେ, ପାଟି କରନା—

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—କାହିଁକି ? କିଏ ଅଛି କି ?

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଅରେ ଏ ବଗଲରେ । କାନ୍ଥର ମଧ୍ୟ କାନ ଅଛି । ତୁ କଣ ଜାଣିଛୁ । ଏହି ନିମକହାରାମର ପୁଅ, କଂଗ୍ରେସ କରୁଛି ।

ପ୍ରଥମବ୍ୟକ୍ତି—ଅହେ, କଂଗରସ ଫଂଗରସ କରୁଛି କରୁ । ଉସଟିକୁ ନାଗିବ ଯେ—ପୁଅଠ

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—(ଦୁଇ ଗୁଣ୍ଡିଟା ଗଛ ପୋଛି ସାରି) ଆଉ କଣ ପୋତା ହେବ ?

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ନାହିଁ, ଆଉ ଅନ୍ୟ କାମ ଅଛି..........ଦେଖେ ଦାମା ତୁମେ ଦୁ'ଜଣ ଏହି ପାଖ ବଣକୁ ଯାଅ । ଗୁଡ଼ାଏ କାଠ କୋଉଁଠି ଗଛ ମୂଳେ ପଡ଼ିଛି । ତାକୁ ଜଲଦି ଜଲଦି ଆଣି ଏଠି ପକାଇ ଦିଅ । ପାଲଟଦା ଟଟକା ଲୁଚେଇ ଦେବ । ଯେମିତି କେହି ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ବାବୁ, କିଏ କଣ କହିବ ? (କାନ କୁଣ୍ଡାଇ କୁଣ୍ଡାଇ)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—କଣ କହିଲୁ, କିଏ କଣ କହିବ । ଅରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଜମାଦାର ଫକୁମହାନ୍ତି ଦଖଲକୁ, ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ଦାରୋଗା । ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ଦାରୋଗାକୁ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଜମାଦାର । ଅରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଜମାଦାରକୁ ଆଉ ସବୁ ଲଗାଲଗି.........

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଅଜ୍ଞା ଚଉଦକୋଶ ରଣପୁର ମଧ୍ୟରେ । ଟିକିଏ ଟଳିଗଲେ ନଡ଼େ ଖଣ୍ଡ ହେବ । ଏ ପୃଥୀ ସହଜ ପୃଥୀ କୁହେଁ । ଏ ଲୋକ ଗୁଡ଼ାକ ମେଳିଆ—ଜାଣିଥାନ୍ତୁ ହଜୁର ଏଗୁଡ଼ାକ ମେଳିଆ—

କୁର୍ବାନ ଖାଁ — ଆରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁକୁ ତୁ ପାଠ ପଢ଼ାଉଛୁ । କେତେ ହାକିମ ହୁକୁମାଙ୍କୁ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଦେଖିଛି ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି — ଆଜ୍ଞା, ଖାସମହାଲରୁ ଏ ଟିକ ବଳି ପଡ଼ିବ ।

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି — ଆରେ ଜମାଦାର ବାବୁଥିଲେ ସବୁ ଅଛି । ହାକିମ ନା ହାକିମ, ସେତ ଆମପରି ମଣିଷ ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି — ଆରେ କିଏ ଧରିବ ହାଦ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ — ତୁ କହୁଛୁ କୁର୍ବାନ ଖାଁ — ଜମାଦାର ସାହେବଙ୍କର ହୁକୁମ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି — ନାହିଁ ଏକଥା କାହାକୁ କହିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ — ସେ କଥା କଣ ସେ ବୁଝୁଛି । କିରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁର କେତେ ମହିମା, ତା ନାଁ ଶୁଣିଲେ...

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି — ଗର୍ଭିଣୀ ଗାଈ ବାଛୁରି ଛାଡ଼ିବ !

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି — ବାବୁ ମୁଁ କଣ କହୁଛି, ତମେ ବଡ଼ ବଡ଼ିଆଙ୍କୁ ସବୁ ପାର । ଆମେତ ମଲା ମଣିଆ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ — କିରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଥିଲାବେଳେ, ତମକୁ କଥା କହିବାକୁ କାହାର ସାହସ ଅଛି !

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି — ଠିକ୍ କଥା, କୁର୍ବାନ ଭାଇଥିଲେ —

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି — ଭାରି ଭାଇ, ଆମ ମଧ୍ୟରେ ଭାଇଙ୍କ... ତାଙ୍କ ରୂପ ହଳଦୀ ପାଣିରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବନି ଯେ... ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ — ଆରେ ହେ । କୁର୍ବାନ ଖାଁ ରଜାଙ୍କୁ ତ ଜବାବ ଦେଇଛି । ଦିଆନ, ଦାରୋଗାତ ଦେଖିଲେ ଖୁସି —
ପୁଣି କୁର୍ବାନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତମକୁ କିଏ ମାରିବ, ଧମକାଇବ । ଜଣପୁରିଆ ? ପିଠିରେ କଣ୍ଟା କୋଳପା ବାଡ଼ି ସଜ ହୁଅନ୍ତୁ ।
ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ଠିକଣା ହେବେ ଯେ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି — ଏମିତ କ'ଣ ସମୟ ମିଳିବ ? ରାତି ପାହିଲେ ପୁଣି ସାନଗଡ଼ ହାଟ ଅସୁଲକୁ ମିବାକୁ ହେବଟି ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ — ଯାଅ, ଚଞ୍ଚଳ ଯାଅ । କାଠ ଆଣି ପକାଇ ସାରିଲେ, ସବୁ ଥାନାକୁ ଫେରିଯିବା ।

(ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଫେରିଯିବା, କୁର୍ବାନ ବସି ପିକା ଟାଣିବା)

କୁର୍ବାନଖାଁ—(ସ୍ୱଗତ) ଏଇଥର ବଗଲ ପୁଅ ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ କଣ୍ଟି ପାଇଯିବ, ଏଠା ଖୋଦ୍ କୁର୍ବାନର କାରମଣ୍ଡ ଯେ ।

(ଏହି ସମୟରେ କାଠ ଅଣି ଦୁଇଜଣଯାକ ରଖିଲେ । କାଠଟାକୁ ମାଟି ଖୋଳି ସେହି ବାଡ଼ରେ ପୋତିଦେଲେ । ବଡ଼ି ସାବଧାନତା ସହ)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ସବୁ ସରିଲା ?

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—କିପରି ସରିବ ?

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆହୁରି ପିଅଶାଳ କାଠ ଦି'ଟା ପଡ଼ିଛି ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—କଞ୍ଚାକାଠ ଅଣିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

କୁର୍ବାନ—ଅରେ ସେହି କଞ୍ଚାକାଠ କଥା ମୁଁ କହୁଛି । କଞ୍ଚାକାଠ ହେଲେ କଞ୍ଚା ପଇସା ଝଡ଼ିବ ! କଞ୍ଚା ରକ୍ତ ଶୀତଳ ହୋଇଯିବ । ବଗଲ ବୁଢ଼ାର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଯିବ । ପୁଅ ମାମୁଁ ଘରକୁ ଯିବ ସିଧା ସିଧା ।

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଏଥରକ କଞ୍ଚାକାଠ ତକ ଅଣିବୁ ?

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଖାଲି କଞ୍ଚା କାଠ ଅଣ, ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା କାଠ ମଧ୍ୟ ଅର ସାହି ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ବାଡ଼ରେ ପକାଇ ଦେବ । ଯେପରିକି ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ ଏଥର ମାମୁଁଘର ଯିବ...

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଏଇଲେ କେତେ ରାତି ହେବ (ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ)

କୁର୍ବାନଖାଁ—(ହାତ ଘଣ୍ଟାକୁ ଚାହିଁ) ଅରେ ରାତି ଦି'ଟା ହେଲା । ବେଗି ବେଗି କାମ ଶେଷ କର । ଏଇଲେ ରାତି ପାହିଯିବ । ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କର ମର୍ଜି—ପୁଣି ଏଠା କାମ ସରିଲେ ଆଉ କେଉଁ ଗାଁକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଚାଲ, ଚାଲ, ବେଗି ବେଗି କାମ ଶେଷ ହେଲେ ଯିବା ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି (ପିକାଟାଏ କୁର୍ବାନଠାରୁ ନେବା ଓ ଟାଣିବା) ଗାଁଟା ଯାକକୁ ମିଲାଇ ସବୁ ଅମାନ୍ୟ କାମ ଏହି ବଗଲ ଘର କରୁଛି । ଆଜି ଏଠି, କାଲି ସେଠି,

କୁର୍ବାନ ମିଆଁ—ଅରେ ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ । ଭିତରେ ... ଲୁଚି ଜଣକ ପୃଥୀକୁ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ବୋପାମାନେ ଅଛନ୍ତି, ଚାଲି ରହି ହାରମଜାଦାକୁ ଠିକ୍ କରିଦେବା । ଏହିଥର ଦାଡ଼ିଆଟା ସବୁ ଅଣ୍ଟୁ ଗଣ୍ଠି ଭଙ୍ଗି ଦେବ ଯେ—

(ଦୁହେଁ କାଠ ଆଣିବାକୁ ଯିବା—ଠିକଏ ସମୟରେ କାଠ ଆଣି ଦୁହେଁ ଫେରିବା) ।

କୁର୍ବାନ—ସାବଧାନ, ସାବଧାନ, ସାବଧାନ, ଧୀରେ ପକା—

[ଦୁହେଁ କାଠ ଆଣି ଆଣୁ କାଠଟି ୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତରୁ ଖସି ଗଲେ ଯେ ତାର ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେହି ଅନ୍ଧାରିରେ ସେଇଠି ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ତଳେ ପିଟି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା]

[କୁର୍ବାନ ମିଆଁ ଧାଇଁ ଆସିଲେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ।]

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଭାଇରେ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଗଲା—

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଅରେ ଅଚ୍ଛା କଥା ହେଲା, ଏବେ କରିବା କଣ ।

କୁର୍ବାନ ମିଆଁ—ତା ଗୋଡ଼ ଜଖମ ହେଲା ବୋଲି କଣ, ସେ ଏଇଠି ପଡ଼ି ରହିବ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଅରେ, ମହା ବିପତ୍ତି ।

କୁର୍ବାନ ମିଆଁ—କାଧରେ ହେଲେ, ଚାଲ ସେଠାକୁ ନେଇଯିବା—

[ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯିବା । ଗଲା ପୂର୍ବରୁ କାଠ, ଗଛ ସବୁ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ଦେଖିଯିବା]

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—କେଉଁବାଟେ ଯିବା—

କୁର୍ବାନ ମିଆଁ—ଚାଲ ନାଳାର ତଳେ ତଳେ—

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ରାତି ପାହି ଆସୁଛି । ବଡ଼ ପାହାନ୍ତାରୁ ବଳରାମଙ୍କ ଝିଅ କମଳା, ବୟସ ଅନୁମାନ ୧୬ରୁ ୧୭, ଦେବ ବାଡ଼ିକୁ ଆସିଲା । ହାତରେ ଫୁଲ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି, ...ଗାଁଟିରେ ଖୁନ୍ଦୁରିଲୁଣି ପୂଜା ହେବ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ଝିଅ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ]

କମଳା—[ଗଛ ତଳ ବାଡ଼ିରେ କେତେ ଫୁଲ ଫୁଟି ରହିଛି । କମଳା
ଫୁଲ ଗୋଟାଉ ଗୋଟାଉ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ କରି ଗୀତଟିଏ ଗାଉଥିଲା ।]

ମନ ପବନରେ, କେତେ ଫୁଲ ଯାଏ ଝୁଲି,
ମହୁକା ବଉଳ ଆମ୍ବ ଗଛ ନିମ୍ବ ଛାଇ
ମଳାପୁଣୀ ନଈ ଛୁଡ଼ି ଝୁଲି
ଯେତେବେ ସତ ଆସେ ଯାହା ଯାହା,
ସିନ୍ଦୁରୀ ଫାଟିଲା ଫୁଲ ମହକିଲା
ଗମକିଲା ଭୂର ଗଡ଼ଜାତ ଭୂଇଁ,
ଏ ଦେଶରେ ବସ୍ତୁର ନାହିଁ ଲୋ,
ଘର କରିଥିଲେ ଥରେ ଫେଡ଼ିଲେ ସବୁ ଟେ ।

(ଏପରି ସମୟରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲା ଦୁଇଟି ଆସିଲେ । ଫୁଲ
ତଳୁ ଗୋଟାଇଲେ)

କମଳା—କିଲୋ ଝୁନୁ, ଫୁଲ କଣ କରିବୁ ।

ଝୁନୁ—ଅପା, ଆଜି ଯେ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା । ତୁମେ କଣ ଉପାସ କରିନ ।

କମଳା—ଆମ ମଫସଲ ଗାଁରେ କେତେ ଓପାସ । ଆମେ ସବୁ
ମଫସଲିଆ ଲୋକ ।

ଝୁନୁ—ହଁ ଲୋ ଅପା, ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଉପାସଟା କଣ ।

କମଳା—ଅଲୋ ତୁ କଣ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓପାସ କଥା ଜାଣିନୁ ।
ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓପାସ ଆମ ଏ ଗଡ଼ଜାତ କୋଣ ମୂଲକରେ କିଏ
ନ କରି ନାହିଁ । ସବୁ ଗାଁରେ ଏହି ଓପାସ । ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ତୁ
ଆସିଲେ, ମୁଁ ଏହି ଓପାସ କଥା କହିବି ।

ଝୁନୁ—(ଫୁଲ ଗୋଟାଉ ଗୋଟାଉ) ନାହିଁମ ଅପା, ମୁଁ ଏବେ ଫୁଲ
ମାଳ ଗୁନ୍ଥୁଛି, ତମେ କଥାଟି କୁହ ।

କମଳା—ନାଇଁଲୋ, ଝୁନୁ, ବେଳ ନାହିଁ । ଭାଇ ଆଜି ବୋଉକୁ
ସଭାକୁ ନେବ । ଭାତ ରନ୍ଧା ହେବ । ଧାନ କାଲିଠୁଁ ମନ୍ଦ
ଶୁଖିଲେ ଧାନ କୁଟା ହେବ । ତୁ ଏଇଠି ବସି ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥ
ମୁଁ ଆସେ···(କମଳା ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା)

(ଲୁନୁ ବସି ଫୁଲମାଳ ଗୁନ୍ଥୁଛି ।)

(କମଳା ଧାନ ଗୁଛା ଟୋକେଇଏ ଆଣି ଆସିଲା) କମଳା ଟୋକି ପକାଇ ଦେଲା । ଧାନ ଅଣି ଘଡିରେ ଗେଁଡେଇ, କୋଢ଼ରେ ଘୋଷି ଦେଲା ।

କମଳା—ଲୁନୁଲୋ, ଆଜି ଦଶହରାକୁ ଆମ ଦେଉଳକୁ ଆସିଲେ ଦୁରୁକୁଣୀ କଥା ଶୁଣିବୁ—

ଲୁନୁ—କାହିଁକି ଅପା, ଏଇଟି କହନ…

କମଳା—ନୂଆବୋଉ, ପଣ୍ଡା ଏଇଲେ ପାଠ କରିବେ । ଛାଇ ଏଇଲେ ନଈରୁ ଗାଧୋଇ ଆସିଲେ କୁଆଡ଼େ ସଭାକୁ ନେବେ । କାହା ବୋଉ ଆଜି କମଳେଶ୍ୱର ଦଅଁ ଝଠେକି ନିବେ ।

ଲୁନୁ—ତମେ ଅପା, ଅଳ୍ପଟିକେ କଥାଟା କହି ଦେଉନ ।

କମଳା—ଆଲୋ, ଏ ଦୁରୁକୁଣୀ କଥା କଣ ସାମାନ୍ୟ କଥା । ଏଥିରେ କେତେ ଦଅଁ ଦେବତା, ସାଧବଘରେ ବୋଇତ, ସାଧବଘରେ ବୋହୂ, ଏମିତି କେତେ ପୁରାଣ ଶ୍ଳୋକ ପୋଥି ଲେଖା ହୋଇଛି । କେତେ ପୁରୁଷ ହେଲା ଏହି ଉପାସ ଓଷା ଆମ ଗାଁରେ ଚାଲି ଆସୁଛି । ସେ କଣ ଆଜିକାଲିକାର କଥା—

ଲୁନୁ—କମଳା ଅପା, ମୁଁ ଯାଉଛି । କାଲି ସଞ୍ଜବେଳକୁ ତମ ଘରକୁ ଆସିବି । ତମେ ନିଶ୍ଚୟ ଓଷା କଥା କହିବ ।

କମଳା—ହଁଲୋ, ତୁ ଆସିବୁ । ମୁଁ କହିବି । ଆମ ନୂଆବୋଉଙ୍କୁ ତ କେତେ ଓଷା କଥା ଜଣା ।

ଲୁନୁ—ନୂଆବୋଉ କଣ କରୁଛନ୍ତି

କମଳା—ନୂଆବୋଉ, ଲୁଗା ଧୁଆଳି, ତାଳି ଲଗାଉଥିବେ ।

ଲୁନୁ—ଅପା, ତମ ଭାଇ କେଉଁ ସଭାକୁ ଯିବେ କି ।

କମଳା—କହିବୁ ନାହିଁ ଲୁନୁ କାହାକୁ ।

ଲୁନୁ—ଆମ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ତ ସଭାକୁ ଯିବେ କହୁଥିଲେ ।

କମଳା—ହଁ, ହଁ, ସେହି ସଭା, ୧୪ କୋଶ ଗାଁର ପ୍ରଜା ଏକଯୁଟ ହେଉଛନ୍ତି । ଗଲା ମାସରେ ଗଣ୍ଡି ବେଢ଼ରେ ସଭା ହୋଇଥିଲା । ବହୁତ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଥିଲେ ।

ଝୁନୁ—ଆମ ଗାଁକୁ କାଲି ପଟୁଆ କାହିଁକି ଆସୁଛନ୍ତି ।

କମଳା—ସେଇ କଥା ଲୋ ଝୁନୁ । ରାଜାଙ୍କର ଏମିତି ଖାଲି ଲୋକଙ୍କୁ ଠେଙ୍ଗା ମାରି କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଲୋକେ ନିଜ କଥା କହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଖଜଣା ଦେବେ, ବେଠି ବେଗାରି କରିବେ । ଗାଳି ସହିବେ, ମାଡ଼ ସହିବେ । ଦଆନ, ଦାରୁଗା ଆମ ଲୋକଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିକି ପିଟି ଶାସନ କରିବେ ।

ଝୁନୁ—କାହିଁକି ?

କମଳା—ତୁ ସବୁ ବଡ଼ହେଲେ, ଜାଣିବୁ ।

ଝୁନୁ—ସେଦିନ କାହିଁକି ତେଲି ସାହିର ନବ ଭାଇକୁ ପୁଲିସ ବାନ୍ଧି କରି ନେଇଗଲା । ଆଉ ଦିନେ ଲୋକଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇଲା । କାହିଁକି ଆଗ ଆମ ଗାଁରେ ଲୋକେ ଏମିତି ସବୁ ସହୁଛନ୍ତି ।

କମଳା—ଆଜି ଆମର ପରା ସହିବା ପାଇଁ ଜନ୍ମ ବୋଲି ଦଆନ ଦାରୁଗା କହନ୍ତି ।

ଝୁନୁ—ରାଜାଙ୍କର ଆମ ପାଇଁ ତ କିଛି କରୁନାହାନ୍ତି ।

କମଳା—ରାଜା କାହିଁକି କରିବେ—ରାଜା ପରା ଆମର ଦଅଁ, ଦେବତା ।

ଝୁନୁ—ତେବେ ଆମେ କଣ ତାଙ୍କ ପୂଜା କରିବା ?

କମଳା—ହିଁ, ହିଁ, ପୂଜା କରିବା କାହିଁକି ? ଏଗୁଡ଼ାକ ପରା ମଣିଷଖିଆ ବାଘ । ଆମର ଖାଇବେ, ଆମ ସାଙ୍ଗ ଭାଇଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ମାରିବେ । ଆମ ଗାଁରେ ଆମର ଭାଗ ନାହିଁ । ଦଆନ ଦାରୁଗା ଆମ ସମ୍ପତ୍ତି ଖାଇଯିବେ ।

ଝୁନୁ—ଅପାଲୋ, ମୋ ତେଣେ ଭାରି ଭୟ ଲାଗୁଛି ।

କମଳା—କାହିଁକି ମ, ଆମେପରା ମଣିଷ ଜନ୍ମ ପାଇଛେ । ଆମର କଣ ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ଆମେ କଣ ଜନ୍ମ ଖାଲି ଡରି ଡରି ମରିବା

ପାଇଁ । ଆମର ଭାଇ ବାପା କହୁଥିଲେ, ରଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଯଦି ଦୁଃଖ ଦିଏ, ତେବେ ସେହି ଲୋକକୂଳରେ କଳଙ୍କ ଲାଗେ । ତାର ସର୍ବନାଶ ହୁଏ । ବଂଶରେ ପାଣି ଦେବାକୁ କେହି ରହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଲୁନୁ—ତାଙ୍କୁ ରାଜା କିଏ କଲା ?

କମଳା—ରାଜା କିଏ କଲା ? କାହିଁକି, ଆମେ ସବୁ ।

ଲୁନୁ—ତାଙ୍କର ହାତ ଗୋଡ଼ ସବୁ କେମିତି ?

କମଳା—(ହସି ହସି) ପାଗଳୀଟା କଲେ—

ଲୁନୁ—ନାଇଁ ଅପା, ମାଷ୍ଟ୍ରେ କହୁଥିଲେ, ରାଜା ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ଲୋକ ।

ଲୁନୁ—ହଁ, ହଁ, ରାଜା ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ । ଯେତେବେଳେ ରାଜା ସିନା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଭଲ କରନ୍ତି ସେତେବେଳେ ବଡ଼, ନହେଲେ ରାଜା କିଏ, ପ୍ରଜା କିଏ । ଦଅନ ଦାଣ୍ଡୁଗାତ ସବୁ ଲୁଟିଲେ ଶୁଟିଲେ ଶୋଷି ବସିଲେ, ମୁଲକ ଉଜୁଡ଼ି ଗଲା ।

ଲୁନୁ—ଅପା ତମେ ଦଅନଙ୍କୁ ଦେଖିଛୁ ?

କମଳା—ନାଇଁଲୋ ଦଅନଙ୍କୁ କାହିଁକି ଦେଖିବି ।

ଲୁନୁ—ସେ କେମିତି ଲୋକ ?

କମଳା—ନାଇଲୋ ପାଗଳୀ, ସେ ଆମ ଭିତରୁ ଜଣେ । ମାତ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ବଣର ପଶୁ ଭଳି ବାନ୍ଧି ରଖିଛନ୍ତି ।

୪ର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

[ରଣପୁର ଗଡ଼, ହାଜତ ଘରର ଦୃଶ୍ୟ । ଆଠ ଜଣ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ଧାରୁ ଅନ୍ଧାର ଘୋଟି । ହାଜତ ଘର ବାହାରେ ଗୋଟିଏ ଗଛ ସେପଟରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି ବୁଢ଼ା ସେଖକାମୀ ବସ୍ତାଲ । ଚୌକି ଟେବୁଲ ପଡ଼ିଛି । ବନ୍ଦୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡିଏ ମଲା ହୋଇଛି । ସିନ ଉଠିଲା ବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା ଦେୱାନ ଖାଁ ଚାବୁକ ଆଘାତ କରୁଛି ସେଖକାସୀ ବସ୍ତାଲଙ୍କୁ ।]

ଦାରୋଗା—(ଅହିଠାର)

(ଆଘାତ ପରେ ଆଘାତ,...ପିଚ ପିଚ କସ୍ତୁରି ମାଡ)

(କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ—ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କେବଳ କେବଳ ଚିତ୍କାର କରୁଛି)

ଦାରୋଗା—ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ କିଏ ବାଡିରୁ ବାହାରିଲା ?

କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ—ଆଜ୍ଞା ମୁଁ କହିପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣିନି—

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଚଲାଅ...

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—(ଚାବୁକ ଦେଉଥାଏ, ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତି ବନ୍ଦୀଙ୍କ ପିଠିରେ ଚାବୁକ ମାଡ଼)

୧ମ ବନ୍ଦୀ—ଆଜ୍ଞା, ମୋ ଠେଙ୍କା ଭାଗଦାରୁ ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ନେଇଗଲେ ।

୨ୟ ବନ୍ଦୀ—ଆଜ୍ଞା ମୋର ଭୁଲବାଡ଼ି ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଇଂଜାଣ...

ଦାରୋଗା—ଚଲାଅ କୁର୍ବାନ୍ ଖାଁ...

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—(ବଡ଼ କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲାପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲା) ଚାବୁକ ଉଠାଇ ସବୁ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ପିଟିଦେଇ ଗଲା ।

ଦାରୋଗା—କି ବୁଝି ବସିଲ, ତଥାପି ଚୋର...

ବସିଲ—(ଲୁହ ପୋଛି ପୋଛି) ମୋ ବାଡ଼ିରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ ନଥିଲା । ମୋର ସାତ ପୁରୁଷରୁ କେହି ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ବାବୁ ।

ଅନ୍ୟବନ୍ଦୀ—ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଦିଅ ବାବୁ, ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷି...

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଚଲାଅ— (ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ମରିଚ ଧୂଆଁ ଧରି ଆସିଥିଲା । ସେହି ଜଣେ ମରିଚ ଧୂଆଁ ଦେବାପାଇଁ)

(କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ସମସ୍ତଙ୍କ ନାକପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି, କନେଷ୍ଟବଲଙ୍କୁ ହୁକୁମ ଦେବା)

(କନେଷ୍ଟବଲ—ଧୂଆଁ ଦେବା, ବନ୍ଦୀମାନେ ଧୂଆଁରେ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ)

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଚଲାଅ ଚାବୁକ (ଲଙ୍କାମରିଚ ଧୂଆଁ ମଧ୍ୟରେ ଚାବୁକ ଚାଲିଲା) କହ ଶାଳେ, ହାଁ, ଗାଁଆରେ କିଏ ସବୁ ମେଳ ବାନ୍ଧୁଛି । କହ ଶାଳେ, ତମର କୋଉ ବାପା ପିଠିରେ ଛିଡ଼ିବ ।

(କିଏ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦୀ କହୁଥିଲା, ମରିଗଲି, ମରିଗଲି ବାବୁ, କହୁଛି, କହୁଛି) ବୃନ୍ଦାବନ ରାମ ଆମକୁ ଡାକୁଥିଲା ।

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ତୁ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛୁ । ଡକାଅ ଚୌକିଦାରଙ୍କୁ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—କିଏ ଅଛରେ, ଚୌକିଦାର (ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁଇଜଣ ଚୌକିଦାରଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

(କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଆଜ୍ଞାଠାରୁ ଦେବା, ଚୌକିଦାର ଦୁଇଜଣ ବେତରେ ପ୍ରହାର କରିବା)

(ପ୍ରତି ବନ୍ଦୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ, ଛାତିକୁ ଦେଖାଇ ପ୍ରହାର ଦେବା। କାହାକୁ ଭିଡ଼ିଆଣି ପିଟିଦେବା । ତଳେ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ଛାତି ଉପରେ ଚାଲିଯିବା ।)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଆରେ ବାଗଲ ବୁଢ଼ା କହୁଛଅ, ତମ ବାଡ଼ିକୁ ବଣ କାଠ ଗଡ଼ୁଛିଲ ଗଛ ଜବାନ୍ ହୋଇଛି ।

ବାଗଲ—ଜମାଦାର ବାବୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା କଥା । ଏ ସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା ।
(ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଚାବୁକ ଦେବା)

ଦାରୋଗା—ଦେଖ କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଏମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଗାରଦଖାନାରେ ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ବେଡ଼ି ପକାଇ ପୁରଅ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଜୋ ଅଜ୍ଞା—

ଦାରୋଗା—ଏମାନଙ୍କୁ, ଘଣ୍ଟେ ମାରିବାକୁ ଦଅଯିବ ନାହିଁ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଜୋ ହୁଜୁର ।

ଦାରୋଗା—ରାତି ପାହିଲେ, ଏମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡରେ ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ବେଡ଼ି ଦେଇ ଯୋଡ଼ାର ଯୋଡ଼ାର କଚେରୀରେ ହାଜର କରାଅ ।

କୁର୍ବାନଖାଁ—ହଜୁର । (ବନ୍ଦୀମାନେ ସେହିପରି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବାଗଲ ଗଛ ଦେହରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ)
(ଦାରୋଗାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ—)
(କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଜେଲରେ ପୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୁରାଇବା ।)

ପଟ୍ଟପତନ

୫ମ ଦୃଶ୍ୟ

(ସିନ ଉଠିଲା ବେଳକୁ—ଫଗୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ କୋର୍ଟ, ଚେୟାର, ବେଞ୍ଚମାନଙ୍କରେ ସବୁ ବସିଛନ୍ତି । କୋର୍ଟ ଉପରେ ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଟେବୁଲକୁ ଲାଗି ବସିଲା ଥାଏ ମଝିରେ ଲଥ ହୋଇ, [illegible] ସାଙ୍ଗ...ପ୍ରବେଶ କରି ଆଗେ ଆଗେ ଦାରୋଗା ବାବୁ, ପଛରେ ଏକା ଦେଇ ଭିତରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଥିବା ବାନ୍ଧିଦେଲା, ବେଇମାନୀ ବଗୁଲ ଅଛନ୍ତି । କୁବାନ ଖାଁ, ଦାରୋଗା ବାବୁ ପ୍ରଥମେ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇ ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଦେଓ୍ୱାନ ବାବୁ ହସି ହସି [illegible] ।)

ଦେଓ୍ୱାନ—ନିଓ, ଏଗୁଡ଼ାକ...... ।

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା—[illegible]...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏଇ ଶଳା ବୁଢ଼ା ବଗୁଲ ନା—

ଦାରୋଗା—ହଁ ଆଜ୍ଞା, ଏଇ ବଦମାସ । ଏହାରି ବାଡ଼ିରେ ଗାଞ୍ଜା ଗଛ ଏହାରି ବାଡ଼ିରୁ ଜଣା ଗଲା ଆଜ୍ଞା । ଏଇ ବୁଢ଼ା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମେଡ଼ଲରେ ଦୋଷୀ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ନାଁରେ ବେଇମାନୀ [illegible] । ଏ କିନ୍ତୁ [illegible] ଭଲ ଲୋକ ନୁହେଁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଆଉ, ଶଳାଙ୍କୁ କର୍ମେ କର୍ତ୍ତେ ଠିକ ଦିଅ । ପରେ ବିଚାର ହେବ ।

ବୁଢ଼ା ବଗୁଲ—ଆଜ୍ଞା ଧର୍ମାବତାର । ମୋ କଥା ଟିକେ ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଚୁପ । ସୁଅରକା ବଚ୍ଚା । ବଦମାସ ଦଗଲବାଜ ।

ବୁଢ଼ା ବଗୁଲ—ଧର୍ମାବତାର !

ଦାରୋଗା—କୁବାନ ଖାଁ ! ବଜାଅ ଚାବୁକ୍ ।

(କୁବାନ ଖାଁ—କୋର୍ଟ ଉପରେ ଚାବୁକ ମାରି ଦେଲା)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦେ ଶଳାଙ୍କୁ ଜେଲ କରି ଦେଇ ଦେ, ଦାରୋଗା ।

ଦାରୋଗା—ଯେ ହଜୁର ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ବୁଢ଼ି ବଗୁଲ କର ଏଥିରେ କିଏ କିଏ ସତ କହୁଛନ୍ତି ।

ଦାରୋଗା (ଜଣ ଜଣ କରି ପଚାରିଲେ) କିରେ କାହିଁକି ସଭା ଗୋଳରେ ମିଶୁଛୁ, କଂଗ୍ରେସ ମେଳରେ ପଶୁଛୁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ସେପରି ନାହିଁ—ଶଳାଙ୍କ ପାଛରେ ଡାଲ୍ଲି ଲମ୍ବା ଭଉଁରୀ କରି ପଗର ।

କୁବାନ ଖାଁ—(ଲାଠିରେ ବାଡ଼େଇ ମାରିଲ୍ଲ ବୁଢ଼ୀରେ)

ବେଂଙ୍ଗର—ବଜା ଶଳାକୁ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗି ଦେ । ଶସ୍ତ ଶସ୍ତ ବାମ୍ପର ରାଜ୍ୟ, ରାଜଧାନୀ, ଚଳନ୍ତି ବଷ୍ଟ ରାଜା । ଶଳାର ମୁଣ୍ଡ ମୋଡ଼ି ପୋଛନ୍ତୁ । ତାକୁ କାଟି କାଟି ଦେ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଶଳା ଏମିତି ଚିଡ଼ିଛି ।

ବେଂଙ୍ଗର—ଅଜ୍ଞ, ହୁଜୁରଙ୍କର ପରି ହୁକୁମ ହେଉଛି ... ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଁ, ରାଜ୍ୟରେ କେହି ... ଚାଲିବେ ନାହିଁ । କେହି ... ଧରିବେ ନାହିଁ । କେହି ପାଟି ଫିଟେଇବେ ନାହିଁ । ଏ ଶଳା ବଗଲ ବୁଢ଼ୀ ଜିଦ୍‌ଖୋର, ତା ଗାଁରେ ... ମାନିବ ନାହିଁ । ଶାଳୀ ସୁରକା ବଡ଼—

ବଗଲା ବୁଢ଼ୀ—ହଜୁର, ... ଅମଳରେ ବସିଛନ୍ତି । ଏପରି ମୁଁ ଶୁଣି ବାୟା କଥା କେବେ ନାହିଁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ଏହି ଶଳା ବୁଢ଼ୀକୁ ଆଗ ମାରି ଲଙ୍କା ବାଟି ଖୁଆଇ ଦିଅ ତ ।

(କୁବାନ ଖାଁ—ଏକ ଗୁଷ୍ଟା ମାରିଲେ ଯେ, ବୁଢ଼ୀର ଚୈତନ୍ୟ ହଜିଗଲା)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ ଶଳା ଖୁଡ଼ା, ଜଲ ଗୁଣ୍ଡିଲା ଗଣ୍ଡେ ଦେବ ନାହିଁ । ଶଳା ସବୁ ଖାଇବ, ଧାନ, ମାଛ, କାଠ, ଫଳ, ମୂଳ ବଡ଼ । ରାଜାର ରାଜ୍ୟରେ ଶଳାର ମୁଣ୍ଡ ବଢ଼ି ଯାଉଛି । ରାଜାଙ୍କ ହୁକୁମ, ଯାଉଥିଲା ଗଲେ ଶଳା ଘରେ ଲୁଚିବ । ଗାଁ ଠାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମନା କରି ଦେଇଥିବ । ସମସ୍ତ ଅସହ୍ୟରେ ଲୋକଙ୍କ ଠାଏ ମିଳିବ ନାହିଁ । ହାଇରେ ଶଳା ତୁ କଣ ରାଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବୁ ନାହିଁ । ତୋ ବୋପା କରିଥିଲା, ତୋ ଚଉଦ ପୁରୁଷ କରିବେ । ରାଜା

ରାଇଜରେ ଘର କରି ତୁ ପୁଣି ପ୍ରଜାଙ୍କ ହିତ ପାଇଁ ହଟଗୋଳ କରୁଛୁ । ଶଳାକୁ ଫାଶୀ ଗଛରେ ଦୋହଲାଇ ପକେଇ ଦେବା । ସେଇଠି ଶଳା ଲଙ୍ଗଳୟ କରୁଥିବୁ ।

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା, ଏ ଶଳା ବୁଢ଼ା! ଗୁଣ ବୁଝିଲେଣି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—(ହେଡ୍ ମାଷ୍ଟର ଦେଖାଇ ଦେଇ) ଏ କିଏ ?

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା, ମୋଗଲବନ୍ଦୀରୁ ଗାନ୍ଧି ଆସିଥିଲେ ଯେ, ରଣପୁର ମୁଲକରୁ ଏ ଫିଟି ଯାଇଥିଲା ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର—'ଡେଲିଗେଟ୍'କୁ ।

ଦାରୋଗା—ହଁ ଆଜ୍ଞା, ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଖିବା ପାଇଁ ନାଇଁ, ଡେଲିଗେଟରେ କଂଗ୍ରେସିଙ୍କ ସଭାରେ ହାଜର...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏଥ ତାକୁ ଡକା ଦିଅ । ମାଷ୍ଟ୍ର ଘରେ କାଲି ଦିନ ଘଣ୍ଟା ବୋଲିଲେ ସିଧା ସଳଖ ହୋଇଯିବ । ହେଲେ, ଭିତାନ ପାଣି, ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କ ଆଙ୍ଗୁଠି ସବୁ କାଟି ଦିଅ...

ବଗଲ—ହଁ ଆଜ୍ଞା, ନୂଆ, ନୂଆ କରି ପୁଣି ଆଙ୍ଗୁଠି କଅଁଳିବ— ଆମଣଙ୍କ ଗୋଇଠା ତଳେ କିଏ ଧରିବାକୁ ।

ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର—କିଏ ତମ ନୁହଁ ବଡ଼ ଟିକେ ।

ଦାରୋଗା—ଶଳା, ଏଠା କଚେରୀ ବୋଲି ମାଲୁମ ନାହିଁ କି ।

ବଗଲ—ଏହି ବଗଲାଙ୍କିଟିକେଟେ କଚେରୀ ଦେଖିଛୁ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଚୁପ୍ କର ।

ଦାରୋଗା—ବୁଢ଼ା ଗାଞ୍ଜି ଗଛ ଲଗାଇ, ଟେଣ୍ଡର ନାହିଁ ନା, ସେଥି ପାଇଁ ଏ ରାଗଗାଡ଼ି ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ବୁଢ଼ା ଅଫିମ ଖାଇଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଶୁଣ ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କର ବିଚାର ଆଉ କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ, ରାଜାଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିଥିବାରୁ ଷ୍ଟେଟ୍ ଏମାନଙ୍କୁ ପହିଲା ନମ୍ବର ଦାଗୀ ଶ୍ରେଣୀରେ ଭୁକ୍ତ କରି ବନ୍ଦୀ ବଗୁରରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଲା ।

ଦାରୋଗା—ଯେ ହଜୁର ।

ଦେଓ୍ୟାନ—ଏମାନଙ୍କୁ ଏଠାରୁ ହାଜତକୁ ନେଇଯାଅ । ଶଳାଙ୍କୁ ଶୁଖାଇ ଶୁଖାଇ ମାର, କୁର୍ବାନ.........

(କୁର୍ବାନ ବେତ୍ରାଘାତ କରି ନେଇଯିବା)

ବଗଲ—(ପ୍ରସ୍ଥାନ ବେଳେ) ହଜୁର ଧର୍ମାବତାର, ପ୍ରଜାଙ୍କର ମା, ବାପ ହଜୁର ବିଚାର କରନ୍ତୁ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଆରେ ଶଳା, ପୁଣି କଣ ଠାଣପଣ କରୁଛୁ ।

ଦେଓ୍ୟାନ—ନାହିଁ ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କୁ ବଡ ଦାଣ୍ଡରେ ଭଣ୍ଡଭଣ୍ଡ କରି ।

ବଗଲ—ଆଜ୍ଞା ହଜୁର । ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡ ହେଲେ ମୁକ୍ତି ମିଳନ୍ତା । ଜୀବନର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥରେ ଅନ୍ଧାର ଗଳିକାତରେ, ଶରଦଳ ଢ଼ଅଁସ ଗନ୍ଧରେ କଲବଲ ହୋଇ ମରିବା ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଦନେହିଁ ମରିଯିବା ଭଲ ।

ଦାରୋଗା—(ଏକ ଗୁମ୍ଫୁଡ଼ା ଦେଇ) ବନ୍ଦ କର ତୋର ବକ୍ତୃତା ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅରେ ଶଳା, ଏଇଠା ରଣପୁର ମହାରାଜାର କୋର୍ଟ । ଏଠି ହଜୁର ଦେଓ୍ୟାନ ସାହେବ ବିଜେ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏଠା ଠାଙ୍ଗୀ କୁଟେହିଁକ ସିକୋ ନୁହେଁ । ଶଳାର ମୁହଁ ଉପରକୁ ହୋଇଗଲାଣି ।

ବଗଲ—ଅଜ୍ଞା, ନିର୍ମମ ଶାସନ ଚକତଳେ, ଯେଉଁ ଜାତି ଚିତ୍କାର କରି ମରିବାକୁ ଶିଖିଛି, ସେ ଜାତିର ମୁହଁ ଉପରକୁ...

ଆପଣମାନେ ଥାଉ ଥାଉ ...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ଏ ଶଳା ଦଗଲବାଜ ପାଜି ନିମକହାରାମଙ୍କର ବିଚାର ଦରକାର ନାହିଁ । ଅଗ ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ ମାମୁଁଘରେ ଘଣା ପେଲନ୍ତୁ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା, ବଗଲ ସହିତ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରଣପୁରରୁ ବେଦଖଲ କରାଯାଉ । ରଣପୁରରେ ଏମାନେ ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ରଣପୁର ୧୪ କୋଶରେ ଏମାନେ ଗୈର ଜକାୟତ ପାଜି ।

ବଗଲ—ଗୈର ଜକାୟତମାନେହିଁ ଦିନେ ଦରବାରରେ ଅସନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅବେ, ଶଳା, ସୁରକା ବଗ୍—

ଦାରୋଗା—ଚୁପ୍ କର ନମକହାରାମ—

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—କଟକ ନନ୍ଦପୁରର ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ ଜାହାଜକୁ କିଏ ବତାଇଲା ?

ରେଂଜର—ବନରୁ କାଠ ହାଣି ନେବାପାଇଁ କିଏ ଲୋକଙ୍କୁ କୁଶିକ୍ଷା ଦେଲା ?

ବଗଲ—ଆଜ୍ଞା, ଜନ୍ମଭୂମିରେ ଯାହାର ଦରକାର, ମାଟିରେ ଯାହାର ମମତା, ଦେଶରେ ଯାହାର ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସେହି ଏକା କରିଥିବେ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ଚୁପ୍ କର ବଦମାସ । ଚୁପ୍ କର—ପୁଣି ମାଡ଼ ହେବ...

ବଗଲ—ମାଡ଼ରେ ପିଠି ଫାଟିଯାଉ । ବୁଢ଼ା ବୟସର ରକ୍ତ କଣିକାରେ ଏ ଦେଶରେ କୋଟି କୋଟି ଜନତାର ରକ୍ତ ନାଚି ଉଠୁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା (କଣ୍ଠ ଠିକ୍ କରି) ଏ ସବୁଙ୍କୁ ଓଳିଏ ଲେଖାଏ ଖାଇବାକୁ ଦେବ । ବାକି ଓଳିଏ ଖାଲି ଉପାସ ।

ଲୁକମାନ ଖାଁ—ଆଜ୍ଞା, ଏହି ବୁଢ଼ା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନ ଖାଇବା ପାଇଁ କହୁଅଛି ।

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା ହଜୁର୍, ଏ ଶଳାର ଅନସନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଚରଣ ଦେଖିଲେ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ସେମିତି ଦେଖିଲେ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାରାଜଙ୍କ ହୁକୁମ ଅନୁଯାୟୀ ଏହି ସମସ୍ତ ଭଣ୍ଡ ଦଳଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ ପଟି ମାଟି ହାଣି ତଳେ ପୋତିଦେଇ କଣ୍ଠା ଛାଟିଦିଅ । କେହି ଯେମିତି ସୁବିଧା ପାଇବେ ନାହିଁ ।

ବଗଲ—ଆମେ ଆଜ୍ଞା, ସେଇଥି ଚାହୁଁ । ଅନ୍ୟାୟ ପଥରେ ଯାଏଁ ନ କଲେ, ଅଭିଳାଷୀର ଆଶା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯାଏ...ଦେଶକୁ ଧର୍ମାବତାର, ହଜୁର ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥା କହିବାପାଇଁ ଯେତେବେ ଅଧିକାର ନାହିଁ, ତେବେ......

ଦେଓ୍ୱାନ—ନାହିଁ ନାହିଁ, (ଗର୍ଜନ କରି) ତମମାନଙ୍କ ପାଟିରେ, ଗଳାରେ ଟାଟକା ଲୁହା କଣ୍ଟା ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅଯୁକ୍ତକୁ ଆସିବ । ଏହି ରଣପୁର ରାଜ୍ୟକୋଣ ପୃଥିବୀରେ ଅବସ୍ଥା ଶାନ୍ତ ହେବ ।

ବିମଳ—ଜୀବନରେ ଲମ୍ବା କଣ୍ଠା ବରଂ ଶ୍ରେୟସ୍କର । କିନ୍ତୁ ଭୂଣ୍ଡରେ ତାଲା ପକାଇ ସହିନେବା ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷର କାମ ନୁହେଁ...... ଆପଣଙ୍କ ଶାସନରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଯେଉଁ ସୁଖଶାନ୍ତି ପାଉଛନ୍ତି ତାହା ମଣିନାଗ ପାହାଡ଼ତଳେ ଶ୍ମଶାନ ଶାନ୍ତିଠାରୁ କୌଣସି ଭାବରେ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ—

କଲିକତା ରେଙ୍ଗୁନରୁ ଦରିଦ୍ର ନିର୍ବାସିତ ପ୍ରବାସୀ କୁଲିର ପାଞ୍ଚ ଦଶଟଙ୍କା କରି ଡାକରେ ମନି ଅର୍ଡର ଆସିବ । ଏଣେ ପେଟରେ ଓଦାକନା ଦେଇ ଆଖିପାଣି ଆଖିରେ ମାରି ନାକକାନ ଛୁଞ୍ଚକରି ଓଢ଼ଣୀ ଘରେ କାନ୍ଦୁଥିବ, ଟଙ୍କା ଆସିବ ଜଣକ ନାଁରେ, ଟଙ୍କା ମଝିରୁ ହାପିନେବ ଜଣେ—

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଚୁପ କର ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ଲଗାଅ ଗୁଳୁକ, ମୁହଁ ବଢ଼ି ବଢ଼ି କଥା କହିଲଣି ।

ଜନୈକ ବନ୍ଦୀ—ହଜୁର ଧର୍ମାବତାର । କାହାରି ମୁହଁ ବଢ଼ି ନ ଥିଲା । ମୁହଁ ମଧ୍ୟ କେବେ କାହାର ଜନ୍ମରୁ ବଢ଼ି ନ ଥାଏ । ଅବସ୍ଥା ମଣିଷକୁ ସବୁ କରେ । ଆମ ମୁହଁ ବଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣମାନେ ହିଁ ଦାୟୀ ।

ଆପଣ ଦେଓ୍ୱାନ ହୋଇ ଯଦି ସାମାନ୍ୟ କେତେଟା ଖଇରୁହାଙ୍କ କଥାରେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଦଳି ପେଷି ଦଅନ୍ତି, ଆମମାନଙ୍କର ମୁହଁ ବଢ଼ିବା କିଛି ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ କିଏସେ (ଦାରୋଗା) ।

ଦାରୋଗା—ଏ ସେହି ଭୀମା ପଧାନ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏହି ଶଳା ଜରିପଢ଼ାଙ୍ଗାଳୁ ନିବା ଆସିବା କରେ ?

ଦାରୋଗା—ହେ ହଜୁର । ଖାଲି ଜରିପଢ଼ା ନୁହେଁ, ବାଣପୁର, ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଏ ଅଡ଼େ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ସବୁଅଡ଼େ ଯାଏ...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏହି ହାରାମ କହୁଛି ନା, ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଗଡ଼ଜାତଠାରୁ ଭଲ ।

ବଗଲ—ଅଜ୍ଞ, ଖାଲି ସେତିକ ବୁଝେଁ ସେଠି ଅଛି ସ୍ୱାଧୀନତା, ମଣିଷର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର । ଏଠି ପଶୁର ଶାସନ । ସେଠି ଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ବିନିଯୋଗ······

ଦେଓ୍ୱାନ—'ମୋଗଲବନ୍ଦୀ' ରାସ୍ତା ଦଶି ଯାଉଛି ।

ବଗଲ—ସେହିତ ଏକମାତ୍ର ରାସ୍ତା । ଗଡ଼ଜାତବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରେରଣା, ଏକମାତ୍ର ଆଶା ଆଶ୍ୱାସନା...

ଦେଓ୍ୱାନ—(ଠାରିଦେବା)

ଦାରୋଗା—(ଚାବୁକଦେଇ) ଚୁପ କର୍ ନିମକହାରାମ ।

ବଗଲ—ଦାରୋଗା ବାବୁ, ନିମକହାରାମ ଆପଣ ।

ଦାରୋଗା—(ଚାବୁକ ଦେବା)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—(କାନ ଟାଣି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକୁ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିବା)

ବଗଲ—(କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ) ଏ ମାଟିର ଅନ୍ନ ଖାଇ ଆପଣମାନେ କେତେଜଣ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ରଣପୁରରେ ରକ୍ତର ସୁଅ ଛୁଟାଇ ଅଛନ୍ତି । ଆପଣମାନଙ୍କ ଶାସନ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଏହି ଐତିହାସିକ ଦୁର୍ଗରୁ ଶାସନ ଲୋପ ହେଲାଣି । ଦୁଃଖ, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ଅତ୍ୟାଚାର, ବେଠି, କୋରଡ଼ା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ରକ୍ତ ଶୋଷି ନେଉଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ମୁଁ କିଛି ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ··· ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ପରଶ୍ରା କରେଇବ, ଏମାନଙ୍କୁ ହାଡ଼ ପାଣି ଛୁଆଁଇ ପିଟିବ ।

ବଗଲ—ତା ହେଲେତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି...

ଦେଓ୍ୱାନ—ମୁକ୍ତି, ନିମକ ହାରାମ-ରାଜଦ୍ରୋହୀ...

ଜନୈକଦ୍ରୋହୀ— ରାଜଦ୍ରୋହୀ ? ହା, ହା, ହସି ।

ଦାରୋଗା—(ଚାବୁକ ଚଲାଇ)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—(ବୁଟ୍‌ରେ ମାଡ଼ଦେବା--)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦେଖ ଦାରୋଗା, ତମ ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ୍, ଆଜି ରାତିରେ ଏମାନଙ୍କୁ, କାଇ, ଜନ୍ଦା, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଭିତରେ ରହିବାକୁ ହେବ...

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ତ ସେ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ସାରିଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ନା, ନା, ସାତିମତ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଅମ୍ବ ପଣସ ଗଛରୁ କାଇ ପୁଡ଼ା ଆଣି ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ହେବ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ପୁଣି ଲଙ୍କା ମରିଚ ଧୂଆଁରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଶୋଇବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଆଯାଉ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ତମ ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବଙ୍କର ହୁକୁମ, ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ହାତଗୋଡ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ପଡିବ ।

ବଗିଲ—(ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ) ରଣପୁରର ଭବିଷ୍ୟତ କି ସୁଖମୟ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ସୁଖମୟ ?

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ଉପହାସ କରୁଛି ।

ରେଂଜର—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା ଏ ଶଳାଙ୍କୁ ନୟାଗଡ଼ ଜେଲକୁ ପଠାଇବା ଉଚିତ ।

ବଗିଲ—ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ରେଂଜର ବାବୁ । ବିନା ଅପରାଧରେ ଶାସ୍ତି ବରଣ କରିବାକୁ ସେବକବାସୀ ବଗିଲ ଶିଖା କରିଛି । ଅହିଂସା ଯାହାର ଧର୍ମ, ମହାତ୍ମା ଯାହାର ଜୀବନର ଦେବତା, ସତ୍ୟ ପାଇଁ ଯେ, ଆତ୍ମବଳୀ ଦେଇପାରେ, ତାର ନୟାଗଡ଼ କଣ, ଢେଙ୍କାନାଳ କଣ, ସବୁଠାରେ ସେ ସୁଖୀ । ସ୍ୱାଧୀନ ପକ୍ଷୀ ସବୁଠାରେ ସୁଖୀ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗାଙ୍କ ପ୍ରତି—See his audacity.

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ତାହାର ଆଜ୍ଞା ଏହି ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦେଖୁ ସେବକବାସୀ ବଗିଲ, ତୋର ଆଗରେ ତୋର ପୁଅ ବୋହୂଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରାଯିବ—

ବଗିଲ—ଅତ୍ୟାଚାର କଣ ଆଉ ବାକୀ ଅଛି । ଏହି ରାଜା ରାଜୁଡ଼ା ଅନ୍ଧ ରାଜ୍ୟରେ, ଏହି ଅନ୍ଧାର ମୁଲକରେ, ରାଜା ଯେଉଁଠି ଅନ୍ଧାର ବଟିକ କରନ୍ତି, ସେଠି ଆଉ ଆଲୋକର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ଅତ୍ୟାଚାର...।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅତ୍ୟାଚାର ନୁହେଁ, ତୁମକୁ ବାନ୍ଧି ରହି ଶାନ୍ତି ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାର ମଲ ଗୃହକ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତମେ ଏ ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ

ଦେଶଦ୍ରୋହ କଥା କହିବ ନାହିଁ । ତମେ ପାଟି ଫିଟେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଜନୈକ ବନ୍ଦୀ—ହଜୁର୍ ।

ଦାରୋଗା—(ଚାବୁକ ପ୍ରହାର କରି) କଣ ହଜୁର୍ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅଟର କଣ ସବୁ ମାନିଯାଉଛୁ ?

ଜନୈକ ବନ୍ଦୀ—ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା ମୋତେ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦିଆଯାଉ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—(ଗର୍ଜ୍ଜନ କରି) ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ । ଏହିଠାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଜନୈକବନ୍ଦୀ—କଣ ଜବରଦସ୍ତି ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ତୁମକୁ ରଣପୁର ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ଦେବନି । ଏଇଟି ରାଜ୍ୟ ମୁଲକରେ ନିୟମ, ଆଇନ, କାନୁନ ମାନି ରହିବାକୁ ହେବ । ତମେ ଚୋର, ତମେ ଉଚ୍ଛାଯୁତ । ଲୌହଦଣ୍ଡର ମାଡ଼ରେ ତମର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିବ ।

ବଗଲ—ଯାହା ହେବାର ହେଉ ଅଜ୍ଞା । ନିରପରାଧୀର ସେପରି ସୁବିଚାର ହୁଏ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏମାନଙ୍କୁ ସବୁ ନେଇ ଯାଅ···

ଦାରୋଗା—(ଲୁଟାନ ପ୍ରତି) ସମସ୍ତଙ୍କୁ···ଚାଲ...

ବଗଲ—ଅଜ୍ଞା, ଅଜ୍ଞା

ବନ୍ଦୀମାନେ—ହଜୁର୍ ହଜୁର୍

ଲୁଟାନଖାଁ—(ବାଧା ଚାପୁଡ଼ା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେବା) (ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା କପିଳ ପାଦ ଉପରେ) କିଓ କପିଳ ଉଠ, ତମର ରାଜଭକ୍ତ ଜଣା ପଡ଼ିଲା ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅଜ୍ଞା, କପିଳ କଣ ସେମିତ ଉଠିବ...

ରେଞ୍ଜର—କପିଳ, ଉଠ, ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କର ହୁକୁମ—

(କପିଳ ଉଠିବା, ବେଶ ଅତି ମରହଟି—ଚୁଟି, ହାତରେ ବାଡ଼ି—କୋଟ ଉପରେ ଗଞ୍ଜି—ଚଷମା, ଗୋଡରେ ଚଟି) ।

କପିଳ—ଆଜ୍ଞା, ପ୍ରଣାମ ! (ଦେଓ୍ୱାନ ବାବୁଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ମୁଣ୍ଡ ଛୁଆଁଇ)

ଦେଓ୍ୱାନ—(ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି) ଆମ କପିଳ ଥିଲେ,..ରାଜ୍ୟ ଗୁଲିଲା...(ସବୁ ଚୁପ ଚୁପ) ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଆଜ୍ଞା, କପିଳ ପାତ୍ର କଥା କାହିଁକି କହୁଛନ୍ତି ।

ରେଞ୍ଜର—କପିଳ ତ ଗଣ୍ଡି ବେଡ଼, ଆଉ ମୟୂରଖିଆ ନରସିଂହପୁର ଖଣ୍ଡକୁ ଠିକ୍ ରଖିଛି ।

କପିଳ ପାତ୍ର—ଆଜ୍ଞା (ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ) କପିଳ ପାତ୍ରଥିଲେ, ସବୁ ଅଛି । ଏ ଗ୍ରେଟ ହାବୁଡ଼ରୁ ଭଲ ପୁଅ...

ଦେଓ୍ୱାନ—ପାତ୍ରେ କଣ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ।

କପିଳ—ଆଜ୍ଞା ଠିକ୍ । କୋଷ୍ଟ ଆସିଯାଇଛି । ଆଉ ଶହେ ଘର ବତିମାନ ବେଠି ଧରି ବସିଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ପଇଠ ହେଲେ ଉଆସ ଭିତରକୁ ଯିବ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଠିକ୍ ଅଣ ।

କପିଳ—(ବାହାରକୁ ଯିବା) ଗୋଟିଏ ବସ୍ତା ଅଣିବା...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ କଣ ଖାଲି ଠିକ୍।

କପିଳ—ହଜୁର

ଦେଓ୍ୱାନ—ଭେଟିବାଲା ବାହାରେ ବସନ୍ତୁ । ମୁଁ ଉଆସକୁ ଖବର ପଠାଏ । ଦହ ପାଣି ବଢ଼ିଲାଣି କି ନାହିଁ...ପାତ୍ରେ, ଆଉ କାଂଗରସ ଗୋଳ କଥା କଣ ?

ପାତ୍ରେ—ଆଜ୍ଞା (ହସି ହସି କାନ କୁଣ୍ଡାଇ) ସେହି କଥାଟା, ଆଜ୍ଞା ସେହି, —ମୁଁ କହି ଦେଇଛି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି । ପୁଅ ସାବଧାନ ହୁଅ, ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଦାଅନକୁ କପିଳ ପାତ୍ର ଧରିବସିକାରି । ଖାଲି ରସଟିକ ନଗେଇ ଦେବ । ଯୋଡ଼ି ଯୋଡ଼ି ହଳ ହଳ ବନ୍ଧା ହେବ । ମାଙ୍କୁ ଘର ଘଣା ପେଲିବ, କଡ଼ା ବାଜେଇବ, ପୁଲିସ ଦାରୋଗା, ଗାଁଠାକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରି ଦେବେ । ଯେମିତି ମୋ କଥା, ଶୁଣିଛନ୍ତି ସବୁ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ ଖାଲି ରସଟିକ ଲଗେଇ ଦେବ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଆଉ କଣ ହେଲା...ସେ କଥା ।

କପିଳ—ଆଜ୍ଞା ବସନ୍ତଙ୍କ ପୁଅର ବୋହୂ ଆସିଛି । ମୁଁ କହିଦେଲି, ଆଗ ବୋହୂଟିକି ଗ୍ରାମଙ୍କ ଦେଖା ପାଇଁ ପଠାଇ ଦଅ । ସବୁ ଚଣ୍ଡୀ ଗ୍ରାମମୁଣ୍ଡା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବେ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ଆଉ କେତୋଟି ଠିକ୍ କରିଛ ।

କପିଳ—ଆଜ୍ଞା, ଆମ ଗାଁରୁ ସାତ ମୂର୍ତ୍ତି, ଯୁନାଗଲାରୁ, ଚାରି ମୂର୍ତ୍ତି ବାସୁଦଅ, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରପୁର, ଜେମାଦେଈପୁର, ସବୁଆଡ଼େ ଭେଦଅ ପଠାଇଛି । ଅସଲ ମାଲ ମିଳିବେ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଆଜ୍ଞା, ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା, ଏହି କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବସନ୍ତର ଝିଅ ।

କପିଳ—ହଁ, ହଁ, ଅସଲମାଲ । ମୁଁ ଠିକେଇ ସାରିଛି । ଅଗ୍ରି ଟଙ୍କା ଦେଇ ଲୋକ ପଠାଇଛି । ବୋପାତ ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ, ବଡ଼ ଭାଇ ତ ବାର ଦୁଆର ଗୁଣ୍ଡିପିଣ୍ଡା ବୁଲୁଥିବ । ନୂଆ ବୋହୂ ଆସିଛି । ମୁଁ ମୁହେଁ, ମୁହେଁ, ଶୁଣାଇ ଦେଇଛି । ଆଗ ଅନୁକୂଳ ଉଆସ ଅଛି । ଅମଳ ଅମଳ ଦେଓ୍ୱାନ ଅଛନ୍ତି—

ଦେଓ୍ୱାନ—ନ ହିଁ, ନାହିଁ, ଆଗ ସବୁ ଉଆସକୁ ଆସନ୍ତୁ ।

କପିଳ—ଏଁ, କପିଳ ପାତ୍ରର ଏ ସବୁ ମିଛଟକର କଥା—

ଦେଓ୍ୱାନ—ଆଉ ତମର କାଗଜ ପତ୍ର ସବୁ ଠିକ୍ କରିଛ ତ ।

କପିଳ—କାଗଜ ଆଉ ପତ୍ର--ସବୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍—ପାଙ୍କ ବଜାଟରେ ସବୁ ଅଛି—

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ପାଞ୍ଜି ବଜା କାଢ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦେଖି ତମ ଚାଦରରେ କଣ—

କପିଳ—(ପାକଟିରୁ ଛୋଟ ଖାତାଟିଏ କାଢ଼ି) ଏଇଟି ଆଜ୍ଞା, ହବୁ, ଏଥିରେ ୧୮ କୋଶର ସ୍ଥାନ ଲାଭ ଅଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—କଂଗ୍ରେସ ମେଳକଥା କଣ ଖବର ପାଇଛ ?

କପିଳ—ଟିକିଏ ଶୁଣିଛି ଅସ୍ର—ଧନମାଲୀ ରାମ, ହରୁପା ମିଶ୍ର—ଆନନ୍ଦ ବରାଳେ, ସଦାନ ଦାସେ, ବଂଶୀ ପଣ୍ଡା, ଅଜୁ ରାଉତ—ଏସବୁ ଏକାଠି ହୋଇଛନ୍ତି ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅଜ୍ଞା, ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଜାଣନ୍ତି, ଅସଲ ଦ, ଜଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଯାଇଛ ।

କପିଳ—ମୁଁ କହୁଛି କହୁଛି । ଅସଲ ଦ ଜଣଙ୍କୁ ଅସଲ ଠାଏ ଲେଖି ରଖିଛି ।

(ଡାଏରି ପୃଷ୍ଠା ଲେଉଟାଇବା)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଆଉ କଏ, ସେମିତି ଜଣ ଶୁଣା,

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା, ରହୁଅ, ଆଉ ଦଳୁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଦ'ଟା କଣ କରିବେ ।

ଗାଲ ଚିପିଲେ

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନା, ନା, ତମେ ଭୁଲ ବୁଝିଛ, ସେହି ଟୋକା ଦ'ଟାତ ଏଥିଲାଗେ ବେଶୀ ଅଙ୍ଗରମତା—ରଣପୁର ପୃଥ୍ୱୀଙ୍କ—

କପିଳ—ପୃଥ୍ୱୀ ରହିବ କି ରସାତଳେ ପଶିବ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ସେ ଟୋକା ଦ'ଟା କାହିଁକି ହାବୁଡ଼େଇ ପଡ଼ିନାହାନ୍ତି ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅଜ୍ଞା, ଆମ୍ଭରୁ ପଗ ଦନେ, ସାନ ଗଡ ବଡେଇ ହୋଇ ଥିଲେ, ବାହାରେ ସେ ଟୋକା ଦଟା, ଝିଦାଡ଼ ପିନ୍ଧି, କାନ ଫେର ମେଲାଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭର ପାଇଁକି ବନ୍ଧୁକ ଥିଲେ, ନାଚି ଦେଇ ଥାଆନ୍ତେ ବୋଲି କହୁଥିଲେ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସେଇଆ କହିବ ।

କପିଳ—ମୁଁ ତାର ସବୁ ଉପାୟ କରିଦେଉଛି ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ହଇଏ ପାଣ୍ଡେ, ଆଉ କଣ ପଇସା ପଇଡ଼ ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛ ନା, ନାହିଁ ।

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା, ମୁଁ ତ ମୋ ଉପାୟରେ ଅଛି । ହଜୁର, ଏକାଥରକେ ସୁନାମାଳୀ ଶହେଟା ଉଠାଇ ଆଣିବକି ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ଆଣ, ତାକୁ ହାତକରି ପାରିଲେ,......

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା ବସିଲ ଏତିକବେଳେ ଜେଲରେ ଅଛି, ମାଡ଼ିଥିଲେ ଏତିକବେଳେ......

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ତମେ ପାଣ୍ଡେ—ଖାଲି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଟୋକଙ୍କୁ ଜବତ କର ।

ରେଞ୍ଜାର—ଖାଲି ଜବତ ହେଲେ ହେବନାହିଁ ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ତା ସଙ୍ଗରେ ଠେଙ୍ଗା ଜୋଗାଡ଼ମାନ ଦରକାର ।
କପିଲ—ଆଜ୍ଞା, ଅଟେଗ ବସ୍ତାଲ ଘର କମି ବାଡ଼ି ନିଲାମ କରି ଦିଅନ୍ତୁ—
ଦେଓ୍ୱାନ—କିଏ ଅଛରେ,......

(ହଠାତ୍ ଜଣେ ପିଅନର ପ୍ରବେଶ—)

ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ନାଜର ବାବୁଙ୍କୁ ଡାକ

(ପିଅନର ପ୍ରସ୍ଥାନ; କିଛିଏ ସମୟ ପରେ ନାଜରଙ୍କର ଆଗମନ)

ନାଜର ବାବୁ—(ପୂର୍ବ ପ୍ରଣାମ କରି କରି)
ଦେଓ୍ୱାନ—ନାଜର ବାବୁ; କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବସ୍ତାଲ ଘର ନିଲାମଜାରି ହେବ—ଅର୍ଡର କର......
ନାଜର—ଯେ ହଜୁର;......
କପିଲ ପାଣ୍ଡେ—ଆଜ୍ଞା, ଜମିବାଡ଼ି ତାର ହେଉ ବାଜ୍ୟାପ୍ତି କରନ୍ତୁ—
ଦେଓ୍ୱାନ୍—ତମେ କପିଲ ଆଜି ଭଅସବୁ ଯିବ । ଷ୍ଟ୍ରୁଙ୍କର ଅର୍ଡର ହୋଇଛି ।
କପିଲ—ଆଜ୍ଞା; ହଜୁର ।

(ଏହି ସମୟରେ କଚେରୀ ଘଣ୍ଟା ରେ ଗୃହଠା ବାଜିଲା)

ଦେଓ୍ୱାନ—କଚେରୀ ଆଜି ବନ୍ଦ ରହିଲା ।...ଯେଉଁମାନେ ଭେଟି ଆଣିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ କହିଦଅ; ଲୋକଗୁଡ଼ା ପାହାଚରେ ରହିବେ—

(ପଟ୍ଟ ପତନ)

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

(ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଖଞ୍ଜଣି ଧରି ଗୀତଟିଏ ଗାଉଛି, ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର ଅନ୍ଧ ଲୋକ)

ଚକାଡୋଳା ହେ
ଏକି କାଳ ହୋଇଲା...
ରକ୍ଷକ ଯେବେ ଭକ୍ଷକ ହେଲେ—
ଟେରକୁ ହାଙ୍କର ଏସବୁ ଲୀଳା ।
ଖେଳିମିଛ କହି, ପ୍ରିୟା ପ୍ରୀତି ଦେଇ
ଧନାକୁ କରିଲେ କପଟ କଳା
ଚକାଡୋଳା ହେ—
ମାନ ମହତ ଗୋ ଇଜ୍ଜତ ନାରହେ
ମଦ ମାଇକିନା ମୋହବତ ବହେ
ସିଂହାସନ ଠେଲିମଳ ହୋଇଲା,
ଚକାଡୋଳା ହେ—
ହେଜିଲା ବଦନ ହେ ମଧୁସୂଦନ
ଦୀନ ଦରିଦ୍ରର ହୃଦୟ ଧନ
ତୁମ ନାମେ ସିନା ଅପକୀର୍ତ୍ତି କଲା
ଯୁଗ ଯୁଗ ପାଇଁ ଲାଗି ରହିଲା—

(ଭିକାରୀର ଗୀତ ଶୁଣି କମଳା କୁଟୀରରୁ ବାହାରକୁ ଆସି ଗୁଡ଼ାଏ ପଇସା ଦେବା)

କମଳା—ବୁଢ଼ା, ଏ ଗୀତଟି କେଉଁଠୁ ଶିଖିଲ ?

ଅନ୍ଧ—ମା, ଗରିବ ଲୋକ, କାହାଠୁଁ କେତେବେଳେ ପଦେ ଅଧେ ଶୁଣିଥିଲି—

କମଳା—ବୁଢ଼ା, ଆଉ ଟିକିଏ ବୋଲ—

(ବୁଢ଼ା ଗୀତଟି ଗାଇ ଗାଇ ଦୂର ବାଟରେ ମିଶିଗଲା । ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କରି କମଳା ପଶିଲା ଘରେ)

[ଯବନିକା ପତନ]

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ

—ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ—

(ଗାଁ ଗୋହିରି ରାସ୍ତା, ବଡ଼ ବଡ଼ ବରଗଛ ଠିଆ ହୋଇଛି । ବାଟରେ ଦୁଇ ତିନିଜଣ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଦୁଇଜଣଙ୍କର ବୟସ ୪୦ ହେବ—ଆଉ ଜଣେ ଯୁବକ । ଯୁବକର ନିଶ, କଲି;···ଗଞ୍ଜି ପିନ୍ଧିଛି । ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଦାଆ, କୋଡ଼ି, କୋଦାଳ । ବାଟରେ ଯାଉଥିଲେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ । ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ବରଗଛ ଦେହରେ କାଗଜଟାଏ ଛପା ହୋଇଛି—ବାମ ଓ ସହଦେବ—ବାମଦେବ ଟିକିଏ ଷ୍ଟେଠା—ଆଉ ମାଳ ଯୁବକ)

ଯୁବକ ମାଳ—ଅରେ ଭାଇ ଏ କଣ କରେ ?

ବାମ—କାହିଁ କଣ ବା ?

ମାଳ—ଅରେ ହେଇଟି ଗଛରେ ମ—

ବାମ—ଅରେ ବାଘ ହାତୀ ଚିତ୍ର ହୋଇଥିବ ପରା—

ମାଳ—ନାହିଁମ, ଏଟା ଚିତ୍ର ନୁହେଁ ତ ।

ସହଦେବ—କଣ ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଅକ୍ଷର ଗୁଡ଼ାଏ

ବାମ—ହବେ, ଅକ୍ଷର ଗୁଡାଏ କଣମ

ସହଦେବ—ଅରେ ତୁ ତ ପାଠ ପଢି ନଥିବୁ ।

ବାମ—ଯାବେ, ତୁତ ଭାରି ପାଠ ପଢିଚୁ ? ମୁଁ ପରା ଶ୍ରୀଧର ଗୁରୁଚାଲୀରେ ମାସେକାଳ ପଢିଥିଲି ।

ମାଳ—ଗୁରୁଚାଲୀରେ ପଢିଲେ କଣ ହେଲା ?

ବାମ—ଅରେ, ମୁଁ ଗୋପୀଭାଷା, ଗୁଣସାଗର ପଢ଼ିଥିଲି ।

ସହଦେବ—ଅରେ, ଗୋପୀଭାଷା କିଏ ପଢୁନି—

ମାଳ—ଏବେ ପଢିଲୁ ଏଠିକଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ?

ବାମ—ତୁ ପଢୁନୁ—

ସହଦେବ—ଅରେ ମାଳ, ଏଠିକି ଏ କାଗଜ ଅସିଲା କେଉଁଠୁ ?

ବାମ—ଅରେ ଅଉ କିଏ କଣ କମିଅାଁ କରୁଛି କି ?

ନୀଳ—ଯା ଭାଇ କମିଯା କାହିଁକି ହେବ ଏ—
ବାମ—ଅରେର ଭୂତ ପ୍ରେତ କି···
ସହଦେବ—ଆରେ, ତୁ ଓଲୁ
ନୀଳ—ଭାଇ ପଡ଼ିବୁଟି—
ସହଦେବ—ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି କର ତୁ ପଢ଼ିବୁ ନା ଟି—,
ବାମ—(ଗୃହଅଡ଼କୁ ଚାହିଁ) ଅରେ କିଏ କୁଆଡ଼ୁ ଆସିବ ଯେ—
ସହଦେବ—ଆସୁ, ଆମେ ଚୈଷ୍ଟା କରୁଛୁ କି—
ବାମ—ଅରେ, ଆମେତ ହେଲେ ଅଦା ବେପାରୀ, ଜାହାଜ ମୂଲ କରିବା କାହିଁକି ?
ନୀଳ—ହଁ, ଅସଲ ଚୈର ଧରା ପଡିଲା ।
ବାମ—କଣ ? ଚୈର ଧରାପଡ଼ିଲା ।
ନୀଳ—ଚୈର ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଣ ?
ସହଦେବ—ନୁହେଁ କଣ ? କଣ କାଗକୁଠେ ମରା ହୋଇଛି, ତୁ ଏଥିରେ ଥର ହର···
ନୀଳ—ଖାଲି ଥରହର ନୁହେଁ, ଏକାବେଳକେ ଅଥୟ ।
ବାମ—ଆରେ ଭାଇ ତମେ ସବୁ ସେମିତି କୁହନା—
ନୀଳ—କହିବୁ ନି କାହିଁକି ?
ବାମ—(ଗୃହଅଡ଼କୁ ଚାହିଁ) ମୋତେ ଭୟ ଲାଗୁଛି ଭାଇ । ଦେଖୁଛୁତ, ଶିଳ ଶିଳପଡା ଗଗନେ ଉଡ଼ୁଛି, ତାଙ୍କୁ ରଖିବ କିଏ ? ଅରେ ଭାଇ । ଶିଏ ଯାହା ଗାଁରେ ରଗଡ ପକାଉଛି । ବାଘ ଗରଜିଲା ପରି ଗର୍ଜନ ଛାଡୁଛି । ତାକୁ ଦେଖି ମୋର ଚେତା ଶୂନ୍ୟ—
ସହଦେବ—ଭୂତ ମଣିଷ, ପ୍ରେତ ମଣିଷ, ତୋତେ କାହିଁକି ଲାଜ ଲାଗୁଛି ।
ବାମ—ମଣିଷ ହେଲେ କଣ ହେଲା ?
ସହଦେବ—ପ୍ରେତ ମଣିଷଟାଏ, ତାକୁ ଏତେ ଡର କାହିଁକି ?
ନୀଳ—ନାହିଁ ନାହିଁ, ଅମ ବାମ ଭାଇଙ୍କର ଗୋଟାଏ ବଦଖୋଇ ।

ବାମ—ତୁ ତ କାଲିର ପିଲା; ଗାଁରେ ସିନା ନେତା ପାଲଟି ଯାଉଛୁ । କଂଗରସ କରୁଛୁ—

ଗୀଲ—କଥାଟା କହିଲ; ମନକୁ ପାଇଲା । ତୁ କଂଗରସକୁ ଡରୁ…

ସହଦେବ—ଅରେ ତୁ ପଢ଼ ବା କ.ଗଜରେ କଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ଗୀଲ—ବାମ ଭାଇତ ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି ।

ବାମ—କରେ ମୋର କଣ ଦୋଷ ହେଲା ।

ସହଦେବ—ତୋର ଏହି ଚୁ ପୁ ଚୁ ପୁ ଗତି—

ଗୀଲ—ନାହିଁ ନାହିଁ ତାଙ୍କୁ କିଛି କହିବା ନାହିଁ ।

ବାମ—ଗୀଲୁ, ତୁ କାଗଜଟା ପଢିବୁଟି ?

ଗୀଲ—(ଟିକି ନିକଟକୁ ଯାଇ, ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଗୁହିଁ ପଢିବାକୁ ଲାଗିଲା)

ଘୋଷଣା—

ରଣପୁର ଗଡ଼ଜାତର ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ, ଆସନ୍ତା ବୁଧବାର ଦିନ ହାଟ ପଡ଼ିଅଛି, ରଣପୁର ୧୪ କୋଶ ଭାଇମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଠ ସଭା ହେବ । ସଭାରେ ବହୁତ ଲୋକ ଯୋଗ ଦେବେ । ଆମର ଅନ୍ଧାର ମୂଲକରେ କପରି ଦମନ ଲୀଳା ଗୁଲିଛି । ପୋଲିସ ଅମଲାମାନେ ଶୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି, ରଜା କିଛି ବୁଝୁନାହାନ୍ତି, ଧର୍ମାବତାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଆପତ୍ତି କଲେ ଆବେଦନପତ୍ର ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚୁ ନାହିଁ । ଆମରି ଭିତରୁ ଦଳେ ଲୋକ, ପୋଲିସ ଅମଲାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଆମ ପରି ମଲା ମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରୁଛନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲ ଆମର । କିନ୍ତୁ ଜଙ୍ଗଲର କାଠ ଗଛ ଉପରେ ଆମର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ପୋଖରୀ ଆମର, ମାଛରେ ଆମର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଲାଞ୍ଚ ନ ଦେଲେ, ଅମଲାମାନେ କାଗଜପତ୍ର କାମ କରୁନାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ଉପାୟ କଣ ? ଗତ କେତେଦିନ ତଳେ ଜୈନବାସୀ ବଗଲଙ୍କୁ ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ପୋଲିସ ଦାରୁଗା ଦିଅନ ଥାଇ ମାଡ ଦିଆଗଲା । ୧୪ କୋଶ ମୁଲକରେ ଯେ ସତ କଥା କହିବ, ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ବୋଲି ହୁକୁମ ହୋଇଛି । ଅମ୍ଭେ ରଜାଙ୍କ

ସମ୍ମୁଖରେ ଅମ୍ଭ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବା । ଆମେ ସଭା ସମିତି କରି ଆମର ଦୁଃଖ ଅସୁବିଧା ଜଣାଇ ପ୍ରତିକାର ଦାବୀ କରିବା । ଏଥିରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଦରକାର । ଆପଣମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଳ । ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ ବସିଛି । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସମସ୍ତ ନେତାଙ୍କୁ ଦଅନ ଚଳେଇ ନେବା ପାଇଁ କଡ଼ା ହୁକୁମ ହେଉଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଧନ ଜୀବନ ଉପରେ ବିପଦ ପଡ଼ିଛି । ଆପଣମାନେ କଣ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଡାକ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଅସନ୍ତା କାଲି ହାଟ ପଡ଼ିଆରେ ସଭା ହେବ ଆପଣମାନେ ବହୁତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯୋଗଦାନ କରି ଆପଣମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଫଳ କରନ୍ତୁ । ନିଜ ଆଖିରେ ନିଜେ ଅବସ୍ଥା ଦେଖନ୍ତୁ । ଜାଗ୍ରତ ହୁଅନ୍ତୁ, ଉଠନ୍ତି ହୁଅନ୍ତୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଳ ଆସିଛି ।

ବାମ—ହାଇରେ ନୀଳ, ଏ ସବୁ କଣ କରେ ?

ସହଦେବ—ତୋ ମୁଣ୍ଡରେ ତ ଖାଲି ଗୋବର ଅଛି ।

ନୀଳ—(କାଗଜଟାକୁ ଗଛରୁ ଛଡ଼ାଇବା ଉପରେ)

ବାମ—ନାହିଁ ନାହିଁ ତୁ ସେ କାଗଜ ଛୁଅଁ ନା—

ନୀଳ—କଣ କାଗଜଟାରେ ପାପ ଲାଗିଛି ।

ବାମ—ଆରେ ସେ ପାଠରେ ପଞ୍ଚ ପାପ ଲାଗିଛି ।

ସହଦେବ– ଏଇଥି ପାଇଁ ମୁଁ କହେ, ତୁ ଡରକୁଳିଆଟାଏ । ତୋ ହାତରେ ଶାଗ ସିଝିବ ନାହିଁ । ଆମ ରଣପୁର ୧୪ କୋଶରୁ ଆମେ କଣ ବାହାର । ଏତେ ଲୋକ, ଏତେ ପ୍ରଜାଙ୍କର କଥା, ଶୁଣିଲୁ କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବାଣ୍ଡିଲ କରି ହାଜତରେ ସଢ଼ୁଛି—

ବାମ—ଆରେ ଶେଷରେ ସିନା, 'ଆ ବଳଦ ମୋତେ ବିନ୍ଧ' ହେବ—

ନୀଳ—ଲୋକେ କହନ୍ତି, ମାଙ୍କଡ଼ିଆ ମାଧିଆ । ତୁ ଏକ ନମ୍ବର ବୁଦ୍ଧୁ । (କାଗଜଟା ଗଛରୁ ଝିଙ୍କିବା) ଏହି ସମୟରେ ଦୂରରେ ଜଣେ ଯାତ୍ରୀ ଛତା ଧରି ଯାଉଥିବାର ଦେଖାଗଲା ।)

ବାମ—(ଗୃହଅଡ଼କୁ ଗୃହିଁ) ଅରେ ଭାଇ; ବେହଣୀ କଅଣ ମୁଣ୍ଡରେ କଏ ଜଣେ ଆସୁଛି କରେ...

ନୀଳ—(ଗୃହିଁବା) ଅରେ, ସିଏ ଆସୁଛି, ଆସୁ।

ବାମ—ଆମେତ ବାଲକୁ ଯାଉଛେ—

ନୀଳ—କାହିଁକି, ଆମେତ ଏଠି ଠିଆ ହୋଇ ଖବର କାଗଜ ପଢୁଛେ—

ବାମ—ତୁ, ସେମିତି କହୁଲେ, ମୋର ବାଟ ମୁଁ କାଟିବି—

ନୀଳ—ଆଉତ ପାରି ହେବ ନାହିଁ—ସବୁବେଳେ ଡରିଲ।

ବାମ—ନାହିଁରେ ଭାଇ, ରଜା ରାଇଜ, ଦଅନ ଦାରୁଗାଙ୍କ ଅମଲ। କେତେବେଳେ କଣ ହାନି ଲାଭ ଥାଏ। ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ସିନା ମରିବା—

ସହଦେବ—ମରିବାକୁ ତୋର ଭାରି ଭୟ—

ବାମ—(ପୁଣି ଗୃହ ଅଡ଼କୁ ଗୃହିଁ) ମୁଁତ ସତ କଥା କହୁଛି। କାହାକୁ ମରିବାକୁ ସୁଖ ଲାଗେ। ପିଲାଟିଏ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ପ୍ରାଣକୁ ଲୋଭ।

ନୀଳ—ତୁ ତ ତେବେ ପିଲା (ଟିକିଏ ଛୁଗୁଲେଇ) ଆମ ବାମ ଭାଇ ଭାରି ପିଲାଟାଏ। "ମା ଯାଇଛି ଗାଈ ଚରାଇ, ଆସିଲେ ପିଇବୁ ପେଟ ପୂରାଇ।"

ବାମ—ଏ ନୀଳ—ଚଲ ଲୋକ ଆସି ଗଲାମ।

ନୀଳ—ଆସୁ—ଆସୁ...

ବାମ—ଏ ନୀଳ, ରଜା ରାଇଜରେ ଘର କରି...

ସହଦେବ—ତୁ ଅଉ ରଜା ରାଇଜ, ରଜା ରାଇଜ ବୋଲି କହନା—

ନୀଳ—ଭାଇ, ବାମା ଭାଇ କଥା ଶୁଣି ଗରମ ଲାଗୁଛି—

ସହଦେବ—ନୀଳରେ, ଏ ଗଛ ତଳେ ଟିକିଏ ବସମ।...ବଡ଼ ଅଣ୍ଡା ଲାଗୁଛି।

ନୀଳ—(ଗଛ ତଳେ ବସିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ)

ବାମ—ଭାଇ, ମୁଁ ଯାଉଛି। ତମେ ଏଠି ହାଉଆ ଖାଉଥା—

ନୀଳ—ବାମା ଭାଇ, ତୁ ବସମ ! ଏଇଲ୍ଲେଗେ ଗାଁ ଗାଇଅଲ ଅସିବ ଯେ, ବଇଁଶି ଶୁଣିବା ।

ବାମ—ସତ କହୁଛୁ ଭାଇ, ମୋ ମନରେ ବଡ଼ ଦକ । ଏତେ ବଡ଼ କାଗଜଟାଏ ଏଠି ଛପା ହୋଇଛି, କଏ ଯଦ ଦେଖେ ଅମେ ସବୁ ଏ ଛପା କାଗଜ ପଢ଼ୁଛେ ତାହା ହେଲେ ଆମ ହଲ ବଳଦ ସବୁ ମିବ । ଅମ ପିଠିରେ ପୋକ ପଡ଼ିବ ସିନା,

ନୀଳ—ଆରେ ଦେଖ (କଣକୁ ମୋଡ଼ି) ଏ ଦାମ ସିଂହ ପୁଅ ନୀଳ ସିଂହ ଥିଲ୍ଲ ଯାଏଁ, ତୁ ଡରନା···

ବାମ—ତୁ ଥିବାରୁ ଟିକିଏ ସାହାସ ଲାଗୁଛି ।

ସହଦେବ—ନଇଲେ ସବୁ, ଶେଷ ।

(ହେଇଟିତ ବାବୁ ଆସିଲେଣି, ବଂଶୀ କାଢ଼ି ବଜାଇବା)

ଏକ ସାଧାରଣ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ । ନାମ ରତ୍ନାକର ସାହୁ—ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବ୍ୟାଗ)

ସହଦେବ—ବଂଶୀ ଧ୍ୱନପ୍ରତି କାନ ଦେବା—

ବାମ—(ଧରି ଅଡ଼ୁଆଳରେ ବସିବା) ।

ରତ୍ନାକର—କିରେ ଭାଇ; ଏ ଗାଁକୁ ମିବାପାଇଁ ବାଟରେ ନଈ ପଡ଼ିବ ?

ନୀଳ—ନଈ ପଡ଼ିବନି—ନାଳଟାଏ ପଡ଼ିବ ।

ରତ୍ନାକର—ତମେ ସବୁ କାହିଁକି ଏଠି ବସିଛ ?

ନୀଳ—ଟିକିଏ ଛାଇ ତଳେ ବସି ଯାଇଛୁ ।

ବାମ—ଆମର ହଲ ସବୁ ଅଛି······

ସହଦେବ—ଭାଇ; ତମେ କୁଆଡ଼େ ମିବ ।

ରତ୍ନାକର—ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ମିବି ? ମୁ ତ ସବୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ।

ସହଦେବ—ନାହିଁ ଭାଇ, ତମର କେଉଁ ଗାଁ···

ନୀଳ—ତମେ ଭାଇ ବସୁନ ।

ସହଦେବ—(କାନରେ ଖୋସା ହୋଇଥିବା ବିଡ଼ି କାଢ଼ିବା)

ନୀଳ—ଭାଇ ଖଣ୍ଡେ ହେବନି ?

ରତ୍ନାକର—ଭାଇ, ମୁଁ ବିଡ଼ି ଖାଏନି । ମିଳିଲେ ଟିକିଏ ପାନ ଖାଆନ୍ତି ।

ନୀଳ—ଆମ ବାମା ଭାଇ ପାଖରେ ବଟୁଆ ଅଛି ।

ବାମା—(ବଟୁଆ କାଢ଼ି ପାନ ଭାଙ୍ଗିବା)

ନୀଳ—ହଇଏ ଭାଇ, ଏ ଗଛରେ ସବୁ କାଗଜ ଛପା ହୋଇଛି କାହିଁକି ମଗ କହିଲ ?

ରତ୍ନାକର—(ବିସ୍ମିତ ହୋଇ) ସତେତ କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ନୀଳ—ଭାଇ ପଢ଼ୁନା ବଡ଼ ପାଟିରେ, ଆମେତ ମୂର୍ଖ ଲୋକ—

ରତ୍ନାକର—(କାଗଜକୁ ଗୁହିଁ ପଢ଼ିବା)—

ନୀଳ—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କଥା କଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ରତ୍ନାକର—ହଁ ଭାଇ, ସେଇ ସଭା କଥା ଲେଖା ହୋଇଛି । ଆମ ଗାଁ ଆଡ଼େ ରଘୁ, ବାବୁ, ମିଶ୍ର, ଧନମାଳୀ ରାମ, ବଗାଡ଼, ସବୁ ଯାଇଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କୁ ବହୁତ ବୁଝେଇ ସୁଝେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ହାଟ ପଡ଼ିଆରେ ସଭା ହେବ—

ବାମ—ତମେ ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳକୁ ଦେଖିଛ ?

ରତ୍ନାକର—ଆମେ ସବୁ ମିଶି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ । ଜଣେ ଲୋକତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନୁହେଁ ।

ବାମ—ନୀଳୁତ କହୁଛି, ରଘୁଭାଇ, ବଗାଡ଼ଭାଇ, ଧନମାଳୀ ରାମ, ସେନାପତି ଭାଇ, ପଦ ଦାସେ, ଏକାଠି ହୋଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କରିଛନ୍ତି ।

ନୀଳ—(ଭାରି ବିରକ୍ତ ହୋଇ) ତୁ ବଡ଼ ମୂର୍ଖଟାଏ । ତୋତେ ଏତେ ବୁଝେଇ ତୁ କିଛି ହେଲୁ ନାହିଁ । ଆରେ ମୁଁ ତ କହିଲି, ଆମର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ, ଆମେ ସବୁ ସେଥିରେ ଅଛେଁ ।

ବାମ—ନାଇଁ ନାଇଁ ମୁଁ ତ ସେଥିରେ ନାହିଁ ।

ରତ୍ନାକର—ଆରେ ଭାଇ, କହିଆ ହେଲେ ସେମିତି ଚଳିବ ନାହିଁ···। (ବ୍ୟାଗରୁ କାଢ଼ି) [ହ୍ୟାଣ୍ଡବିଲ କାଗଜ ଦ'ଖଣ୍ଡ ଦେବା] ଏ କାଗଜ ନିଅ । କାହାକୁ କହିବ ନାହିଁ । ଗାଁରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏ କାଗଜ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେବ ।

ନୀଳ—ଏ କାଗଜ କେଉଁଠୁ ଆସିଛି ?

ରତ୍ନାକର—ଏ କାଗଜ କଟକରୁ ଆସିଛି । ଜହରଲାଲ ନେହେରୁ ନିଜେ ପଠାଇଛନ୍ତି । ତମେ କାହାକୁ ଏ କଥା କହିବ ନାହିଁ । (ଗୁଟ ଲଟିନ ଖଣ୍ଡେ ଦ'ଖଣ୍ଡ ନିଜେ ଗଛ ଦେହରେ ଅଠା ଦେଇ ମାରଦେବା) ହଉ ଭାଇ ମୁଁ ଯାଉଛି । ସଭା କଥା ତୁମକୁ ଲାଗିଲା (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ମୀତୁ—(ସେଇଠି ବସି) ବଂଶୀ ବଜାଇବା—

(ଦୂରରେ ବଂଶୀ ସ୍ୱନ ଶୁଣାଗଲା ।)

ବାମ—ଗାଁ ଗାଈଗୋଠ ଅସିଲେଣି । ଗୃହିଯିବା ବେଳ ହୋଇଗଲା । (ତିନହେଁ ଅଗ ପଛ ହୋଇ ଗୃହିଯିବା)

ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ ପରେ, ବିପରୀତ ଦିଗରୁ କପିଳ ପାବ ଓ ଜଣେ ଚୌକିଦାରର ପ୍ରବେଶ, ନାଁ ତାର ବେଙ୍ଗୁ ମଲିକ]

କପିଳ ପାବ—(ଗଛକୁ ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ି) କରେ ଶଳା, ଏଠି ପୁଣି କିଏ କାଗଜ ଛପା ମାରିଲା ? ଜାଣିଲୁ ବେଙ୍ଗୁଆ ବାକି ରହିବନି ଏ ନିମକହାରାମ ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ପାର ହବନି—ଏ ନିମକହାରାମ-ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ପାର ହବନି—

ବେଙ୍ଗୁଆ—କାହିଁକି ଅଜ୍ଞା କଣ ହେଲା ?

କପିଳ ପାବ—(ଚଶମା ଭିତରୁ ଖୁବ୍ ରାଗରେ ବେଙ୍ଗୁଆକୁ ଗୃହିଁବା) ତୁ ମଧ୍ୟ ଓଲୁ ।

ବେଙ୍ଗୁଆ—ହାକିମ କଣ ହେଲା ?

କପିଳ—ଅରେ ଏ ଗଛ ଦେହରେ କଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ଦେଖେ । କାଲି ସଭା ହେବ । ଧନମାଳୀ ରାମ, ମିଶ୍ର, ପଦନ ଦାସଠ ରସନ୍ତି କାଲି ନାଗିବ । ନିମକହାରାମ ଦଳ ।

ବେଙ୍ଗୁଆ—ବାବୁ ମୁଁ ତ ମୂର୍ଖ ଲୋକ; ମୁଁ କଣ ଜାଣୁଛି ।

କପିଳ ପାବ—ଅରେ ଏହି କାଗଜରେ ଗେଜେଟ ମାର୍କା ହୋଇଛି ।

ବେଙ୍ଗୁ—ବାବୁ ଅମେ କଣ ଗେଜେଟ ମାର୍କା ଜାଣିବୁ ।

କପିଳ ପାବ—ଏଇଠି ଗଛ ଦେହରେ ଗେଜେଟରେ ସବୁ କଥା ପଡ଼ିଛି ।

ବେଙ୍ଗୁ—ଏତେ ବଡ଼ କଥା—

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—(ରାଗିଯାଇ) ବେଣୁଆ, ତମା ବେଗ୍ ଖଣ୍ଡକ ଆଣିବୁଟି—

ବେଣୁ—(ବେଗ୍ ଖଣ୍ଡକ ଆଣି ଥୋଇବା)

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—(ବେଗ୍ ଭିତରୁ କାଗଜ ପେନ୍‌ସିଲ କାଢ଼ିବା) ବେଣୁଆ, ଏ ଗଛ ଦେହରୁ କାଗଜ ଗୁଡ଼ାକ ଚିରି ଦେବୁଟି ।

ବେଣୁଆ—(କାଗଜ ଚିରିବା)

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ରହ, ଅଜ ଗାଁବାଲାଙ୍କ ନାଁରେ, ଥାନାକୁ ରିପୋର୍ଟ କରୁଛି । ତୁ ମନେରଖ, ଏଇ ଥାନଟା, ଏହି ସବୁ ଗଛ ମନେ ରଖ, ରସଟିକ ଲାଗିଯିବ ଯେ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—

(ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତର—ସଭା ହେଉଛି—ବହୁ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଛନ୍ତି । ତ୍ରିରଙ୍ଗ ପତାକା ଉଡ଼ୁଛି—ନାଲି ପଗଡ଼ି ପୋଲିସ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ବସିଛନ୍ତି । ଲୋକାରଣ୍ୟ—ସଭାପତି ଧନମାଳୀ ରାମ । କରତାଳି ଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟରେ ରଘୁ ମହାନ୍ତି କହୁଛନ୍ତି)

ରଘୁ—ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀମାନେ, ଆଜି ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆମର ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଉଛି । ଆଜି ଆପଣମାନେ ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଗୌରବ ରଖିଥିବାରୁ, ବାସ୍ତବିକ୍ ମୁଁ ବଡ଼ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଆମର ସଭାପତି ଧନମାଳୀ ରାମ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମିଶ୍ରେ—ଦାସେ, ସେନାପତି ପ୍ରଭୃତି ଆଜି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦାବୀ ପୂରଣ ନିମିତ୍ତ ବଦ୍ଧପରିକର ।

ଆମର ଏହି ଅଭ୍ୟାଗତ ମୂଲକରେ ଆପଣମାନେ ହିଁ ଆଶା ଓ ଆଶ୍ୱାସନାର ଆଲୋକ ଦୀପ ଜାଳି ରଖିବେ । ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ମୈନାକପର୍ବତ ଚିରଶ୍ୟାମାୟମାନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ହସେ ମଲ୍ଲଗୁଣୀ ।

ଚକ୍ରବାଳ ତଳେ ଗୃହୀର ସୁନା ଧାନ କ୍ଷେତ ଭରିଉଥା ପକ୍ଷୀ ସ୍ୱନରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୁଏ, ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ଗୃହୀ ଖଟି ଖଟି ସୁନାର ସଂସାର ଗଢ଼େ—ସେହି ମାଟିର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କେହି ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କାହିଁକି ?

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କହିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗାଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ଲାଗିରହିଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦାବୀ ନାହିଁ—ଅଥଚ ଷ୍ଟେଟର ସମସ୍ତ ରାଜସ୍ୱ ଭାର ଆମ ଉପରେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କଣ୍ଠ ରୋଧକରି ଦିଆଯାଇଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସୁପ୍ତ—ପତିତ—ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ—!

"ଯଦା ଯଦାହି ଗ୍ଲାନି ଭବତି

ଭାରତରେ ମୁକ୍ତ ପବନ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସୁରାଟ ଲାହୋର କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ଭାରତକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନମୁଖୀ କରିବାକୁ ସଂକଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ କଲା । ଆଜି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଦୁଇଟି କଥା, ଏକଦିଗରେ ସ୍ୱର୍ଗ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ନର୍କ, ଏକ ଦିଗରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅମୃତ ଆସ୍ୱାଦନ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପରାଧୀନତା ମୃତ୍ୟୁ, ଧ୍ୱଂସ ପତନ···ଏକ ଦିଗରେ ଘନ ଅନ୍ଧକାର, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ, ଚିର ରକ୍ତ ଝଲକଧାରି ନୂତନ ବାର୍ତ୍ତା ବକ୍ଷେର ଉଷାର ଶୁଭ୍ରାଲୋକ ।

ସେହି ତ୍ରିରଙ୍ଗ ଝଣ୍ଡାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଜି ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଛୁ । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧି ଆମ୍ଭମାନର ପ୍ରେରଣା । କଂଗ୍ରେସ ଆମର ବଳ—ଜହରଲାଲ ଆମର ଅଗ୍ରଦୂତ । ସେହି ଜନନାୟକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ବହୁଦିନ ଧରି ନିଷ୍ପେଷିତ, ନିପୀଡ଼ିତ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଗଡ଼ଜାତ ଭୂମିର ମୁକ୍ତି ନିମିତ୍ତ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ା ଯାଇଛି ।

ମଣିଷର ନିଜ ହାତରେ ନିଜର ମୁକ୍ତି ଥାଏ । ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଆମର ପୂର୍ବକାଳର ରାଜା ମହାରାଜା-ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ ଇଂରେଜୀ ପାଲଟି ଗଲେଣି । ଆମର ପଇସାରେ ଆମରି ରକ୍ତରେ ଆଜି ରାଜାମାନେ ହୋରି ଖେଳୁଛନ୍ତି ।

ଆଜି ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଅନ୍ଧାରି ଶାସନ ଚାଲିଛି । ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗାର ଶାସନ......

ତେଣୁ ଭାଇମାନେ—ସତ୍ୟଙ୍କର, ପ୍ରତିଜ୍ଞା କର, ଶପଥ କର, ଦାବୀ କର ତୁମମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର ନିନାଦରେ ଶତ ମୈନାକ, ମଲ୍ଲଗୁଣୀ ମୁଖରିତ ହେଉ । ଅନ୍ଧାରି ଶାସନ ଏ ଦେଶରୁ ଲୋପ ପାଉ ।

ଉଠ, ଜାଗ, ଶପଥ ନିଅ, ତୁମମାନଙ୍କ ହୃଦୟର ରକ୍ତରେ ଜାତୀୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଇତିହାସ ପୁଷ୍ଟ ହେଉ । ମୃତ୍ୟୁ କାରାଗାର, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପୁରସ୍କାର ହେଉ । ଆମକୁ ଆଗେଇ ଚାଲିବାକୁ ହେବ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିଦ ଭାଙ୍ଗୁ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମ ସାଧନାରେ ପରିଣତ ହେଉ ।

ବୋଲ ଭାଇମାନେ ବନ୍ଦେ......

ଜନତା—ମାତରଂ ।

ରଘୁ—ବନ୍ଦେ

ଜନତା—ମାତରଂ ।

ରଘୁ—କୁହ ଭାଇମାନେ, ସଂଗ୍ରାମ କାହାର

ଜନତା—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର

ରଘୁ—ଏ ବିପ୍ଲବ

ଜନତା—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର

ରଘୁ—ବୋଲ ଭାଇମାନେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ

ଜନତା—ଜୟ...ଜୟ

ରଘୁ—ଦାଲାଲ ଶାସନ

ଜନତା—ଧ୍ୱଂସ ହେଉ
ରଘୁ—ମିଥ୍ୟା ରାଜୁତ୍ୱ
ଜନତା—ଧ୍ୱଂସ ହେଉ
ରଘୁ—ସତ୍ୟ ଅହିଂସାକି
ଜନତା—ଜୟ
ରଘୁ—ଭାରତ ମାତାକି
ଜନତା—ଜୟ
ରଘୁ—ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକି
ଜନତା—ଜୟ ।

(ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଘନ ଘନ କରତାଳି ମଧ୍ୟରେ ବସିବା)

ସିନ୍ଧୁମିଶ୍ର—ରଘୁବାବୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସବୁ ବୁଝାଇ କହିଛନ୍ତି । ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହୁଛି—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସଂକଳ୍ପ ହେଉଛି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସା । ମହାପୁରୁଷ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଅସହଯୋଗ ସତ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ । ଆଜି ସାରା ଭାରତରେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏହି ତିରଙ୍ଗା ପତାକା ତଳେ ଆମେମାନେ ରୁଣ୍ଡ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଆମକୁ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଅନନ୍ତ ବରାଳ—ଭାଇମାନେ, ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ଯେ, ଆପଣମାନେ କଂଗ୍ରେସର ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସର ସଭ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଦାବୀ ହାସଲ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟମାର୍ଗରେ ସାଧନା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟକରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ଓ ଜାତିକୁ ଧ୍ୱଂସ ମୁହଁରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋଡ଼ା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଭୂଇଁ ଆଦ୍ୟ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସ୍ୱରାଜ ନିମିତ୍ତ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଏହି ସ୍ୱରାଜ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର କିଛି ନାହିଁ ।

ଅହିଂସା ହେଉଛି ତାଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର । ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବାଣୀ । ଅସହଯୋଗ ବଳରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଭାରତର ସ୍ୱରାଜ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ସଂକଳ୍ପ କରିଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରି ଆଜି ଆମର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପୀଠରେ ଏକନିଷ୍ଠ ଏକତା ଦ୍ୱାରା ଆରେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଣିପାରିବା ।

ମଦନ ଦାସ—ଭାଇମାନେ ଯେଉଁମାନେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଭୟ ଧମକ ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ସେହିମାନେ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଭଲକରି ବୁଝନ୍ତୁ ଆମେମାନେ କାହା ପାଇଁ ସ୍ୱରାଜ ସଂଗ୍ରାମ ଚଲାଇଛୁ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ କାହିଁକି ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି କଂଗ୍ରେସର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ମୂଳକରୁ ଅନ୍ୟାୟ ଶୋଷଣ ଦୂର କରି ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଏବଂ ଇଂରେଜ ଶାସନକୁ ଭାରତରୁ ଲୋପ କରିବା । ତେଣୁ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକ ପ୍ରାଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା । (ବସିବା)

(ଏହା ପରେ ସମସ୍ତେ ସଭାପତି ମହାଶୟ ଉଠିଲେ)

ସଭାପତି—ଭାଇମାନେ ସମସ୍ତେ ହୁଏତ କରୁଛନ୍ତି, "ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତାଟା କଣ, ଏହା ଗଛ କି ମାଛ—ଏଇଟା କି ପ୍ରକାର ପଦାର୍ଥ—" ସାମାନ୍ୟ କଥାଟିଏ ମୁଁ କହିବି—ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ ପଂଜୁରୀ ଭିତରେ ସୁନା ଜଂଜିର ପିନ୍ଧିଅଛି । ତାକୁ ସଦାବେଳେ ଫଳମୂଳ ଦିଆଯାଉଛି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ ବଣରେ ପାହାଡ଼ରେ ବୁଲୁଛି— ନିଜ ପାଇଁ ଆହାର ଖୋଜି ଆଣୁଛି—ପାଣି ପବନରେ ଦହଗଞ୍ଜ ହେଉଛି । ଏ ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରକୃତରେ ସୁଖୀ କେଉଁ ପକ୍ଷୀଟି । ପ୍ରଥମ ପକ୍ଷୀଟି କଦାପି ସୁଖୀ ନୁହେଁ, କାରଣ ତା ପାଦରେ ସୁନା ଶିକୁଳି । ଦ୍ୱିତୀୟ ପକ୍ଷୀଟି ନିଶ୍ଚୟ ସୁଖୀ । କାରଣ ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଟିକକ ଅଛି ।

ଜାତିର ବା ମଣିଷର ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଟିକକ ନ ଥିଲେ କି ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘୋଟିଆସେ, ତାହା ଆମର ଏହି ଅଞ୍ଚଳ

ମୂଲକରେ ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଇତିହାସ ତେଣୁ ଅସୀମ ତ୍ୟାଗରେ ମହିମାନ୍ୱିତ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ସାଧନା ମଧ୍ୟ ବିଷମ ପରୀକ୍ଷା । ତେଣୁ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହିରଖୁଛି ଯେ—
"ଦୁର୍ଗମ ପଥ ଏ ଭଜନ ଭୟେ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯୋଗୀ ଜନ ।"

ଆପଣମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ? ଆମର ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ଅମଲାମାନେ ସମସ୍ତେ ବିରକ୍ତ । ମାତ୍ର ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କାହାରି ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୁହେଁ । ଏହା ଅତ୍ୟାଚାର ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ।

ଆମ ଦେଶରେ ଦିନେ ରାମରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସାମାନ୍ୟ ଧୋବଣୀର ରଟନା ଶୁଣି ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଣ ତ୍ୟାଗ କରି ନ ଥିଲେ ? ସେଇ ବନ୍ଧରେ ଗୁଣ୍ଡିଚ ମୂଷା ବାଲି ଟାଙ୍କିଲା ପରି ପ୍ରତି ଗାଁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସଭ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ ।

ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି—ସଭାପତି ବାବୁ, ଆମ ଦେଶରୁ ବେଠ ଛାଡ଼ ହେବକି ।

ସଭାପତି—ହଁ । ଆମର ଦାବୀ ପତ୍ର ଲେଖାଯାଉଛି, ସେଥିରେ ଆମେ ସ୍ପଷ୍ଟ ସବୁ ଦାବୀ ଅଗତ କରୁଛୁ ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆଜ୍ଞା ଆମକୁ ଦାରୋଗା ଧମକ ଦେଖାଉଛନ୍ତି···

ସଭାପତି—ତଥାପି ଆପଣମାନେ ଧୀର ସ୍ଥିର ହେବେ—

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ମାଡ ଦେଉଛନ୍ତି, ଭୟ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ।

ସଭାପତି—ସବୁ ସହି ଯାଆନ୍ତୁ—

ପ୍ରଥମ ମଫସଲ—ସହିବାପାଇଁ କଣ ଆମେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛେ···

ସଭାପତି—ସହିଲେ ମଣିଷ ବଡ଼ ହୁଏ ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆମେ ସବୁ ସହିବା (ଲୋକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି) ଏ ରାଜା ରାଇଜରେ କଣ ହେଉଛି ହେଉ ।

(ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜୟଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟରେ ସଭା ଭଙ୍ଗ ହେଲା)

୨ୟ ଅଙ୍କ

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ—ଗୋଟିଏ କକ୍ଷ—ସାଜ ସଜ୍ଜା ଉନ୍ନତ ଧରଣର ରାଜାଙ୍କର ଶିରୋଦେଶରେ ପଗଡ଼ି—ଚମତ୍କାର ଯୋଜନା—ବିଳାସ ସବୁ ଏକାଠି ହୋଇଛି । ସିନ ଉଠିଲା ବେଳକୁ ବୃଦ୍ଧରାଜା ସମାସୀନ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ମଦ୍ୟ ପାତ୍ର ଧରି ପିଆଉଛନ୍ତି ଏକ ତରୁଣୀ ରୂପସୀ । ନାମ ତାଙ୍କର କରବୀ ।

ସିନ ଉଠିଲା—

କରବୀ—ହଜୁର ଆଉ ଟିକିଏ ପିଇଦଅନ୍ତୁ—(ନାଲି ନୀଳ ମଦପାତ୍ର)

ବୃଦ୍ଧ—ନାହିଁ ନାହିଁ, ଏହି ଲଗେ ପର୍ଯ୍ୟଦରବାର ବସିବ । ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗା ସମସ୍ତେ ଆସିବେ ।

କରବୀ—ଆପଣଙ୍କର ଦେହ···?

ବୃଦ୍ଧ—କାହିଁ କଣ ମୋ ଦେହ (ଦେହକୁ ଚାହିଁ) ମୁଁ ପୂର୍ବପରି ବେଶ ଆରାମରେ ଅଛି । (ଟିକିଏ କାସିବା)

କରବୀ—କାସତ ପୁଣି ହେଉଛି । ହେଇ ନିଅନ୍ତୁ ଆଉ ଟିକିଏ ପିଇ ଦଅନ୍ତୁ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଆ, ପାଖରେ ଟିକିଏ ବସ (ଟାଣିପାଖରେ ବସାଇବା) କେତେ ଧନ ହେଲି ତୋ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇନି—

କରବୀ—(ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି) ଆପଣ କାହିଁକି ଆଗପରି ଏବେ କିଛି ରାଜ କାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝୁନାହାନ୍ତି ?

ବୃଦ୍ଧ—(ହୁକା ଟାଣୁ ଟାଣୁ) ଦେଓ୍ୱାନ ତ ଅଛନ୍ତି......ଅମଲା କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି ।

କରବୀ—ତଥାପି ନିଜ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥିଲେ······

ବୃଦ୍ଧ—ସେଥିରେ ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ (ହୁକା ଟାଣୁ ଟାଣୁ) ଟିକଏ ମନେ ହେଉ ହେଉ—) ହଇଲେ କରବୀ ଉଆସ ତୋଳା କେତେଦୂର ଗଲା—

କରବୀ—ଆପଣତ କିଛି ହୁକୁମ ଦେଲେନି, ଆଉ କଣ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ।

ବୃଦ୍ଧ—ସେଇଠା ତୋ ନାଁରେ କରାଯିବ । ତୋଳା ସରିଯାଉ, ମୁଁ ତୋର ଥିଲେ······

କରବୀ—କଥା କେବଳ କଥାରେ ରହିବ ସିନା···

ବୃଦ୍ଧ—ନାଇଁଲେ ପାଗଳୀ, ତୁ ମୋ କଥା ବୁଝୁ···(ବାହାରେ ଏହି ସମୟରେ ପଦ ଧ୍ୱନି ଶୁଣାଗଲା)

କରବୀ—ମୁଁ ଦେଖିଆସେ··(କରବୀ ବାହାରକୁ ଯିବା, ବୃଦ୍ଧ ହୁକା ଟାଣିବା)

(ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କରବୀର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ)

ବୃଦ୍ଧ—କିଏ ସେ ?

କରବୀ—ପୋଇଲି ସୀତା ଆସିଛି । ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣ ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ।

ବୃଦ୍ଧ ରାଜା—(ରାଗହୋଇ) ତାକୁ ଶୀଘ୍ର ତଡ଼, ଶୀଘ୍ର ତଡ଼ ତାକୁ···କିଏ କହିଲା, ଏଠିକି ଆସିବାକୁ ?

କରବୀ—ସେ ପରା ଶ୍ରୀଚରଣ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ.....

ବୃଦ୍ଧ—(ଖଟେଇହେବା) ଦ···ର୍ଶ···ନ ? ହଉ ଡାକ, ଡାକ, କହିଦେ ଆସିବାକୁ । [କରବୀ ସଙ୍ଗେ ସୀତାର ପ୍ରବେଶ. ସୀତା ହାତରେ ଧୂପ, ଚନ୍ଦନ, ଫୁଲମାଳ, ସୀତା ବୃଦ୍ଧରାଜାଙ୍କ ପଦ ପଖାଳି, ପାଦ ସେବା କରିବା । କରବୀ ନ ଜାଣିଲା ପରି ଟେବୁଲଉପରେ ଫୁଲଦାନି ସଜାଉଥାଏ]

ବୃଦ୍ଧ—ହଉ, ଚାଲିଲ ଯା (ସୀତାପ୍ରତି)

ସୀତା—(ମୁଣ୍ଡିଆମାରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଫେରିଯିବା)

କରବୀ—ଆଜି ଦରବାର ବସିବ ?

ବୃଦ୍ଧ—ହଁ, ଲୋ ପାଗଳୀ—

କରବୀ—ନିମନ୍ତ୍ରିତ ସବୁ ଆସିଲେଣି ?
ବୃଦ୍ଧ—ତୋ ପାଠପଢ଼ା କେତେଦୂର ଗଲା
କରବୀ—ଭଲ ଭାବେ ଶିଖିଗଲିଣି ।
ବୃଦ୍ଧ—ସାହେବ ସାଥିରେ ତାଳଦେଇ ପାରିବୁଟି ?
କରବୀ—ସାହେବ ଅସ୍ତୁ; ଯେ ଅସ୍ତୁ, କରବୀ କଣ ପାଠରେ ହାରିଯିବ ?
ବୃଦ୍ଧ—(ହୁକା ଟାଣିବା) ଆଗେ ସେହି ଟେବ୍ରଜେରଟା ଫେଟାଇଲୁ ?
କରବୀ—(ଟେବ୍ରଜେସ ଫେଟାଇବା)
ବୃଦ୍ଧ—ସେହି ବଡ ହାରଟା ଆଣ ?
କରବୀ—(ସୁନା ପଦକ ଖଞ୍ଜା ବଡ ହାର ଆଣିବା)
ବୃଦ୍ଧ—ଦେ, ମୋତେ···(ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମାଳ ଧରିବା)
କରବୀ—ଏ ସବୁ କାହିଁକି ବାହାରିଲା ?
ବୃଦ୍ଧ—ତୋର ଆଜି ଜନ୍ମଦିନ, ପାଖକୁ ଆ ।
କରବୀ—(ପାଖକୁ ଲାଗି ଠିଆ ହେବା)
ବୃଦ୍ଧ—(ଗଳାରେ ମାଳଟି ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ) ଏଇ ତୋର ଆଜି ଦିନର ପୁରସ୍କାର ।
କରବୀ—ନାହିଁ (ଚୁପ୍ କରି ଠିଆ ହେବା)
ବୃଦ୍ଧ—ମନେରଖ କରୁ—ମୁଁ ପୁଣି ଗଡ୍‌ଡାଧରୁ ଆଣାଇ ଦେବ ।···

(ବାହାରେ ପଦ ଶବ୍ଦ) ଦେଖିଲୁ, ବଳବନ୍ତରାୟ ଆସିଲେକି ?

[ବଳବନ୍ତରାୟର ପ୍ରବେଶ, ହାତରେ ସୁନା ଖଡ଼୍, ସିଲକ୍ ଧୋତି ଚଦର ପିନ୍ଧା ବେକରେ ମାଳ—ବାବୁରି ବାଳ । ସଦ୍ୟ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ତୋଡାଟିଏ ଆଣି ରାଜାଙ୍କୁ ଭେଟି ଦେବା, ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ହେବା]

ବୃଦ୍ଧ—(ଗୋଲାପ ଫୁଲ ତୋଡ଼ାଟି ସାଥେ ସାଥେ କରବୀକୁ ଦେଇ) ବଳବନ୍ତରା···
ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁ···ମାହାରାଜ ! ।
ବୃଦ୍ଧ—ଆଜି ମୋର କରବୀର ଜନ୍ମଦିନ, କଣ ଯୋଗାଡ଼ କରିଛ

ବଳବନ୍ତରା—ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ କରାଯାଇଛି । ଯାହା ରାଜ୍ୟରେ ବାଧ୍ୟ···

ବୁଢ଼ା—ତମେ ବସ । କିଛି ତାମସା, ସଙ୍ଗୀତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛ ?

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ, ସବୁ ହୋଇଛି ।

ବୁଢ଼ା—କରବୀ

କରବୀ—ଇଓର ମାଜେଷ୍ଟି

ବୁଢ଼ା—ବାହା, ବାହା, କରବୀତ ବହୁତ ଅଡ଼ଭାନ୍‌ସ କରି ଯାଇଛି ।

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ

ବୁଢ଼ା—କରବୀ, ଏଇ ଗୋଲାପ ଫୁଲତକ ଲଗା···

କରବୀ—(ହସିକା) ଆଗ ଠାକୁର ଘରକୁ ଫୁଲ ଦିଆଯାଉ ।

ବୁଢ଼ା—କାହିଁ, ଫୁଲ ଦିଅ ଦେବତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇନି—

ବଳବନ୍ତରା—ମୁଁ ଆଜ୍ଞା, ସବୁ ପଠାଇ ଦେଉଛି ।

ବୁଢ଼ା—ଶଳା ଗେରୁପଦାର ! ଡାକୁଆ ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ । ନିମକହାରାମ୍;

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ, ସେମାନେ କଣ ଆଉ ମାନୁଛନ୍ତି ।

ବୁଢ଼ା—ଶଳାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଆଣ ?

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ, କଂଗରସ, କଂଗରସ ବୋଲିତ ସାଇଜ ଯାକ ହୁରି ପଡ଼ିଛି ।

ବୁଢ଼ା—ତମେ ଆଉ କଂଗ୍ରେସ ନାଁ, ମୋ ଆଗରେ ଧରିବ ନାହିଁ । ଦିଆନ, ଦାରୋଗା ଅଛନ୍ତି । ଅମଲା ଅଫିସର ଅଛନ୍ତି । ତମେ ଅଛ । ରାଜ୍ୟରେ ସୁଶାସନ ହେବ । ଯଦି ଆମେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା ଲୋକେ କାହିଁକି କଂଗ୍ରେସରେ ମାତିବେ ? କଣ ବଳବନ୍ତରା କହୁନା ?

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ ।

ବୁଢ଼ା—ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, ସେଇଟା ଠିକ୍ କଥା କି ନା ତମେ ଭାବ । ଆମ ଦେଓ୍ୟାନ ଦାରୋଗା, ଅମ ଅଫିସର କଣ ହେଲେ ଶାସନ ଠିକ ହେବ ।

ବଳବନ୍ତରାୟ—ଶ୍ରୀ ଛାମୁ, ସେ କଥା କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଦଅନ ଦାରୋଗାତ ହାଲୁକା ହେଲେ···

ବୁଢ଼—କଣ କହୁଛ ବଳ-ବନ୍ତରା ? ଦଅନ ଫଗୁ ମହାନ୍ତି । ସେ ଠିକ୍ ବାଟରେ ଥାଏ···

ବଳବନ୍ତରା—ହଁ ଆଜ୍ଞା ଠିକ୍ ବାଟରେ ଥାଏ ।

ବୁଢ଼—ତମେ କଣ ଅନ୍ୟ କଥା କହି ଆସୁଥିଲ ?

ବଳବନ୍ତରାୟ—ଶ୍ରୀ ଛାମୁ, କିଛି ନୁହେଁ ମହାରାଜା ।

ବୁଢ଼—ବଳବନ୍ତରାୟ, ଆଜି ଏଇଲାଗେ ଦରବାର ବସିବ । ଦେଓ୍ୟାନ ଆସିବେ...

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀ ଛାମୁ ।

ବୁଢ଼—ତମେ ରହ ସବୁ କାଗଜ ପତ୍ର ଦେଖ

(ଏହି ସମୟରେ ବାହାର ଘଣ୍ଟାରେ ବାଜିଲା ତିନିଟା)

କରମୀ—ହଜୁର ମୁଁ ଯାଏ···

ବୁଢ଼—ବଳବନ୍ତରା—ଝଙ୍କାକାମ ସବୁ ସରିଲାଣି ?

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ, ଛାମୁକରଣ ଥିଲେ, ମୁଁ ଦେଖି ଆସିଥିଲି ।

ବୁଢ଼—ଡକେଇବଟି ଛାମୁକରଣଙ୍କୁ । (ବଳବନ୍ତରା ଯାଇ, ଛାମୁଁକରଣଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବା, ଛାମୁକରଣ ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଦଣ୍ଡବତ କରିବା)

ବୁଢ଼—(ବାଘ ପରି ମୁହଁ କରି) କଉ ଛାମୁକରଣ, ଏଥିଁ ଦେବତା ଦେଉଳ କାମରେ କାହିଁକି ତ୍ରୁଟି ?

ଛାମୁକରଣ—ହଜୁର, ମହାରାଜ ।

ବୁଢ଼—ହଜୁର, ହଜୁର, ନକଲି ଯା ଏଠୁ ଅଜାପରା, କରମୀର ଜନ୍ମଦନ ।

ଛାମୁକରଣ—ହଜୁର, ଉଆସ ସମେତ, ସବୁଆଡ଼େ ସବୁ ଜିନଷ, ପାରୁଶ, ଝଙ୍କା ପଠାଯାଇଛି ।

ବୁଢ଼—ଦେଖ ବଳବନ୍ତରା, ଏ ଛାମୁ କରଣର ମୁହଁ ବଢ଼ିଗଲାଣି ।

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ ।

ବୁଢ଼—ତମେ ଯାଅ ଛାମୁ କରଣ···

ଜମ୍ବୁକରଣ—(ଅଡ଼ ହୋଇ ଠିଆହେବା)
ବୃଦ୍ଧ—ତମେ ଯାଅ—
ଜମ୍ବୁକରଣ—(ଧୀରେ ଧୀରେ ଅପସାରଣ)
(ନିଯୋଗ ଆସି ଖବର ଦେଲା ବଳବନ୍ତରାୟଙ୍କୁ ଭୂମି କରି, ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବଙ୍କର ଆଗମନ ସମ୍ବାଦ)
ବଳବନ୍ତରାୟ—ମହାରାଜ, ଦେଓ୍ୟାନ ଆସି ଗଲେଣି ।
ବୃଦ୍ଧ—ଡକାଅ ।
(ଦେଓ୍ୱାନଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଆସିବା)
ଫଗୁ ମହାନ୍ତି—(ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ପୂର୍ବକ)
ବୃଦ୍ଧ—(ହୁକା ଟାଣିବା) ବଳବନ୍ତରାୟ ?
ବଳବନ୍ତରାୟ—ଶ୍ରୀ ଜମ୍ବୁ ।
ବୃଦ୍ଧ—ମହଲରେ ଯାଇ ଶୀଘ୍ର ପିଲାପିଲିଙ୍କୁ ନେଇ ଆସ ।
ବଳବନ୍ତରାୟ—ହଜୁର (ବଳବନ୍ତରାୟର ପ୍ରସ୍ଥାନ)
ବୃଦ୍ଧ—କାଗଜ ପତ୍ର ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛି । (ଦେଓ୍ୱାନ ପ୍ରତି)
ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର ।
ବୃଦ୍ଧ—ଆଉ ଖବର ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ସବୁ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚାଲିଛି ।
ବୃଦ୍ଧ—ମୟୂର ଛାଲିଆ ବାଣିକାଲ ଧରି ଗୋଟାଏ ସଭା ହେଉଥିଲା । କଣ ସେ କଥା ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, ସେ ସବୁକୁ ମୁଁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛି ।
ବୃଦ୍ଧ—ଖାଲି ତାହା ନୁହେଁ, ଯଦି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଟୋକା ପାଞ୍ଜ-କଂଗ୍ରେସ, କଂଗ୍ରେସ ବୋଲି ରାଜ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତି ଆଣନ୍ତି, ତାହାହେଲେ:ଦାରୋଗାକୁ ଅର୍ଡ଼ର ଦିଅ, ରାଜ୍ୟ ଜାଳି ପୋଡ଼ି ଦେବାକୁ ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ଜମ୍ବୁ ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛି ।
ବୃଦ୍ଧ ରାଜା—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ କିଏ କିଏ ଏଇଲେ ବାହାରିଛନ୍ତି ।
ଦେଓ୍ୟାନ—(ହସି ହସି) ସବୁ ଘର ବୁଡ଼ା, ଛତରା ହାଡ଼ ପାଣପାକ—

ବୃଦ୍ଧ—ଦେଖ, ସାବଧାନ ଦେଓ୍ୱାନ, ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା ପରେ ପ୍ରଜାମାନେ ତଥାପି ବଦଲୋକଙ୍କର କଥାରେ ମାତି ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଳ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଦମନ ପ୍ରତିକାର ଲୋଡ଼ା ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ପ୍ରଜାମାନେ ଅଯଥାରେ ମାତିବେ ଯିନା—

ବୃଦ୍ଧ—ନାହିଁ ନାହିଁ ମୋର ହୁକୁମ, ଏ ଶଳା ଗୋଳଅଗୁଆଙ୍କୁ ଜବତକର । ଯେଉଁଠି ଦେଖୁଛ, ହାତରେ ଗୋଡ଼ରେ ଲୁହାକଣ୍ଟା ପିନ୍ଧିଦିଅ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର···ଅଧୁକ କିଛି ଅଧିକା—

ବୃଦ୍ଧ—ଦାରୋଗା କାହିଁ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ସମସ୍ତେ ବାହାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ—ଆଦେଶ ଦିଅ, ଜଣ ଜଣକୁ ଆସିବାକୁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—(ନିଯୋଗକୁ ଆଖି ମାରିବା)

(ଦାରୋଗାଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ପୋଲିସି କାଇଦାରେ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇ ।)

ବୃଦ୍ଧ—(ଚଡ଼ା କଣ୍ଠରେ) ଦାରୋଗା,

ଦାରୋଗା—ଜୀ, ମହାରାଜ ।

ବୃଦ୍ଧ—ନାଜର କାହିଁ, ପେସ୍କାର କାହିଁ, କାହାନ୍ତି ସବୁ ବୁଆଡ଼େ ଗଲେ ? ରେଞ୍ଜର କାହିଁ ? ଦେଓ୍ୱାନ—ସମସ୍ତେ ଆସିଛନ୍ତି । ଘୋଡ଼ଶାଳ ପାହାଁରଠି—

ବୃଦ୍ଧ—ଘୋଡ଼ଶାଳ ପାହାଁରଠି କାହିଁକି ଅଛନ୍ତି ?

(ଜଣ ଜଣ କରି ନାଜର, ପେସ୍କାର, ରେଂଜର ଆସିବା)

ବୃଦ୍ଧ—କେଣେ ସବୁ ରାଜ୍ୟ ଚଳିବ ନା, ଏ ସବୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇଯିବ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର;

ବୃଦ୍ଧ—ସରକାରଙ୍କୁ ସବୁ ତାଗିଦ କରୁଛନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, କପିଲ ଥାନ···ସମେତ···

ବୃଦ୍ଧରାଜା—କାହିଁ କପିଳା···ସେଠାକୁ···

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର ସେ ଆଜି କାଚେରୀକୁ ଆସିଥିଲା ।

ବୃଦ୍ଧ—ଏ ସବୁ ତାମସା ବୁଝେଁ, ରାଜ୍ୟ ବୁହାମଣା ବଡ଼ ବିଷମ କଥା । ଲୋକଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ଗାର ଜାଣିବା ଦରକାର ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର ।

ବୃଦ୍ଧ—ଦେଓ୍ୱାନ ତୁମେ ମୋତେ କହିବଟି ଏ ଭିତରେ କଣ କଣ ଘଟିଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, ଖାଲି ମୋଗଲବନ୍ଦିଅଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଏ ପାଳ ଲାଗିଛି । ଝାଙ୍ଗି ଗୃହସ୍ଥର ଯୋଗୁଁ ମେଳିଆମାନେ ବେଶୀ ମେଳି ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ—ଗୃହସ୍ଥରିଆ ସବୁଠୁଁ ମେଳିଆ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅଜ୍ଞା, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେଉଛି । ସେହି ଗାଁରେ କଡ଼ା ପୁଲିସ ପହରା ଦେଉଛି । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସେଠି ଗୋଟାଏ ସାମୟିକ ଜେଲଖାନା···

ବୃଦ୍ଧ—ଖୋଲି ଦିଅ । ଜଙ୍ଗଲ ଖୋଲ । ମାଳଅଞ୍ଚଳରେ ଯେମିତି କଂଗ୍ରେସିଆ ପଶି ନ ପାରନ୍ତି । କଡ଼ା ବ୍ୟବସ୍ଥା କର । ଅଚ୍ଛା ଦେଓ୍ୱାନ, ମୋତେ କହିବଟି କେଉଁମାନେ ଏଥିରେ ମୁଖିଆ ହେଉଛନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଧନମାଳୀ ରାମ, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ, ମଦନ ଦାସ, ଅନନ୍ତ ବରାଳ ଏହିମାନେ ସବୁ ଗଣ୍ଡଗୋଳର ମୂଳ କାରଣ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଖାଲି ଜାଣିଲେ ହେବନାହିଁ । ଜ୍ଞାନଠାରୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—କିଛି ନାହିଁ ହଜୁର, ଚୁଟି କାଟି, ଜଙ୍ଘିଆ ପିନ୍ଧାଇ, ମାମୁଁଘରେ କିଛି ଦିନ ଘଣା ପେଲାଇ ଦେଲେ ପୁଣି ଠିକ୍ ହୋଇଯିବେ ।

ବୃଦ୍ଧରାଜା—ନିମକହାରାମଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଜଙ୍ଘିଆଁ ପିନ୍ଧାଅ । ମୁହଁ ବାନ୍ଧିଦିଅ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, ଭେଦିଆମାନଙ୍କୁ ଧରିଅଣି ନଜରବନ୍ଦୀରେ ରଖିଦେଲେ······

ବୃଦ୍ଧ—'ନଜର ବନ୍ଦୀ' ନଜର ବନ୍ଦୀ । ଯେଉଁଠି ଯିଏ ଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ
ସେହି ପଥର ପାଚେରୀ ଭିତରେ ପୂରାଅ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଶ୍ରୀଛାମୁ, ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବେ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଖଜଣା ସବୁ ଏସାଲେ ଅଦାୟ ହୋଇଛି ତ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର୍......

ବୃଦ୍ଧ—ବଳବନ୍ତରାୟ ଘରକୁ କେତେ ହଜାର ଗଲା ? ·

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର୍, ପନ୍ଦର ହଜାର ।

ବୃଦ୍ଧ—ବଳବନ୍ତରା (ବଡ଼ପାଟିରେ)

ବଳବନ୍ତରାୟ—(ଚମ୍ପା ଫୁଲ ମାଳ ସହ) ଶ୍ରୀ ଛାମୁ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଗନ୍ତାଘର ଖୋଲି ଦେଖ। ବାକି ଯାହା ଟଙ୍କା ଅଛି । ସବୁ
ଭଉଆସକୁ ପଠାଇ ଦିଅ ।

ବଳବନ୍ତରାୟ—ହଜୁର୍,

ବୃଦ୍ଧ—ଦେଖ, କରବୀର ଅତି ଜନ୍ମଦିନ ।

ବଳବନ୍ତରାୟ—ଯେ ହଜୁର୍......

(ଏହି ସମୟରେ ନିକଟସ୍ଥ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ପୂଜା
ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲା)

ବଳବନ୍ତରାୟ—ହଜୁର୍ ଫୁଲ ଅସିଛି ।

ବୃଦ୍ଧ—କିଏ ଆଣିଛି ।

ବଳବନ୍ତରାୟ—ପୁରୋହିତେ ନିଜେ ଆଣିଛନ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ ରାଜା—ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର୍, ଆପଣ ହୁକୁମ ଜାରି କରନ୍ତୁ । ସବୁ ଅଶାନ୍ତି
ଦୂର ହୋଇଯିବ ।

ବୃଦ୍ଧ—କଉ ରେଞ୍ଜର କଣ କହୁଛ ? ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ
ଅନୁଯାୟୀ ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ଠିକ୍ କର୍...

ରେଞ୍ଜର—ହଜୁର୍, ଶ୍ରୀଛାମୁ ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି ।

ବୃଦ୍ଧ—କଣ ?

ରେଞ୍ଜର—ଶ୍ରୀଗ୍ରାମ୍, ଦ' ଗୃହଠାକୁ ଜିଲ୍ଲା ପାର ହେଉ ।

ବୃଦ୍ଧ—ମୁଁ ତ କହୁଥିଲି ସେ ଧନମାଳୀ ରାମ, ନିଧି ସେନାପତି, ମଦନ ଦାସ କେତେଠାଙ୍କୁ ଜିଲ୍ଲା ପାର କରାଅ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଜିଲ୍ଲା ପାର ହୋଇ ଠାଙ୍ଗିରେ ରହୁଛନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରପୁରରୁ ଠାଙ୍ଗି କେତେ ବାଟ—

ବୃଦ୍ଧ—ଏହି ଗଡ଼ ମୁକାମରେ ତେବେ ନଜର ବନ୍ଦୀରେ ରଖ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ହାତରେ ଗୋଡ଼ରେ ଲୁହା ଜଞ୍ଜିର...

ରାଜା—ହଁ, ସେ ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରକୁ ଅଗ ଦାଗୀ ଶ୍ରେଣୀରେ ରଖ—

ଦାରୋଗା—ହଜୁର ଗୃହଦନ ତଳେ ଧରା ପଡ଼ିଥିଲା, ବନ୍ଧୁକ କୁନ୍ଦାରେ ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି ।

ରାଜା—କିଏ ଅଛରେ, ବଳବନ୍ତରା...

ବଳବନ୍ତରା—ମହାରାଜ...

ରାଜା—କରବୀକୁ ଡାକ—

(ଟିକିଏ ପରେ କରବୀର ପ୍ରବେଶ)

କରବୀ—ଆଜ୍ଞା...କାହିଁକି ଡାକିଲେ ?

ବୃଦ୍ଧ—କଣ କାଗଜପତ୍ର ଅଛି...ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ଦିଅ । ସବୁ ଫାଇଲ ଦେଖି ଯାଆନ୍ତୁ । (ବଳବନ୍ତରା ଫାଇଲ ଆଣିବା, କରବୀ ଗୋଟି ଗୋଟି ଫାଇଲ ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦସ୍ତଖତ ପରେ ରଖାଇବା)

ରାଜା—ତମମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶ, ରଣପୁରରେ ଯେପରି ଟିକିଏ ସ୍ୱର ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ନ ଯାଏ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର,

ଦାରୋଗା—ହଜୁରଙ୍କ ଶାସନରେ କଣ ସମ୍ଭବ ।

ରାଜା—କରବୀ ।

କରବୀ—ଇଓର ମାଜେଷ୍ଟି (ଉପସ୍ଥିତ ହେବା)

ରାଜା—ତମର ଆଜି ଆଉ କଣ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ

କରବୀ—ଆଜି ପାରିଧିକ ବଜେ ହେବାର ଥିଲା ।

ରାଜା—(ଘଣ୍ଟାକୁ ଚାହିଁ) ନାହିଁ,

ବଲବନ୍ତସିଂ—ହଜୁର ଗୋଟାଏ ଗୁହାରି କରିବାର ଅଛି···

ରାଜା—ପୁଣି ଆଉ କଣ ?

ବଲବନ୍ତସିଂ—ହଜୁର୍-କପିଲ ପାତ୍ର ଅଖଡ଼ା ଦଳ ଆସିଛନ୍ତି ।

ରାଜା—ତେବେ ଆମ ଦରବାର ଜନ୍ମ ଦିନରେ ଆଜି ସଙ୍ଗୀତ ଟିକିଏ ହେଉ । କଣ କହୁଛନ୍ତି ଦେଓ୍ୱାନ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ମୋର ହଜୁର ସେତକ ଗୁହାରି କରିବାର କଥା ।

(ବଲବନ୍ତସିଂ ତରତରରେ ଯାଇ ଅଖଡ଼ାଦଳଙ୍କୁ ଭିତରକୁ ଆଣିବା, ଦୁଇଟି ସଙ୍ଗୀତ ପିଲା, ଗୋଟିଏ ହାରମୋନିୟମଧାରୀ, ଜଣେ ମର୍ଦ୍ଦଳଧାରୀ, ସଙ୍ଗୀତ ପିଲା ଦୁଇଟି ସିଧା ରାଜାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ସାରି ତତ୍‌ପରେ ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ତତ୍‌ପରେ ଠିଆ ହେବା, ଅଖଡ଼ା ଆରମ୍ଭ ହେଲା)

[କିରଣୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଗ୍ଲାସରେ··· ମଝିରେ ମଝିରେ ପିଇବାକୁ ଦେବା ।

ରାଜା—ଏ ବଲବନ୍ତସିଂ—

ବଲବନ୍ତସିଂ—ମହାର୍ଜା—

ରାଜା—ଏମାନଙ୍କୁ ଗୃହ ହଲ ଯଥା ଦଶଟଙ୍କା—ରାମୁକରଣଙ୍କୁ ଅର୍ଡର ଦିଅ....

(ବଲବନ୍ତସିଂ ଧାଇଁବା)

[ସଙ୍ଗୀତ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ସିନ୍ ପଡ଼ିଲା]

୩ୟ ଅଙ୍କ

—ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ—

(ଗାଁ ଦାଣ୍ଡ । କପିଳ ପାଣ୍ଡ ବେକରେ ଫୁଲମାଳ, କୋଟ ଉପରେ ଗଞ୍ଜି ପିନ୍ଧି, ବଙ୍କୁଲି ବାଡ଼ି ଧରି ଚଷମା ପିନ୍ଧି ଘରୁ ବାହାରି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି...ପଛରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲବଙ୍ଗଲତା କହୁଛନ୍ତି...)

ଲବଙ୍ଗଲତା—ହଇକଏ, ତମକୁ ଯେତେ କହୁଛି, ଶୁଣିଲ ନାହିଁ । ଇମିତି କାହିଁକି ହେଉଛ ? ରଜାକଣ ତମ ମୁଣ୍ଡରେ ସୁନାପାଗ ବାନ୍ଧି ଦେବେ ?

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ରଜା ଘରକୁ ବେଠି ଯିବପରା ?

ଲବଙ୍ଗଲତା—ତମେ ଅଉ ସେ ସୁଅଙ୍ଗ କଥା ବୁଝ ନାହିଁ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଅଲୋ, କଥାରେ କହନ୍ତି ପରା, ଛାଡ଼ ପିତୃକାର୍ଯ୍ୟ, କର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ।

ଲବଙ୍ଗଲତା—ଓହୋ, ଯୁବରାଜା ତ, ରାଇଜ ବୁଝାମଣେ ତ ଗଳ ପଡ଼ୁଛି । ତମେ କାହିଁକି ଗାଁରୁ ବାହାରି ହୋଇ ଏପରି ଆଚରଣ କରୁଛ ?

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ହଇଲୋ ସୁନାବୋଉ—ତୁ କଣ କହୁଛୁ, ରଜା ଆମର ସର୍ବ ଧର୍ମ କର୍ମ—

ଲବଙ୍ଗଲତା—ତମ ରଜା, ଅହା, ମୁଁ ଜାଣିଛି

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଅଲୋ ତୁ ସେମିତି ଅଉ କହନା, ଏଟା ଦାଣ୍ଡ ମଝି, କିଏ ଯଦି ଶୁଣିବ...

ଲବଙ୍ଗଲତା—କାହିଁକି ଆମର ଗରଜ ପଡ଼ିଛି । ଚଉଦକୋଣ ମୂଲକ, ଯେଆଡ଼େ ଗଲେ, ସେ ଆଡ଼େ ମଧ୍ୟ...

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଆରେ ହବାରେ ନାହିଁ, ଅଉ ହବାରେ ନାହିଁ,

ଲବଙ୍ଗଲତା—ତମେ ଘରକୁ ଆସ, ରଜା ଘରକୁ ତମେ ଯିବା ଦର୍କାର ନାହିଁ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—କଣ କହୁଛୁ, ଗୁଣମଣିଲୋ !

ଲବଙ୍ଗଲତା—କାଲି ଦେଖିବ ଗାଁ ଲୋକେ ବାଉଡ଼ିବେ

କପିଳ—କଣ କହୁଲୁ, କପିଲପାତ୍ର ଥାଉ ଥାଉ···ଦେଖ, ଏହି ଗାଁରେ ଏମିତି ପୁଅ ନାହିଁ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କପୁତ କପିଲପାତ୍ର ଉତ୍ତର···

ଲବଙ୍ଗ—ଗାଁ ଲୋକେ କହୁଲେ ତମେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାବାସୀ ବସ୍ତାଲଙ୍କ ନାମ ସରକାରକୁ ଲେଖି ଏତେ କଥା କଲ ।

କପିଳ—ଅଲୋ ଖାଲି ବସ୍ତାଲ କଥା କଣ କହୁଚୁ, ତୁ ଯେବେ ସେମିତି ଧାଗରେ ପଡ଼ିବୁନ, ତେବେ ତୋ କଥାରେ ରସ୍ଥିକ ନଗେଇ ଦେବ ।

ଲବଙ୍ଗ—ବୁଢ଼ାଦିନେ ଏ ରୋଗ କାହିଁକିମ ?

କପିଳ—ହଇଲୋ, କଣ କରି ପାଇଲୁ କଲୋ, କପିଳ ପାତ୍ର ପରା ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ୨୫ ବାଟି ଜମି ଭୋଗ କରୁଚି । ଏ ରକ୍ତରେ ରଣପୁର ରାଜଅନୁଗ୍ରହ ଲେଖା ହୋଇଚି ।

ଲବଙ୍ଗ—ଅଉ ବେଶୀ କହନା···ମୁଁ କହୁ ରଖିଲି, ତମେ ସେ ଭେଟି, ବେଠିରେ କଚି କାହାକୁ କହନା—କଥାରେ ଅଛି ପ୍ରଜାମେଳକୁ ରାଜାମେଳ ପାରେନା—

କପିଲ—କପିଲ ପାତ୍ର ସବୁ ମେଳ ଭାଙ୍ଗି ଦେବ ।

ଲବଙ୍ଗ—କାହିଁକି ତମର ଏ ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆ ନୀତି, ଗାଁରୁ ଅମେ କଣ ବାହାର । ବସ୍ତାଲ ଧର ବୁଢ଼ା ଜେଲ ଗଲା, ପୁଅ ଝିଅ କଂଗରେସରେ ମିଶିଲେ...

କପିଲ ପାତ୍ର—ଅଲୋ ଏ ସୁନାବୋଉ, ତୁ କଣ ସେମିତି ହେବୁକଲୋ, ···ମୁଁ ଅଛି

ଲବଙ୍ଗ—ଉଠୁ, ଉଠୁ, ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ବେକରେ ଫାଶ ଦେଇ ତମେ ଏମିତି ଦଆନ ଦାରୁଗାଙ୍କ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହେଉଚ ନା...

କପିଲ—କହୁଲୁ ସୁନାବୋଉ, ତୁ କଣ ଜାଣୁନୁ ? ହଇଲୋ ଦଆନଙ୍କ ପାଖରେ ବସେ କିଏ ? ବସେ କପିଲ ପାତ୍ର...

ଲବଙ୍ଗଲତା—ବସ୍ତାଲ ବୁଢ଼ାକୁ ଜେଲ ଦେଲ, କଣ କରି ଫେରେଇଲ ; ତା ପୁଅ ଝିଅତ···

କପିଲ ପାତ୍ର—ଅଟେଲ ମୁଁ ଜାଣେ, କମଳା ଅଜି କଂଗ୍ରେସରସରେ ମାତିଛି...

ଲବଙ୍ଗ—ଝିଅଟାଏ ହୋଇ ତାର ଏତେବଡ ସାହସ ହେଲା, ତମରତ କହୁ...

କପିଲ—ମୁଁ ଯାଉଛି, ସୁନାବୋଉ,...ଘର ଭିତରୁ ବଟୁଆଟା ଆଣିଲୁ—ତୁ ଅଉ ରଜାଙ୍କ କଥା କହନା, କେଡେ ବଡ଼ ରଜାସେ, ସ୍ୱୟଂ ଚଳନ୍ତି ବସ୍ତୁ...

ଲବଙ୍ଗ—(ଘର ଭିତରୁ ବଟୁଆଟା ଆଣି ଦେବା) ଘରରୁ ପୁଅ ଝିଅ ମଧ୍ୟ ତମର ହଠ ଚମଠ କଥା ଜାଣିଲେଣି, ଗାଁକୁ ତ ଯାହା ବଢ଼ିଲବ । ଆଜେ ଶେଷକୁ ମେଳିଆଙ୍କ ହାତରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ପ୍ରାଣ ଯିବ ।

କପିଲ—କଣ କହିଲୁ...ମେଳିଆଙ୍କ ହାତରେ । ହଇଲେ ସ୍ୱରାଜ ନେବେ...ହଇଲେ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ତୁ କଣ ବୋଲି ଜାଣିଲୁକି ? ସେ ଗୁହାଁଲେ ପୃଥ୍ୱୀ ଟଳି ପଡ଼ିବ । (ଝଟେଇ ହୋଇ) ସ୍ୱରାଜ ପାଇବେ, ହଇଲେ ଷେତରା ବରାଳ ଝିଅ, ଅଣ୍ଡିରଚଣ୍ଡୀ କମଳା ସ୍ୱରାଜ କରିବ...କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବଳି କିଏ ସ୍ୱରାଜ ଅଛି...

ଲବଙ୍ଗ—ଆଉ ହ, ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ମୁଲକ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବ, ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବେ ।

କପିଲ—(ଝଟେଇ ହୋଇ) ଦେଖି ଦେଖି କେମିତି କମଳା ଦେବୀ, ଧନମାଳୀ ରାମ, ରଘୁ ମହାନ୍ତି ମୂଲକ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବେ । ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ପର ଦଅନ ଥାଉ ଥାଉ କାହା ଜଭିବର ଭଲ ହାଡ଼ ଅଛି...

ଲବଙ୍ଗ—ତମେ କାହା ନା'ରେ ଝରମିଛ କୁହନ,

କପିଲ—କଣ କହିଲୁ—ଝରମିଛ, କଟଲ, ମୋ, ଏ 'ନୋଠ ବହି'ରେ ପରା ସବୁ ଟିକ୍ ଠାକ୍—

ଲବଙ୍ଗ—ତମେ ଯାଅନ—

କପିଳ—କଲେ, କାହାକୁ ଡର କର

ଲବଙ୍ଗ—ସେହି ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ଧନମାଳୀ ରାମ, ଅନନ୍ତ ବରାଡ଼ ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ହାତ କରିଛନ୍ତି ।

କପିଳ—ସେଗୁଡ଼ାକ ତ ସେହି ଦୁଇ ଗୁରୁଠା ଖଣ୍ଡିଆ, ହଉ...କାହାର ଘରେ ଦାନା ନାହିଁ,କାହାର କନା ନାହିଁ, କାହାର କୁଳ ନାହିଁକି ଜାତି ନାହିଁ...

ଲବଙ୍ଗ—ନାହିଁରେ ସୁନାବାପା, ତମେ କେଉଁଥିରେ କିଛି ବୁଝ ନାହିଁ... ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ ଗାଁକୁ ଆସିଲେ, ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଲୋକେ ତୁମକୁ ଧକ୍କା କରି ଦେବେ ।

କପିଳ—କପିଳ ପାଣ୍ଡ ଡରେନି—

ଲବଙ୍ଗ—ମେଳ ହୋଇ ତମକୁ ବାହେଇବେ—

କପିଳ—ତୁ ଜାଣି ରଖିଥା, କପିଳ ପାଣ୍ଡକୁ ଦଅନ ଦାରୋଗା ଚୁହିଁଛନ୍ତି,

ଲବଙ୍ଗ—ତମେ ଯାଅନି, କି ଲୋକଙ୍କୁ କିଛି କୁହନି—

କପିଳ—ତୁ ସୁନା ବୋଉ, ଘରକୁ ଗଲୁ । ମୁଁ ପରା...ହୁକୁମ ଡ଼ାକେରା ଅଛି, କମିତି ମିଳିବନି । ସେ ଆଉ କେହି ନୁହେଁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର...

ଲବଙ୍ଗ—ଥୋବରା ହେଲେ...ଲୋକେ (ଘର ଭିତରକୁ ମିବା)

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ସୁନାବୋଉ ମନେ ରଖିଥା, ସେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର...

(ଲବଙ୍ଗଲତା ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରି ଘର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ)

(କପିଳ ପାଣ୍ଡ ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ଚୁହିଁ ହଇରେ ବାମା, ଦାମା, ବୋଲି ବଡ ପାଟିରେ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲେ,) ମନେ ରଖ ଅଛି ରସଟିକି ନଗେଇ ଦେଉଛି । ସେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଟି... (ଟିକିଏ ପୁଣି ଘର ଭିତରକୁ ପଶିବା)

(ଘରର ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଝୋଠା ବାମ, ସହଦେବ, ମାଳୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ପ୍ରାୟ ଗୁରୁ ଛ' ଜଣ, କାହା କାହା ହାତରେ କଖାରୁ ଠାଏ, କାହା ହାତରେ କଦଳୀ କାନ୍ଦିଏ, କାହା ହାତରେ ନଡ଼ିଆଠାଏ, ଦୁଧ

ଦକ୍ଷ ଭିତରେ, ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ କିଛି ନା କିଛି ଅଛି, ଝୋଟା ବାମ ଝୋଟେଇ ଝୋଟେଇ ଗୁଲୁଛି, ଅଜ ଭେଟି ନେଇ ଗୁଲୁଛନ୍ତି ରଜା ଦୁଆରକୁ)।

ମାଳ—ଅରେ ବାମା ଭାଇ ଗୀତଟେ ବୋଲ...

ଝୋଟା ବାମ—ଭେଟି ଗୀତ...

ମାଳ—ହଁ, ହଁ,

ସହଦେବ—ଗୀତଟା ବୋଲ...

ଝୋଟା ବାମ—ଓହୋ, ଏତେ ବାଟ, କେତେବେଳେ ଯିବା,

ମାଳ—ଅରେ ସତରେ କଣ ରଜା ଘରକୁ ଭେଟି ନେଇ ଯିବା।

ଝୋଟା ବାମ—ମୁଁ ତ କହୁଛି, ତୁ ଆସନା, ଆମର ରାଜଭକ୍ତ ଅଛି, ଆମେ ଯିବୁ।

ମାଳ—ବାମ ଭାଇ, ବଡ଼ ରାଜଭକ୍ତ—

ସହଦେବ—ହେଉ ବାମ, ଗୋଟେ ଗୀତ ହେଉ...

ମାଳ—ଅରେ ମୁଁ ବୋଲୁଛି ଶୁଣ, ଝୋଟା କଣ ବୋଲିବ...

କପୁର ଗନ୍ଧଣି କନା ପଡିଅଛି,
ପିଠି ଫାଟି ଭେଟି ହେଲଣି ସାର,
ରାଜା ରାଜୁତିରେ କହିଲେ ନ ସରେ
ଆମ ଦୁଃଖ ମନ୍ତ୍ରିଅଙ୍କର—
ପୁରୁବ ଅମଳ ସୁନ୍ଦର ସରାଗ
ଅଜ ଅଉ ନାହିଁ ଦେଶେ ଆମର
ଭଲ କଥା କିଏ ଶୁଣୁଛି ଭାଇରେ
ଦଆନ ଦାରୋଗା ଗୋରା ଅମଲ...
ବୋଇତ ବାହୁଡ଼ା ବେପାର ଉଜୁଡ଼ା
ସୁନା ଧାନ ସୁନା ଶୀର ଦେଶର
ଗରବ ପ୍ରକାଏ ଭେଟି ଅଣିଛନ୍ତି
ପିଠି ଫଟା ହେବ ବେଠିଅଙ୍କର...

(ଗୀତ ବୋଲିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ଛଅ ଗୃହଜଣ ପାଲି ଧରୁଥିଲେ । ଠିକ୍ ଗୀତ ଶେଷରେ କପିଳପାଣ୍ଡ ଘରୁ ବାହାରିଲେ)

କପିଳପାଣ୍ଡ—କିରେ ତମେ ସବୁ କଣ ଆଗ୍ରମରେ ଅଛୁ । ଜଣେ ଫଗୁ-ମହାନ୍ତି, ଆଉ ଜଣେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ । ଆସ ଚାଉଳ ଆସ । ରାଜା ଘରଦୁଆର ହାନିଲାଭ ବୁଝିବ । ହଇରେ ନୀଳୁ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ବାହାରିଲୁ ।

ନୀଳ—ସରବରାକାରେ ତମେ ଯୁଆଡେ, ଏ ଗାଁର ନୀଳୁ ସେଆଡ଼େ...

କପିଳ—ଚୁପ୍, ତୋରତ ନା ତାଲିକାରେ ଉଠିଛି ।

ନୀଳ—ସରବରାକାରେ କ ତାଲିକା—

କପିଳ—କିରେ ଠୋକା ଥଟ୍ଟା କରୁଛୁ କିରେ ।

ନୀଳ—ରସଟିକ ନାଗି ଯିବଟି । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କଥା—ସେତ ଆମପରି ଜଣେ କୁହନ୍ତି ଆମରି ରାଜା...

କପିଳ—(ବାଙ୍କୁଲ ବାଡି ଉଠାଇ) କଣ କହିଲୁ । ହଇରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଚଳନ୍ତି ବସ୍ତୁ କିଏ ? ନିମକ ହାରାମ, ତାଙ୍କର ଅନ୍ନ ପାଣିରେ ବଢ଼ି—

ନୀଳ—ଆହେ ସରବାରାକାରେ, ଆମେ ଏହି ମଣିନାଗ ଦେବୀଙ୍କ ରଣପୁର ମାଟିରେ ତାରି ଅନ୍ନ ପାଣିରେ ବଢ଼ିଛୁ । ତମେ ସରବରାକାରେ କହିବ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ନପାଣି···

କପିଳ—ହଁ, ଅଲବତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ନପାଣି ।

ନୀଳ—ହେଉ ସରବରାକାରେ, ଏବେ ଗଡକୁ ଯିବାଟି

କପିଳ—ହଁ ଗଡ଼କୁ ଯିବା, ତୋ ଭେଟି କାହିଁ ।

ନୀଳ—[ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଭେଟି ଦେଖାଇବା, (କଖାରୁ)] ଆମର କଣ ଅଛି ଆମେ ତ ଭେଟି ଦେବୁ ।

କପିଳ—ଆରେ ନୀଳୁ, ମୁଁ ବାପା କହୁଛି, ଆମ ରାଜା ହାକିମ ହୁକୁମା, ତାଙ୍କୁ ମାନି ଚଳିଲେ ସିନା ସବୁ ସୁଖ, ତୁ ବାପା ଶୁଣ, ତୋ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ବାପା ଅଜା ଭେଟି ଦେଉଥିଲେ, ରାଜାଘର ସିଦ୍ଧି ତୁ ଜାଣିନୁ । ଏବେ ଶୁଣ, ଆଜି ତୋତେ ମୁଁ ଦଅନ ଫଗୁ

ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ କହି ଅସଲ କାମଟାଏ କରାଇ ନେବ...ତୁ ମାଲୁ କିଛି କହିବୁ ନାହିଁ । ଘମ୍ପୁ ବଟଙ୍କ ହେଲେ ବେଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବୁ । ମନେ ରଖିଥା ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବୁ ।

ମାଲୁ—ଘମ୍ପୁଟିର ଯଦି ବଟଙ୍କ ନ ହୁଅନ୍ତି ?

କପିଳ—ଆଗରେ ତୁ ଖୁଡ଼୍ ଭୁଆଟରେ ଲମ୍ବହୋଇ ପଡ଼ିଯିବୁ ।

ମାଲୁ—ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବି ।

କପିଳ—ହଁ, ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବୁ ।

(ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ରଘୁ, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କର ପ୍ରବେଶ, କପିଳପାତ୍ର ହଠାତ ଷ୍ଟେନିଅ ହୋଇ ଯିବା । ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କରିବା । ମାଲୁ ଏକବାରେ ରଘୁ ଓ ସିନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଦ ଧରି ପକାଇବା···)

ରଘୁ—କଣ "ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବା ।"

(କପିଳ ପାତ୍ର କେବଳ ଆଖି ତରାଟି ଗୁହିଁବା)

ମାଲ—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା···(ନୀରବ)

କପିଳ—ହଁ ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବା ।

ସିନ୍ଧୁ—ଅହେ ପାତ୍ରେ, କିଏ କାହା ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବ ଯେ···

ରଘୁ—ପାତ୍ରେ ପଡ଼ିଯିବେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଗୋଡ଼ ତଳେ—

କପିଳ—(ରାଗିଯାଇ) କରେ ମହାନ୍ତି ଟୋକା ତୋର ବଡ଼ ବାହାପ...

ସିନ୍ଧୁ—ସମ୍ଭାଳ କର, ସମ୍ଭାଳକର ପାତ୍ରେ ।

କପିଳ—ଅହେ, ଦେଖହେ, ମୋ ପୁଅର ମାମୁ, ଶଳାକୁ

ସିନ୍ଧୁ—ଥଯ୍ୟ ଧର, ଥଯ୍ୟ ଧର,

କପିଳ—ଏ ଟୋକାର ବାହାପ ଦେଖ ହେ,

ସିନ୍ଧୁ—ନାହିଁ ପାତ୍ରେ, ସେଟା ପିଲାଟାଏ,

କପିଳ—ପିଲାଟାଏ, ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇଛି କରେ···

ମାଲୁ—ସରବରାକାରେ, ଆଜ୍ଞ ଧୋକା ହୁଅନ୍ତି, ସେତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଜା ।

କପିଳ—ହାତେ, ଚୁପ କର···

ଖାଲୁ—ଗୁଲ ମିବା ସରବସ୍ଵକାରେ ।
ସିନ୍ଧୁ—ହଉ, ପାବେ କୁଆଡେ ଯାଉଛ ।
ରଘୁ—ପାବେ ସ୍ଵର୍ଗ ଗଲେଣି ।
କପିଳପାବ—ତମେ ସବୁ ଗାଁ ଠାରେ ପାଣ୍ଠ ଲଗେଇଛ । କପିଳ ପାବକୁ ଚଳ୍ଳିନ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାବଙ୍କୁ ଚହ୍ନିନ ? ଗାଁଠାକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରିବ ?
ରଘୁ—ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା, ଗାଁଠାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବୁ ।
ସିନ୍ଧୁ—ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପଞ୍ଚାୟତ କରି, ଅରଠ ପ୍ରଚାର କରି ଆମେ ଗାଁଠାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବୁ । ଆଉ ତମେ ରସଠିକି ନଟେଇ ଦେବ ।
କପିଳ—ଗାଁଠାକୁ କିଏ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ଯାଉଛୁ, ତମପରି ପାଜି ନା ମୁଁ ।
ସିନ୍ଧୁ—ଭେଟି ଦେଇ ଦେଇ ଆମେ ଗାଁଠାକୁ ଭାଙ୍ଗୁଛୁ ?
କପିଳ—ଆରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାବ, ଫଗୁମହାନ୍ତି ଆଉ ଜଣେ ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଧୁ ଦାରୋଗା, ଜାଣନ୍ତି ।
ସିନ୍ଧୁ—ପାବେ ସତ କହୁବଟି, ଗାଁଠାକୁ ତମେ ଭାଙ୍ଗି ଦେଉନ ?
କପିଳ—ଆଉ ଗାଁକୁ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ କିଏ ଆଣୁଛି । ମହା କରୁଣାବନ୍ତ ଅଶେଷ ଗୁଣାକର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାବ ଏକା କପିଳ ପାବେ ଥିବାରୁ (ଗୃହିଁ ରହିବା)
ରଘୁ—ଆଖଡ଼ା ପିଲ୍ଲ ସଜା, ଲୁଚି, ମିଛ ଏସବୁ କଣ ।
କପିଳ—ଏ,ଏ, ଚୁପ୍‌କର । ଗାଁଠାକୁ ମଟେଇ...
ରଘୁ—ହଁ ଆମେ ଗାଁଠାକୁ ମଟେଇ ସୁନାର ସ୍ଵର୍ଗ କରିବୁ । ଆମେ ଗଢ଼ିବୁ ରଣପୁର ଯେଉଁଠି ତମପରି କେତେଠା ଚରଣଚୁଟିଆଙ୍କୁ ଧରି ତମର ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାବ ନ ଥିବେ । ଆଉ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାବଙ୍କୁ ଧରି ନ ଥିବେ ଏ ମାଟିର ଗୋରା ଫଉଜ । ଆମେ ଗଢ଼ିବୁ ସ୍ଵରାଜ ।
କପିଳ—ଏ, ସେମିତ ବକ୍ତୃତା କରନା, ରସଠିକ ନାଗି ମିବ ଯେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାବଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ...

ସିନ୍ଧୁ—ବୁଅଟଢ଼ ବାହାରିଲେ ପାଟେ—

ରଘୁ—ପାଟେ ବାହାରିଥିଲେ, ଆଜ୍ଞା, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଭେଟି ନେଇ ।

ସିନ୍ଧୁ—ହଇରେ ତମେମାନେ ସମସ୍ତେ ଭେଟି ନେଇ ଯାଉଛ (ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି)

ବାମା—ଅଜ୍ଞା, ପାଟେ ଆମକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି ।

ଗୀଲା—ସରବରାକାର ଆମକୁ ଭେଟି ଧରି ନେଉଛନ୍ତି ।

ସିନ୍ଧୁ—ହଉ ଯାଆନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞା, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗାଙ୍କ ଶାସନରେ ଅପଣ ଏହି ନିରୀହ ପ୍ରଜା-ମାନଙ୍କୁ ଧରି ଯାଆନ୍ତୁ ଭେଟି ଦେଇ ଅସିବେ ମଉକାଉ ପଡ଼ୁଛି ।

କପିଳ—ବେଶୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନା ।

ରଘୁ—ବୁଝିଲେ ପାଟେ, ତମର ଦାନ୍ତଲଗିରିରେ ନିଷ୍ପେଷିତ ପ୍ରଜା-ମାନଙ୍କର ଲହୁ ଲୁହରେ ରଣପୁର ନିଷ୍ଟମ୍ଭ ଅଗକୁ ଯିବ, ପଛକୁ ଯିବ ନାହିଁ । ଅମେ ସଂକଳ୍ପ କରିଛୁ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ହାସଲ କରିବୁ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଗୋରା ଶାସନ ଭାରତରୁ ଲୋପ କରିବୁ ।

କପିଳ—(ହା,ହା,ହା) ଛତରା ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ଅଉ ନମକହାରାମ ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ···ହା,ହା, ସ୍ୱରାଜ ଅଣିବେ ।...ଅରେ ଅଣୁ ଅଣୁ ରସଟିକ ନାଗି ଯିବ ଯେ ।

ରଘୁ—ହଁ, ହଁ, ଅମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱରାଜ ଅଣିବୁ । ଅଉ ତମେମନେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଫଗୁ ମହାନ୍ତି, ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ଦାରୋଗାଙ୍କୁ ଠେକାଧରି ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚୋଟି ଚପି, ଦାବୀକୁ ପାଦରେ ଦଳି ଚକଟି ଗୋଟାଏ ମଶାଣି ତିଆର କରିବ—

କପିଳ—ହଇରେ ରଘୁମହାନ୍ତି, ସିନ୍ଧୁମିଶ୍ରେ ଅଉ ସେହିଠା ଗୋଟାଏ ଧନମାଳୀ ରାମ, ଅନନ୍ତ ବରାଡ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଣିବେ,

ରଘୁ—ହଁ ହଁ ସେହିମାନେ ଅଣିବେ । ଇଂରେଜ ଶାସନର ଲୁହା ଜଞ୍ଜିରରୁ ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ମୁକ୍ତ କରିବେ । ଅଉ ତମପରି

କେତେଟା ଦଳାଲ ଫୁଲମାଳ ପିନ୍ଧି ଦେଶଟାକୁ ମଶାଣି କରିଦେବେ ।

କପିଳ—ତମେ ସ୍ୱରାଜ ଆଣିବ—

ସିନ୍ଧୁ—ହଁ ଆଣିବୁ ।

ରଘୁ—ଅଦ୍ୟାପି ବେଳ ଅଛି, ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକସ୍ନାନ ପୂର୍ବରୁ ଯଦି ପାତ୍ରାନ୍ତଅରେ ତୁମେମାନେ ନିଜର ଭ୍ରମ- ବୁଝିପାରି ପ୍ରଭାତୀ ତାରାରେ ମିଶିଯାଅ, ତାହାହେଲେ···ଇତିହାସ ତୁମକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବ ।

ସିନ୍ଧୁ—ତଥାପି ବେଳଅଛି ।

ରଘୁ—ପାଣ୍ଡ ! ତଥାପି ବେଳ ଅଛି ।

ସିନ୍ଧୁ—ତମପାଇଁ ତଥାପି ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଅଛି ।

କପିଳ—ହୁଁ, ହୁଁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅମଳରେ· କପିଳ ପାଣ୍ଡ, ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ !!

ସିନ୍ଧୁ—ହଁ, ହଁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅମଳରେ ତମକୁ ସ୍ୱରାଜ ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଗୋରା ଶାସନ, କାନଭୂହା ଖର ଭୂହା ଶାସନ ଶେଷହେବ ।

କପିଳ—ଏ, କଏ ରେ ସବୁ ! ଦାମା, ସହଦେବ, ନୀଳୁ, ଚାଲ ସବୁ !

ନୀଳ—ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତମେ ଚାଲ···

କପିଳ—ତମେ ସବୁ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲ, ଚାଲ ଚାଲ···

ନୀଳୁ—ତମେ ଚାଲ···

କପିଳ—(ରଘୁ ଓ ସିନ୍ଧୁକୁ ଚାହିଁ) ଏ ବୁଢ଼ି ଛଉ ନିମକହାରାମ ଦଳ— ଏ ବୁଢ଼ି ଛଉ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ···

ରଘୁ—ଅହେ ପାଣ୍ଡେ, ତମପରି ନିମକହରାମ ଦଳକୁ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରେ···

କପିଳ—ଏ, ଏ, ସେମିତି କହନା, ତମକୁ ସାବାଡ଼ କରିଦେବି ।

ସିନ୍ଧୁ—ଚୁପ୍ ଭୁଗେ—

କପିଳ—(ଭେଟବାଲାଙ୍କ ପ୍ରତି) କରେ ଅସରେ···

ରଘୁ—ନାହିଁ କେହୁ ଯିବେନାହିଁ ।

କପିଳ—କରେ ଅସରେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟଟି ।

ରଘୁ—ଠିଆହୁଅ—ତମେମାନେ ସବୁ ।

ସିନ୍ଧୁ—ଶୁଣ ନୀଳମଣି······

କପିଳପାତ୍ର—କରେ ବାମା, ସହଦେବ, ଛୋଟା, କରେ ନୀଳ—କରେ ଅସରେ—

ସିନ୍ଧୁ—ଅହେ, କେହୁ ଯିବେ ନାହିଁ । ତମେ ତମ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବାଟ ଧର, ନଇଲେ···

କପିଳ—ନଇଲେ—(ଗର୍ଜ୍ଜନ କର)

ରଘୁ—ନଇଲେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର···

କପିଳ—କରେ ବାମା, ଛୋଟା, କରେ ନୀଳୁ । ତମେ ସବୁ ପରା ଭେଟି ଆଣିଛ । ପଦ ପାଇବ । ରାଜଦ୍ୱାରୁ ସମ୍ମାନ ମିଳିବ । ଅସ ମୋ ବୋଲ କର । ଘରଭଙ୍ଗାଙ୍କ ସାଥିରେ ମିଶନା ରସଟିକା ନାଗିଯିବ । ଅ, ଗୁଲିଅସ ।

ସିନ୍ଧୁ—ଜଗିରଖି କଥାବାର୍ତ୍ତା କର ।

କପିଳ—ଚୁପ୍ କର ।

ସିନ୍ଧୁ—ଦେଖ, ପୁଣି ନାଲି ଦେଖାଉଛ

କପିଳ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନିମକହାରାମ··

ରଘୁ—ଅମେ ସିନା ସେ ଟିଏ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନିମକହାରାମ, ତମେ ପରା କୋଟି କୋଟି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଜାଙ୍କ ହୃଦୟ ରାଜ୍ୟରେ ଦଲାଲ ନିମକହାରାମ······

ସିନ୍ଧୁ—ତମେ ଯାଅ, ଏଠୁ ଶୀଘ୍ର ଯାଅ ।

କପିଳ—କରେ ବାମା, ନାକୁ ଅସ ?

ରଘୁ—କରେ ନାଲ, ବାମା, କେହୁ ଯାଅନା ।

କପିଳ—କରେ ଅସ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ପ୍ରଜା ତ ତମେମାନେ ।

ରଘୁ—କେହି ଯାଅନାହିଁ ।

ସିନ୍ଧୁ—କେହି କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଜା ନୁହଁ, ଯାଅ, ଦଲାଲ କପିଳ ପାତ୍ର······

କପିଳ—ରସଛିକ ନାଗିବରେ ପୁଅ...ଅସ ସବୁ, ନଇଲେ ମୋ ଚାଲିକାରେ ତମ ନାଁ···

ରଘୁ—ଯାଅ, ପୋଡ଼ିଦଅ ତମ ଚାଲିକା—

କପିଳ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଚାଲିକା···

ରଘୁ—ଯାଅ, ଶୀଘ୍ର ଯାଅ...

କପିଳ—ଅଛି,...ଅଛି, ମୁଁ ଦେଖୁଛିରେ ପୁଅ, ବଛମନ୍ଧ ନଜାଣି ସାପ ଗାତରେ··ହାତ···

ରଘୁ—ଯାଅ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଜା···ଦଲାଲ ପ୍ରଜା···

(କପିଳପାତ୍ର ଫେରିଯିବା—ପୁଣି ଫେରି)

କପିଳ—କରେ ଅସ, ନଇଲେ ଭେଟିଟିକ ମୋ ହାତରେ ଦେଇଦଅ । ମୁଁ ଛାମୁରେ ଜଣା କରିଦେବି ।

ରଘୁ—ଯାଅ, ତମ ଛାମୁଙ୍କର ପହଡ଼ ପକେଇବ ଯାଅ । (କପିଳର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସିନ୍ଧୁ—ଅରେ ମାଲୁ—ତମେ ସବୁ ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳ ଅଫିସିକୁ ଚାଲ ।

ଖେଝାରାମ—ବାବୁ ମୋତେ କପିଳ ପାତ୍ର ମାରିବ ।

ସିନ୍ଧୁ—ଅରେ ଭୟନାହିଁ, ତମେ ସବୁ ଚାଲ···

ଖେଝା—କହୁଛ, ରସଛିକ୍ ଅଜି ନଗେଇ ଦେବ···

ରଘୁ—ଅରେ ସବୁ ବେପରୁଆ ହୋଇଚାଲ—ଅମେ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା କି ଦଲାଲ କପିଳପାତ୍ର···

ସିନ୍ଧୁ—ତମେ ସବୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଅଫିସିକୁ ଚାଲ । ଅମେ ଯାଉଛୁ ଏହି ଅର ଗାଁକୁ···

(ସିନ୍ଧୁ ରଘୁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଷ୍ଟେଠା ବାମ—ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ, ଅରେ ଭାଇ ମୁଁ ଯାଉଥାଅନ୍ତି— ଗୁମ୍ଫୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଭେଟି ନେଇ

ଗୀଳ—ଅରେ ଚୁପ୍ କର...କପିଳ ପାଣ୍ଡ ପଣ ଗୁମ୍ଫୁରୁ ଗୁମ୍ଫୁରୁ ହୁଅନା— ଚାଲ, ଚାଲ ଯିବା, ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିବା କେହି କପିଳ ପାଣ୍ଡ ସଙ୍ଗରେ ଭେଟିନେଇ ଗୁମ୍ଫୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବେନାହିଁ । ଚାଲ ଚାଲ...

ଷ୍ଟେଠ ବାମ—ଅରେ ଭାଇ, ତା ରସଟିକକୁ ଭଯ୍'...

ଗୀଳୁ—ଅରେ ରଘୁ, ମହାନ୍ତି, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ, ଧନମାଳୀ ସାମ, ଯାହା କହୁବେ କରିବା, ଅଉ ଡର କାହାକୁରେ......

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପ୍ରଚ୍ଛପତନ

—ତୃୟ ଅଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—

(ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଅଫିସ—ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଘର ଟେଣ୍ଡିଏ, ମାଣ୍ଡ କାନ୍ଥ ଦହରେ ଝୁଲୁଛି ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଫଟୋ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳମଣି, ଜବାହରଲାଲ ନେହୁରଙ୍କ, ଫଟୋଗୁଡ଼ିକରେ ଫୁଲମାଳ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଦେଇ ପୂଜା ଭାବମଗ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି କମଳା, ଘର ଭିତରେ ସାମାନ୍ୟ କାଗଜପତ୍ର, ଟେବୁଲ ଚଉକି ବେଞ୍ଚ—ଅରଠ ଦୁଇଟେଣ୍ଡି, କାନ୍ଥରେ ଝୁଲୁଛି ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା—(କମଳା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫଟୋଉପରେ ଫୁଲମାଳ ଦେଇ ସାରି ସୂତା କାଟିବା ସମୟରେ ପ୍ରବେଶକଲେ ରଘୁ ହାତରେ ଖଦଡ଼ ବ୍ୟାଗ ଓ ମୁଣ୍ଡରେ ଗାନ୍ଧୀ ଟୋପି)

କମଳା—(ସୂତା କଟା ଛାଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିବା)

ରଘୁ—ନମସ୍ତେ, କମଳା—

କମଳା—ନମସ୍କାର ରଘୁଭାଇ ।

ରଘୁ—ମୋର କଣ ବିଳମ୍ବ ହେଲା କି ? କାହିଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ଆସି ନାହାନ୍ତି, ନା କେହି ଆସିଥିଲେ...

କମଳା—ନା, କେହି ଅସିନାହାନ୍ତି ।

ରଘୁ—ବୋଧହୁଏ ସବୁ ଆସୁଥିବେ···

କମଳା—ଆମର ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ତେବେ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ କରିଦେବା, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଶପଥ ପତ୍ର ଗୁଡ଼ାକ, କେଉଁଠି ଅଛି ?

ରଘୁ—ଅଳ୍ପ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ତ ଥିଲା । କାଲି ଦିବାକର କଟକରୁ ଗୁଡ଼ାଏ ମଗାଇ ଆଣିଛି । ଏହିକ୍ଷଣି ଆଣିବ ।···କମଳା··· ତମେଥିଲେ,···ସବୁ, ବେଶ୍···

କମଳା—ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଯେ ରହିଥାଆନ୍ତା, ସେ ସବୁ ଭୁଲିଯାଇଥାଆନ୍ତା······

ରଘୁ—ତଥାପି କମଳା, ନାରୀ ଜାତିର ହାତ ଯେଉଁଠି ବାଜେ··· ତାହା କି ସେବା କି ଆଦର୍ଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଉଠେ···

କମଳା—ରଘୁଭାଇ, ତମେ ଢେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦାବିପତ୍ର ପଢ଼ିଲଣି ?

ରଘୁ—ସମାଜ କାହିଁ ?

କମଳା—ଡାକରେ ଆମ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ଗୋଟିଏ ଆସିଥିଲା ।

ରଘୁ—ତା ବ୍ୟତୀତ, ଦିବାକର ବାବୁ କହୁଥିଲେ, ସମାଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ।

କମଳା—(କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ କାଗଜ ଆଣି ଦେବା) ହେଇ ଦେଖନ୍ତୁ ।

ରଘୁ—ଜାଣିଲି କମଳା, ରାଜାଗୁଡ଼ାକ ସବୁଠି ଏକା ରକମ ନୀତି ଧରିଛନ୍ତି ।

କମଳା—ଖାଲି ରାଜା ନୁହେଁ, ରାଜାଙ୍କର ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗା ମଧ୍ୟ...

ରଘୁ—(କାଗଜ ପଢୁପଢୁ) ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଡେସ୍ପାର, ରଣପୁରରେ ଦଅନ, ରଣପୁରରେ ଦେଓ୍ୱାନଜ, ଢେଙ୍କାନାଳରେ ପୋଲିସ ।

କମଳା—ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ସବୁଠି ଏକା ରୂପରେ ଦେଖାଦିଏ ।

ରଘୁ—ଏକ ରୂପରେ ନୁହେଁ କମଳା, କୁତ୍ସିତ ଛିନ୍ନ ରୂପରେ—

କମଳା—ରଘୁଭାଇ, ରାଜାଗୁଡାକ କଣ ସବୁ କାଳରେ ଏଇଯା···

ରଘୁ—ସବୁ କାଳରେ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନତ ଅତ୍ୟାଚାରୀ—

କମଳା—ଜାଣିବ ରଘୁଭାଇ, ଯେଉଁ କାନବାଟେ କଥା ଚାଲେ ସେଠି ଆଉ ଶାସନର ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ।

ରଘୁ—ଦେଖୁଛତ ତମେ, ତମ ବାପା, ତା ପରେ ତମ ଭାଇଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପାରି ଆଉ ଦୋଷ ମଧ୍ୟରେ ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗାଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିବା—

କମଳା—ଛି ଛି ରଘୁଭାଇ ତମେ ମୋତେ କହନା, ପରକଥାରେ ରାଜା ଚାଳିତ ହୁଏ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁନି—

ରଘୁ—କମଳା, ତମେ ରାଜାମାନଙ୍କର ଇତିହାସ ଦେଖ, ଖାମ ଖିଆଲି ଅହଙ୍କାର, ଘୃଣା, ଅସଦଆଚରଣ ଅଯଥା କୋପ ପାଗଳାମି... ଏସବୁ ତଥାକଥିତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଇତିଶ୍ରୀ···

କମଳା—କିନ୍ତୁ ଭାଇ, ତମେ ସିନା ଏକଥା କହୁଛ, ସେହି ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ରାଜାଥିଲେ; ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଥିଲେ, ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଜପତି ଥିଲେ ।

ରଘୁ—(ଖୁବ୍ ହସି) କମଳା, ତମେ କାହା ସଙ୍ଗରେ କାହାକୁ ତୁଳନା କରୁଛ । କାହିଁ ସର୍ବଗୁଣାଳଙ୍କାର ଗଜପତି ଗଉଡ଼େଶ୍ୱର ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟ ଉତ୍କଳବର୍ଗେଶ୍ୱର ମାନଙ୍କୀୟ ଗୁଣରେ ସେମାନେ ଦୀପ୍ତିମନ୍ତ ଚିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ... ସେମାନଙ୍କର ଗୌରବରେ ପ୍ରଜାମାନେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଥିଲେ, ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ନୀତି ପ୍ରତିପାଳନ ଆଶ୍ରିତ ପ୍ରଜାମନୋରଞ୍ଜନ ସାଧୁ ସନ୍ଥ ଗୁଣୀ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଗୁଣ ଗ୍ରାହକ, ଅମଳ କମଳ ନନ୍ଦିତ କବି ବନ୍ଦିତ ପ୍ରଜାପ୍ରିୟ ରାଜା ପବିତ୍ର ତପୋବନ ସ୍ନିଗ୍ଧ ରୁଚିର ରାଜର୍ଷି ଜୀବନର ପ୍ରତୀକ । ଆଜି ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ କମଳା ଖାଲି ସ୍ୱପ୍ନ । ଆଜି ଖାଲି ଅତ୍ୟାଚାର ବେଠି ଯାତନା, ଅପମାନ ପରକଥା ଖଚକୁହା କାନକୁହାଙ୍କ ପ୍ରକୋପ ।

କମଳା—ସତେ ରଘୁଭାଇ, ବେଳେ ବେଳେ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠା ଉଦ୍ଘାଟନ କଲେ ଓ ଆଜିର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖିଲେ କେମିତି ଗୋଟାଏ ଖାପଛଡା ଲାଗେ ।

ରଘୁ—ଠିକ୍ ଅନୁମାନ କରିଛୁ କମଳା । ସବୁ ଖାପ ଛଡ଼ା, ଶାସନ ଖାପ ଛଡ଼ା କିନ୍ତୁ ଜାଣି ରଖ; ମନୁଷ୍ୟତାରେ ଯେତେବେଳେ ଖାପ ଛଡ଼ା ଦେଖାଦିଏ, ସେତେବେଳେ ଶତ ସହସ୍ର ଶହୀଦ ନାଗ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି ।

କମଳା, ଏହି ମୈନାକ, ଏହି ଚିର ଶ୍ୟାମାୟମାନ ପର୍ବତ ତଳରେ ରଣପୁର ପୁରୁଣାଗଡ଼ । କେତେ ଭୂପତିଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦରେ ଏହି ଗଡ଼ର ପ୍ରାକୃତ ସଂକଟରେ ଭାଗ୍ୟବାନ ହୋଇଥିବେ । ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ କାରୁଣ୍ୟର ସ୍ରୋତ ଭୂପତି ପ୍ରାଣରୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ମହାମାନବିକତାର ସମୁଦ୍ର ଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣରେ ସଂଗୃହ କରିଥିବ । ଏହି ଗଡ, ଗଡଖାଇ, ଦୁର୍ଗ । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ମନ୍ଦାକିନୀ ପ୍ରବାହିତ । ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଜଳସ୍ରୋତ ଦୁର୍ଗର ବାଲିବଣିକୁ ପ୍ଲାବନ କରି ଦେବାପୂର୍ବ............ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ୟର ଶ୍ୟାମଳହସ୍ତ ଖେଳାଇ ଦେଇଥିବ ଆଶାର ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁରେ, ସହସ୍ର ପ୍ରଜାର ପ୍ରାଣାକାଶ ଉଦ୍ଭାସି ଉଠିଥିବ । ଆଜି ସବୁ ପୋଡା ପାଉଁଶର ସ୍ମୃତି ।

କମଳା—ରଘୁ ଭାଇ, ଆଜି ଦେଶ କଣ ହେଲା ?

ରଘୁ—ଏହି ଦେଶ କେତେଜଣ ଶିଖି ମନାଇଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଏପରି ହେଲା । ଯଦି ଜୟଚନ୍ଦ୍ର......(ରଘୁ କାନ୍ଦି ପକାଇବା)

କମଳା—ଆଖିରେ 'ଲୁହ କାହିଁକି ? ଦେଶ ସେବା କରିବାକୁ ଯାଇ, ଭାବପ୍ରବଣତା......

ରଘୁ—ହଁ କମଳା, ଭାବପ୍ରବଣତାହିଁ ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷକୁ ଆଗାମୀ ଯୁଗର' ସତ୍ୟ ଖୋଜିବାରେ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ । ମୁଁ କହୁଥିଲି କମଳା; ଇଂରେଜ.....ଫିରିଙ୍ଗି ଏହି ଦେଶରେ କିପରି ପଶିଲେ । ସେ ଅନେକ ଦିନ ତଳର ବିସ୍ମୃତ ଲଜ୍ଜିତ ଇତିହାସ । ଯେଉଁଦିନ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର...ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ବକ୍ଷରେ ଛୁରିଘାତ କରି ବିଧର୍ମୀ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀକୁ ଦେଶକୁ ଡେକି ଆଣିଥିଲା, ସେହି ଦିନଠାରୁ ଭାରତରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର

ସୂର୍ଯ୍ୟ ହିମାଳୟର ଅସରନ୍ତି କୁହୁକ ଅଦେଭଦ୍ୟ ଗୁହ୍ୟା ଅନ୍ଧକାରରେ ଅସ୍ତ ହେଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଏ ଦେଶରେ ବିଦେଶୀୟମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଗ୍ଚର ଗ୍ଚଲିଛି ।

କାହିଁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ, କାହିଁ ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ, ସର୍ବଶେଷରେ ୧୮୦୩। ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫିରିଙ୍ଗି ଅଧିକାର କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ନିର୍ମମ ଶାସନ ଗ୍ଚଲିଛି । ଆଉ ଦଳେ ରଜା ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ତାଙ୍କର ଦଲାଲ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଉ ରଜା ରାଜୁଡ଼ାଙ୍କର ପୁଣି ଆମ ଦେଶର କେତେ ଅମଲା ଅଫିସର ହାତ ବାରିସି ହୋଇଛନ୍ତି ।

କମଳା—ହଁ, ରଘୁଭାଇ, ଇଂରେଜ ଶାସନକୁ ଦୂର ନ କଲେ, ରଜାମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କ୍ଷମତା ନ ଦେଲେ ବିପ୍ଲବ ହେବ ।

ରଘୁ—ହେବ କାହିଁକି ? ଗ୍ଚରଆଡ଼େ ମନ୍ତ୍ରରଗଡରେ ଏକ ଶୀତଳ ବିପ୍ଲବ ହେଉ ନାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ କମଳା, ଏ ବିପ୍ଲବ ଅହିଂସା ବିପ୍ଲବ । ଅଦମ ରଜା ରାଜୁଡ଼ାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହିଂସା ଗୁଳିଗୁଳା ନେଇ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିବା ନାହିଁ ।......

କମଳା—ଠିକ୍ କଥା, ଏ ରଜାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନରେ ଦୟା ଆସେ ।

ରଘୁ—କଣ ଥିଲା ଏ ରାଜ୍ୟ, କଣ ହେଲା । ଏହି ରଜାମାନେ ଫିରିଙ୍ଗିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଚିରଦିନ ପାଇଁ ବୈଦିକ ଭାରତରେ କଳଙ୍କ ରଖିଗଲେ ।

କମଳା—ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ନ ଥିଲେ—

ରଘୁ—ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ମାତ୍ର କମଳା, ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ବହୁତ ସମୟ ଅଛି । ପୂର୍ବାକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଳମ୍ବରେ ଉଠେ କମଳା । ଯେତେବେଳେ ତିମିର ଥାଏ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେତେବେଳେ କେତେ ଦୂରରେ...... କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ପାଏ ନାହିଁ ।

କମଳା—ବହୁତ ବେଳ ହେଲା.....କେହିତ ଆସିଲେ ନାହିଁ ।

ରଘୁ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିଯିବେ । ହଁ, ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କମଳା... ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ଏକ ମନପ୍ରାଣରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ ହେଲେହେଁ...କେତେବେଳେ କାହା ମନକୁ କେତେ ଭାବ ଛୁଇଁଛି...

କମଳା—ସେଥିପାଇଁ ଧନମାଳୀ ବାବୁ କହୁଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିଶେଇ ନେଇ କାମ କରିଯିବା ଉପଯୁକ୍ତ ନେତାର କାମ...

ରଘୁ—ତା ତ ଠିକ୍...ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଧରି କରିବା ।

(ଏତିକିବେଳେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ, ପଦନ ଦାସ, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ, କାଶ୍ଚ ସେନାପତି, ଦିବାକର ପରିଡ଼ା, ବଂଶୀ ପଣ୍ଡା, ଅନନ୍ତ ବରାଡ଼, ଅନ୍ତର କଳସ) ସମସ୍ତେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କର୍ମୀ ।)

ରଘୁ—ନମସ୍କାର···ନମସ୍କାର···ନମସ୍କାର···

କମଳା—ନମସ୍କାର···

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ—ଦଣ୍ଡବତ ଭାଇ (ସମସ୍ତେ ଦଣ୍ଡବତ ଯଥାବିଧି ଜଣାଇଲେ) ।

ରଘୁ—ଏତେ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ହେଲା ?

ପଦନ—ସମସ୍ତେ ଆସୁଛୁ ଡକାଡ଼କି ହୋଇ···

କାଶ୍ଚ ସେନାପତି—ରଘୁ ଭାଇ, ସଭାପତି କାହାନ୍ତି ।

ରଘୁ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିବେ ।

କାଶ୍ଚ—ସମସ୍ତେ ଶୁଣ, ବଡ଼ ସାବଧାନ ହୋଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା କର । ଯେପରି ଟିକିଏ ହେଲେ ସୁରାକ କେହି ନ ପାଏ...

ବରାଡ଼—ସେମିତି ହେଲେ କାନ୍ଥର କାନ ଅଛି ।

ସିନ୍ଧୁ—ଯାହାହେଉ, କମଳା ଆଜି ବେଶ୍ ଫଟୋ ଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଇଛି ।

କାଶ୍ଚ—କମଳା ସବୁଦିନେ କାମଟି ଠିକ୍ ଠିକ୍ କରେ...

ବରାଡ଼—ହଇ ହେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟାଏ ଆଲୋଚନା ପଡ଼ୁ ।

କାଶ୍ଚ—ସଭାପତି ଆସନ୍ତୁ...

ବରାଡ—ତୁ ତ କଣ ଏମିତି ହେଉଛୁ—
କାଶ୍ୟ—ସେମିତି ବାଜେ କଥା ପକା ନା—
ରଘୁ—ବରାଡ଼ ଭାଇ ଗୋଟିଏ କଛି କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ଗୃହୁଁ ଗୃହ ଅସି ନଭେମ୍ବର ୧୯୩୮ ହେଲା ।
ପଦନ—ରଘୁ ଭାଇ, ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବ...
ରଘୁ—କଣ କୁହନ୍ତୁ—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ଅନ୍ତଃତ, ସେତକ ଅଛି ।
ପଦନ—ଆମକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ହେବ—
ସିନ୍ଧୁ—ଏକା କଥା, ମେଲି ଯାହା, ବିଦ୍ରୋହ ।
ରଘୁ—ହେଲା, ଅମେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବୁ, କିନ୍ତୁ···ଆମର ତ ଅହିଂସା ହେଲା ବ୍ରତ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେଲା ଅସ୍ତ୍ର···
ପଦନ ଦାସ—ସେ ବାଟରେ ଗଲେ, ଅମେ ସହଜରେ ପହଞ୍ଚିବା ନାହିଁ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ—ମୋତେ ସେ ବାଟ ଭଲ ଦିଶୁନି...ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଉପରେ, ଏ ଅମଲାଙ୍କ ଉପରେ, ଗୋଠା କେତେ ନ ହେଲେ ଅମେ ପାରିବାନି···
ସିନ୍ଧୁ—ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଏବେ କଣ କଲେ ? ଅମ ହାତରେ ମସଲ୍ ନାହିଁ ?
କାଶ୍ୟ ସେନାପତି—ମସଲା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ରକ୍ତପାତ କରି ଅମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବା ନାହିଁ ।
ରଘୁ—ମୋର ସେହି ମତ । ବରଂ ଗୃଲ ଅସହଯୋଗ ଅରମ୍ଭ କରି-ଦେବା । ଜେଲ ଯିବା—ଅଣ୍ଡର ଗ୍ରାଉଣ୍ଡରେ ରହିବା...
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ—ହିଂସା, ରକ୍ତପାତ:ନ ହେଲେ, ଅଜ୍ଞା, ଏ ରଣପୁର ଅସ୍ଥ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ ।
ରଘୁ—ରାଉତ ଭାଇ ତା ହୋଇ ପାରେ ନା—
ଦିବାକର—ନାନା, ହିଂସା ରକ୍ତପାତ କରି ଅମେ ଇଂରେଜ ସରକାରର ଗୁଳିଗୋଳା ଉପରେ ଉଠି ପାରିବା ନାହିଁ ।
କାଶ୍ୟ—ତମେ ରାଉତ ବୁଝି ପାରୁନ । ପୁଲିସର ଗୋଟେ ବନ୍ଧୁକ ଆଗରେ ଅମ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସବୁ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯିବ ।

ସିଂଧୁ—ଯାହାହେଉ, ଆମେ ଗୋଟାଏ କର୍ମପନ୍ଥା ଧରବା, ଲୋକଙ୍କୁ ଆଗ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧାଇଲେ...

ଦବାକର—ଖାଲି ଲୁଗା କାହିଁକି, ସୂତାକାଠି ମଧ୍ୟ ।

ରଘୁ—ଆମେ ତ ଭାବୁଛୁ, ୧୪କୋଶ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ 'ପଲ୍ଲିମଙ୍ଗଳ' କେନ୍ଦ୍ର ଗଢ଼ି ସେଥିରେ କେତେକ ରଚନାତ୍ମକ କାମ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେବା···

ସିନ୍ଧୁ—କିଛି ନ ହେଲେ; ଲୋକେ ହାତରେ ସୂତାକାଟି ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତୁ । ଆଗ ଗୋଟାଏ କିଛି ହେଉ—ତା'ପରେ ପୁଣି ଅନ୍ୟ କଥା ଦେଖିବା—

ନିଧି—ହଁଏ, ଯେବେବାସୀ ବଗ୍ଲଲଙ୍କର କଣ ସେହି ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ କାଏମ ରହିଲା ।

ରଘୁ—ତୁମେ କଣ ଭାବୁଛ । ରାଜା ଶାସନରେ, 'ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗା ଯୁଗରେ ବଗ୍ଲର ଥାଏ ?

ଚାଗଡ଼—ହଁ ଏ, ଆଜି ତ ଲୁଆଡ଼େ ବଡ଼ ସକାଳୁ ଦାରୋଗା ପୁଲିସ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ନେଇ ବାଉଁଶଗଡ଼ ଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲା ।

ସିଂଧୁ—ସେ ଯାଉଛନ୍ତି, ଲୋକଙ୍କୁ ଧମକେଇ ମିଛସାକ୍ଷୀ କରି କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ଧରିବେ । (ଏତିକିବେଳେ ଧନମାଳୀ ରାମଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ସିଂଧୁ—ହେଇଟି ତ ଆସିଲେଣି (ସମସ୍ତଙ୍କର ନମସ୍କାର)

ରଘୁ—ଆଜ୍ଞା, ବହୁତ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ।

ନିଧି—ତମେ କୁଆଡ଼େ ଗଲ କହେ, ମୁଁ ତ ଗୋପାଳପୁରଠାରୁ ଆସିଲି ।

ଧନମାଳୀ ରାମ—ରହିଗଲି । ପାଖକାଠି ପରା, କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କୁ ପୁଲିସ ଜବତ କରିଥିଲା ।

ସିଂଧୁ—'ମିଛ ସାକ୍ଷୀ କେଶ' ହୋଇଥିବ ।

ରଘୁ—ଆଜି ସଭା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା···

ଧନମାଳୀ—ହଁ,

କମଳା—ମୁଁ ତେବେ ଟିକିଏ ଆସେ ।

ଧନମାଳୀ—ନାହିଁ ମା ତୁ ଟିକିଏ ବସ । ତୁ ନ ଥିଲେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କେବଠୁଁ...

ନିଧି—ପ୍ରକୃତରେ ସେ ବହୁତ କାମ କରିଛି ।

ରଘୁ—ବାପାଙ୍କୁ ନିର୍ବାସନଦଣ୍ଡ, ଭାଇଙ୍କୁ ମୃଧ···ଯାହାହେଉ, କମଳା ବାପା ଭାଇଙ୍କର...

ସିଂଧୁ—ପ୍ରକୃତ କନ୍ୟା ଏବଂ ଭଗିନୀ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାକୁ ସମୁଦାୟ ପଲ୍ଲୀ-ମଙ୍ଗଳ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରଖ— (କମଳା ବସି ସୂତା କାଟିବା)

ବସନ୍ତ—ଆଜିର ସଭାରେ ଆସନ୍ତା ଛଅ ମାସ ପାଇଁ Programme କର ।

ସିଂଧୁ—ଯାହାହେଉ, ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟାଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଉ···

ବନମାଳୀ—ମୁଁ କହୁଛି, ସିଂଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ସଭାପତି କର । ପଦଦାସ ଆଉ ରଘୁ ବାବୁଙ୍କୁ ସଂପାଦକ ଭାର ଦଅ, ଦିବାକର ଆଉ ବସନ୍ତଙ୍କୁ ଅଫିସ ସେକ୍ରେଟେରୀ କର । ନିଧି ବାବୁ ମାଳ ଅଂଚଳରେ ରହନ୍ତୁ । ତାଙ୍କୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ଛାଡ଼ି ଦଅ । ଅର୍ଜୁନ ରାଉତ, ବଂଶୀ ପଣ୍ଡା, ମୁରଲି ଦାସ, ଏମାନେ ଭିତରେ ରହନ୍ତୁ । ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଘଟିବ ସେମାନେ ସେହି ଅନୁସାରେ କାଗଜପତ୍ର ଗଢ଼ିବେ । ହରିଜନ କାମ ପାଇଁ ଅଲଗା କେତେଜଣ କର୍ମୀଙ୍କୁ ରଖିବା···

ରଘୁ—ମୁଁ ଅଳ୍ପ, ଟିକିଏ କଥା କହୁଛି—ମାନେ ସମୁଦାୟ ରଣପୁରକୁ ଛଅଭାଗରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣ ଠାଙ୍ଗି ସେପଟ ଧରି କାମ କରନ୍ତୁ । ବସନ୍ତ ବାବୁ ପଶ୍ଚିମ ମାଳ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହନ୍ତୁ । ଆଉ ଦୁଇଜଣ ସୁନାଖଳା ଏବଂ ମାଳକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ରହନ୍ତୁ । ଆମର ଅନେକ ସମୟରେ କାମ ଛିନ୍ନ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଯାଉଛି ।

ସିନ୍ଧୁ—ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା, ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପର୍ବପରି ସରକାରୀ ସି. ଆଇ. ଡ଼ି. ଭାବରେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ରହୁ । ଆମରି ଭିତରେ ରହୁଥିବ, ଆମରି ବିରୁଦ୍ଧରେ କହୁଥିବ । ଯେପରି ଆମ ପତ୍ତା ପାଇବେ ନାହିଁ ।

ପଦ ଦାସେ—ମୁଁ କହୁଛି, ସେଥିପାଇଁ ମାଗି ନାହାକକୁ ରଖି ଦଅ ।

ରଘୁ—ହଉ ହେଲା ।

ଧନମାଳୀ—ସମସ୍ତେ ସାବଧାନ । ଯେପରି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଧରା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ତାହାହେଲେ ସର୍ବନାଶ ।

ରଘୁ—ଆଜି ବିଦ୍ରୋହ ମେଲି କରିବା ପ୍ରଶ୍ନ । ମୁଁ କହୁଛି ଆମେ କାମ କରି ଗଲେ, ବଳେ ବଳେ ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇଯିବ ।

ଧନମାଳୀ—ଆମର ତ ଅହିଂସା ହେଲା ବ୍ରତ । ଆମେ ହିଂସାତ୍ମକ ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ସମଗ୍ର ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠିଆ ହୋଇପାରିବା ନାହିଁ ।

ରଘୁ—ତେଣୁ ତ ମହାତ୍ମା ଅହିଂସା ଅସହଯୋଗକୁ ମନ୍ତ୍ର କରି ଧରିଛନ୍ତି ।

ସିଂଧୁ—ବିଦ୍ରୋହ ଦରକାର, ତେବେ ଆଗ ସଂଗଠନ କାମ ଚାଲୁ ।

ଧନମାଳୀ—କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସାବଧାନ କରି ଦେଉଛି—ପୋଲିସ ହାବୁଡ଼ରୁ ସମସ୍ତେ ଦୂରରେ ରହିବ । ତାହା ନ ହେଲେ ମୂର୍ଖ ଲୋକେ ନେତୃତ୍ୱ ଅଭାବରେ କେତେବେଳେ କଣ କରିପାରନ୍ତି ।

ରଘୁ—ନା ନା, ତାତ ପ୍ରକୃତ କର୍ମୀର ଚିହ୍ନ ।

ଧନମାଳୀ—ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ଶପଥ ନେବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଶପଥ ଦିଅ ।

ରଘୁ—କମଳା ସେ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଛି ।

ଧନମାଳୀ—କାଗଜପତ୍ର ସବୁ ସାବଧାନରେ ରଖିବ ।

ରଘୁ—ହେଉ, ଆଜି ଏତିକିରେ ସଭା ଥାଉ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେଜଣ ଆସୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଶପଥ ଦିଅ ।

ଧନମାଳୀ—କିଏ ପ୍ରକର କର୍ମୀ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପାଇଁ କାମ କରିବେ । ଏହିପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖାଇବ ।

ରଘୁ—କମଳା ଆଜି କେତେ ଜଣ ଶପଥ ନେଉଛନ୍ତି ?

(ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ଲୋକ ଭିତରକୁ ଜଣ ଜଣ କରି ରଘୁବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆସିବା)

କମଳା—ଏହି ଦେଖୁଛନ୍ତି (ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଫଟୋ ପ୍ରତି ତ୍ରିରଙ୍ଗ ପତାକା ପ୍ରତି) ଶୁଦ୍ଧପୂତ ପ୍ରାଣରେ ଶପଥ ନିଅନ୍ତୁ । ପଢ଼ନ୍ତୁ—କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ମୁଁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବି ।

(ଏହିପରି ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ଶପଥ ନେଲେ)

ଧନମାଳୀ—ରଘୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ କପିଳପାତ୍ରର ଅବସ୍ଥା କଣ ?

ରଘୁ—ଅଜ୍ଞା, ତା କଥା କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେତ ସବୁ କଥାରେ ରିପୋର୍ଟ ଡାଲୁଛି, ରସିଦ୍ଧିକ୍, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର, ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କଥା କହୁଛି ।

ଧନମାଳୀ—ସେଇମିତ ଦଲାଲତ ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପିଠିରେ ଛୁରୀ ମାରୁଛନ୍ତି...

ରଘୁ—ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ପଥ କଣ୍ଟକାକୀର୍ଣ୍ଣ । ତାହା ନ ହେଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଏତେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଧନମାଳୀ—ହଉ, ତୁମେମାନେ ସବୁ ଜାଣ । ଆମ ଉପରେ ରାଜ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି; କୋପଦୃଷ୍ଟି ।

ରଘୁ—ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା, ସେହା ଦେଶ କାମର ଶେଷ ସାର୍ଥକତା ଅଛି । ସବୁ କୋପଦୃଷ୍ଟି ଅପେ, ଅପେ...

ଧନମାଳୀ—ସେହୁ କପିଳପାତ୍ର, ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଅସି ଡକ୍କା ଛାଡ଼ିବେ ।

ରଘୁ—ହଉ, ଅଜ୍ଞା, ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଉ...
କମଳା ଦେବୀ...ପ୍ରାର୍ଥନା...

(ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୌରବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା)

(ଏତିକିବେଳେ ପଟ୍ଟପତନ)

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

—ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—

(ରଣପୁର ଦୁର୍ଗର ରାଜାଙ୍କ ଉଆସ—ବରାଠ କାରଖାନା—ହାରମୋନିୟମ ଡାବଲ୍‌ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି, ସଖୀପିଲା ଦୁଇଟି ଠିଆ, ଟେବୁଲ ଫୁଲରେ ସଜା—ଦେଓ୍ୱାନ, ମିସ୍ କରଣୀ, ବଳବନ୍ତରାୟ, ମରହଟ୍ଟି ବେଶରେ କପିଳ ପାତ୍ର । ସିନ୍ ଉଠିଲା, ସିନ୍ ଉଠିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁଛନ୍ତି ଆଗେ

ଅଗେ ମେଜର ବେଜଲ ଗେଠ୍, ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବୃଦ୍ଧ ରଜା । ବେଜଲ୍ ଗେଠ୍ଙ୍କ ଡ୍ରେସ—ଇଂଲିଶ କାଇଦାରେ—ସମସ୍ତେ ଠିଆ ହେଲେ, ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ—ରଜା ପ୍ରଥମେ ଜଣ ଜଣ କରି ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଲେ)

ବୃଦ୍ଧରଜା—She is your honour miss କରବୀ

ବେଜଲଗେଠ୍—Oh, I see, I see (ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦେବା)

କରବୀ—Your honour—(ନମସ୍କାର କରିବା)

ବୃଦ୍ଧରଜା—ଏ ହେଉଛନ୍ତି ବଲବନ୍ତର my personal Secretary.

ବେଜଲଗେଠ୍—ବଲବନ୍ତର—(Shake hand କରିବା)

ବଲବନ୍ତର—Your honour, ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ, ହଜୁର—
(ସେହିପରି ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ସହିତ, shake hand) ରଜା ଆଉ କାହାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ)

ରଜା—Your honour, chair please. (ସୁର୍ଣ୍ଣ ଛଉଣୀ ଚେୟାର ଦେଖାଇଦେବ) ବେଜଲଗେଠ୍ ବସିବା, ରଜା ବସିଲେ—ମିସ୍ କରବୀ ଚର୍ଚାରେ ଲାଗିଗଲେ ।

ମିସ୍ କରବୀ—ଅଗ ସୁନାହାର ଗୃହେଶ୍ୱରି ଆଣି ସାହେବଙ୍କୁ ଦେଇ your honour !

ବେଜଲଗେଠ୍—Oh I see…I am very glad to meet you କରବୀ—very glad.

କରବୀ—Your honour.

ବେଜଲଗେଠ୍—(ଜୋଡ ହସ୍ତରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା କପିଳ ପାତ୍ର ପ୍ରତି) who is that

କରବୀ—Your honour, your loyal subject!

ବେଜଲଗେଠ୍—Oh I see…

ମିସ୍ କରବୀ—(ମଦପାତ୍ର ସାହେବଙ୍କୁ ଦେବା, ସାହେବ ମଦ ପିଇବାରୁ …ବୃଦ୍ଧ ରଜା ଅଶ୍ରୁ ଠାରିଦେଲେ; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗୀତ ଆରମ୍ଭ ହେଲା—)

ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—Raja Saheb no trouble in the state ?
ରଜା—Your honour, no trouble.
ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—Who is the police officer.
(ସଙ୍ଗୀତ ବନ୍ଦ ହେବ।)
ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବ—who is your police officer.
ଦେଓ୍ୱାନ—Your honour. Here is the police officer.
ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—ସବୁ ଶାନ୍ତି ହେ, ନାହିଁ ଗୋଳମାଳ ହେ ?
ଦାରୋଗା—Your honour no trouble.
ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଗୋଳମାଳ ହୁଅ, ସବୁ ଦମନ କରଦିଅ, ଯେ ଲୋକ ନେତା ହେ, ଉସକୁ arrest କରେ ।
ଦାରୋଗା—Your mercy.
ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତା ସବ୍‌କୋ ଖତମ କର । Discipline and loyality ଜାରି କରନେ ହୋଗା (ମଦ୍ୟପାନ ପରେ ରଜା ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଦେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ) ମିସ୍ କରୁବୀ—I am so glad to meet you···
କରୁବୀ—Your honour (ଏତିକିବେଳେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାଗଜପତ୍ର ବଢ଼ାଇ ଦେବା)
ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—(ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦସ୍ତଖତ କରି) I am so glad to meet you ଉଠିବା
ମିସ୍ କରୁବୀ—Your honour—
ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—I am so glad to meet you...I am so glad to meet you···(ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି) ରଜା ସାହେବ, why do not send Karabi to Dak Bunglow···
ରଜା—Your honour···
ବେଜଲ୍‌ଗେଟ୍—I am so glad to meet you Karbi...

କରଣ୍ଡ—Your honour···

ବେଜଲଗେଟ୍—Good night ଠାଣିରେ, ମିସ୍ କରବାଙ୍କୁ ଗୃହିଁ ଗୃହିଁ ଫେରିଯିବା, ପଛେ ପଛେ ରାଜା ଦେଓ୍ବାନ ଗଲେ ।

—ଯିନ ପଡ଼ିଲା—

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

—ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ—

(ଗାଁ ଅଖଡ଼ା ଘର ଖାଲ ବସି ମର୍ଦଳ ବଜାଉଛି—ବାମା, ସହଦେବ, ଆଉ ଦୁଇଜଣ ପାଲି ଧରି ଗୀତ ବୋଲୁଛନ୍ତି)

ଖେଳ ମିଛ ଭବ ରାଜା ରାଇଜ ଲୋ
ଖେଳ ଅଙ୍କ ଖେଲ ଘର
ବେଠି ଦେଇ ଦେଇ ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ
ଜେଲ ହୋଇଲଣି ମାମୁଁଘର···ଲୋ
ଖେଳ ମିଛ ସଂସାର ।
କିଆଁ ଗିଲା କେତେ ମିଛ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର
କିଛି କିଛି କାଠକୁଟ
ରାଜା ରାଜ୍ଜାର କଲା ଇତିହାସ
କଏ, କାହିଁ ବସି ଘାଣ୍ଟି···ଲୋ
ସବୁ ଦେଲେଣି ସାର

(ଏହି ସମୟରେ କପିଲ ପାଣ୍ଡ ଆସି ପହଞ୍ଚିବା—ଚନ୍ଦନ, ଫୁଲ ବେଶ ହୋଇଛି—ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଅଖଡ଼ା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା—)

କପିଲ ପାଣ୍ଡ—କିରେ, ତମେ ସାହେବଙ୍କୁ ଦେଖିଲନି—ସାହେବ କହୁଛି ରସଟିକ ନାଟିଯିବ ଯେ—ଯେଉଁମାନେ ଭେଟି ଦେଇନ, ବୋପାଙ୍କୁ ପୁଅ କହି ଯାଇ ଦେଇ ଦିଅ । ନଇଲେ ରସଟିକ ନାଗିଯିବ···

(ସ୍ୱପଗତ ଦଗରୁ ରଘୁନାଥ, ବରାହ ଏବଂ କମଳା ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ, ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଖବର କାଗଜ)

ସମସ୍ତେ ଉଠି ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ ।

ବରାହ—କପିଳ ପାତ୍ରେ ଏଇଠି ତ…

କପିଳ ପାତ୍ର—(ଭ୍ରୂ ଟେକିଦେଇ) ତମ ନାମରେ ଏଣିକି ଉପାଧି ଲାଗିବ ! ତମେ ଗାଁଟାକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରିଦେଲ ।

ବରାହ—କଣ କହୁଛ ? କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର, ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ…

କପିଳ—ହଁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ, ଫଗୁ ମହାନ୍ତି, ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ଅମଳରେ…ତମେ ଦଳେ ବସିଛ ଆମକୁ ରସାତଳେ ପକାଇବ । ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷରମାନ ନେବ । ତମଠି ଉପାଧିକି ଲାଗିବ ନାହିଁତ ଆଉ କାହାଠି ଲାଗିବ ।

ବରାହ—ତମ ପୁଅ କାହାନ୍ତି ହେ ?

କପିଳ—କଣ ବହୁତ କଥା ପଚାରୁଛ । ଆମ ସହିତ ତମର କି ସମ୍ପର୍କ, ଆମର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଲାଇନ୍…

ବରାହ—ହଁ ତମ ଲାଇନଟା ବଡ଼ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—ରେଲ ଲାଇନ ପରି—ନାନା କଲିକତା ଟ୍ରାମ ଲାଇନ ପରି । ନା ନା ଆମ ଗାଁ ଗୋହିରି ଶଗଡ଼ ଗୁଳାପରି ।

କପିଳ—ଆରେ କାଲିକା ବଢା—ଆମେ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ନ ପାଣିରେ ପ୍ରତିପାଳିତ—ତମେ ସବୁ ନିମକହରାମ—

ବରାହ—ପାତ୍ରେ ତାଲିକା ବହି ଅଛିଟି ?

କପିଳ—କଣ କହିଲ ?

ବରାହ—ତମ ତାଲିକା ଖାତା କାହିଁ ?

କପିଳ—କରେ ତୋର ବଡ଼ ସାହସ ତ ?

ବରାହ—ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ମୋର ବତାଇ ଶିଖାଇ ତମେ ବଡ଼ ଅରାଜ୍ୟ କରିଛ । ବେଙ୍କୁଆଁ କାହିଁ ? ବେଙ୍କୁଆଁ……

ରଘୁ—ପାତ୍ରେ ଆଖଡ଼ାଘରେ ବଇ—ଗାଁ ଆଖଡ଼ା ଘର—

ପାଣ୍ଡେ—କଣ ତମ ସାଥିରେ ପାଣ୍ଡ ହେବ—ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ...ରାଜ୍ୟ ପାର ହେବ···

ରଘୁ—ସେଇ କଥା ପାଣ୍ଡେ—ଅମ ଆଗରେ ଖାଲି ଦ୍ୱିପାନ୍ତର···ଜଙ୍ଗଲ ପାର, ଜେଲ, କୋରମାନା ତମ ଆଗରେ ଖାଲି ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟ—ଫଗୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ, ଦାରୋଗାଙ୍କ ଙ୍କଂଗ—

ପାଣ୍ଡେ—(କାନରେ ହାତ ଦେଇ) ଅରେ ରଘୁଆ, ତୁ ଭାରି ଏବେ ନେତା ବନାଇ ଗଲୁଣି—କଂଗ୍ରେସ ଟୋପି ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ଦେଇ ତାମସା ଲଗିଛ । ଏ ଅଖଡ଼ା ଘରକୁ କାହିଁକି ଆସିଛ ।

ରଘୁ—ତମେ ଯେଉଁମାନେ ଆସିଛ ?

ବରହେ—ତମକୁ ଗୁନ୍ଦା ମାଗି ଆସିଛୁ ।

କପିଳ—ବରଡ ପୁଅ, କପିଳ ପାତ୍ର ଆଗରେ ସେ ସବୁ ପଇଟିବ ନାହିଁ । ଦେଲୁ ଦେଲୁ କଣ ଅଛି ତୋ ଖଦଡ଼ ମୁଣିରେ ।

ବରହେ—ରଣପୁରଠାରୁ ଖାଇଛ, ତମକୁ ଆମେ ପୁଣି ଦେବୁ ।

କପିଳ—ଅରେ ଅରେ ତମମର ପତାକା ଖଣ୍ଡେ ଧରି ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ପାଗ୍ଳ କରୁଛ । ଅହିଂସା କହି କହି ହିଂସା କରୁଛ । ତମେ ସବୁ କହିବ ଗୋଟେ କଥା, କରିବ ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା । ତମେ ଗୋଟେ ଚିତାକଠା ଦଳ...

ବରହେ—ପାଣ୍ଡେ, ଦେଖି ତମ ପକେଟରେ କଣ ଅଛି—

(ପକେଟ ଦରାଣ୍ଡିବା)

କପିଳପାତ୍ର—(ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ) ଏଁ ଏଁ ସାବଧାନ ।

ରଘୁ—ପାଣ୍ଡେ ! ତମେ ଯାହା କହିଲ ଅମର କଥାରେ ତମେ ଭେଦ ଦେଖୁଛ ? ସେଇଠା କାହା ଦୋଷ ଜାଣିଛ ?

ଅନନ୍ତ ବରାଳ—ସେଇଠା ତାଙ୍କ ଚଷମାର ଦୋଷ···

କପିଳ – ପୁଣି କଣ କହିଲ...

ରଘୁ—ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ଦଗରେ ସେବା ତ୍ୟାଗର ଅସରନ୍ତି ନିର୍ଝରଣୀ ବହୁଥାଏ, ଅନ୍ୟ ଦଗରେ ଦଳାଲ ମଣିଷମାନଙ୍କର

ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଭିତରେ ଭିତରେ ସୁନାର ଗଡ଼ା ଘରକୁ ଟିକିନଖି କରୁଥାଏ । ସେଠି ତମପରି ଲୋକର ବୁଝିବା ଶକ୍ତି କେତେ ଅବା···

ବସନ୍ତ—ତମେ କାହିଁକି ଏ ଅଖଡ଼ା ଘରକୁ ଆସିଛ ଯେ ।

ଗୋଲ—ନାହିଁ ନାହିଁ, ସରବରାକାରେ ଟିକିଏ ନାଚ ଶିଖିବାକୁ ଆସନ୍ତି···

କପିଳ—କଣ କହିଲୁ ଗୋଲ···ଗୋଲ···ବୋଝ ଉପରେ ନଳିତା ବିଡ଼ା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଭେଟି ଦେଇନ୍ତୁ । ବାମା ଘୋଡ଼ାକୁ ଛୁ ବତେଇଛୁ । ପିଠିରେ କର୍ଣ୍ଣର ଖୋଳପା ବାନ୍ଧ ।

ରଘୁ—ପାତ୍ରେ, ତମେ ତମ କାମରେ ଯାଅ ।

କପିଳ—ତମେ ତମର କାମରେ ଯାଅ ।

ରଘୁ—ଆମର କାମ ଏହିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ।

କପିଳ—ମୋରତ ଠିକ ସେଇଆ କାମ ।

ରଘୁ—ତମେ ତମର କାମ ଚଞ୍ଚଳ ସାରି ଯାଅ···

କପିଳ—ମୋର ଇଚ୍ଛା ମୁଁ ଯିବିନି...

ରଘୁ—ଆଉ କଣ ଗୀତ ଶୁଣିବଟି···

ବସନ୍ତ—ଗୋଲ, ଗୀତ ଖଣ୍ଡେ ବୋଲିବଟି···

(ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୀତ ସହିତ ମର୍ଦ୍ଦଳ ବାଜିଲା)

ନାଆଁ ଗଲା କେତେ ମିଛ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର
ନାଛ ଧନ ନଟ ଜୁଠ···

କପିଳ—କେତେ ମୋ ଗାଁ । ଅଖେଡ଼ା ଘରେ ଏ ଗୀତ କଣ

ବସନ୍ତ—ଏ ଗୀତ ପରି ତମର ବନ୍ଦନା···

କପିଳ—ଚୁପ କର । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ନିମକହାରାମ...

ରଘୁ—ଆପଣ ସେମିତି କାହିଁକି ?

କପିଳ—ଗୋଲ, ବାମା, ସହଦେବ, ତମେ ସବୁ ଏଗୁଡ଼ାକଙ୍କ ସାଥିରେ ମାତିଛ ? ଖଣ୍ଡିଆ ହଡ଼ାଙ୍କ ସାଥିରେ...

ରଘୁ—କେତେଇ ତାତିଲେ ସିନା ଘିଅ ଓ ପାଣି ଜଣା ପଡ଼େ...

କପିଳ—କଣ କହିଲୁ…ଢିଅ ଓ ପାଣି । ଅରେ ଶାଳ…ଅରେ ବାମା…
ଅରେ ସହଦେବ…ତମରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସିନା ମୁଁ ଲାଗିଛି । କେଉଁ ଦନଠୁଁ ଗୋଟା ହାକିମ ରଣପୁରକୁ ସାଧ କରି ସାରିଲାଣି ।

ରଘୁ—ଆପଣ ଗଲେ ଏଠୁଁ…

କପିଳ—ଶାଳ, ବାମା, ଶୁଣ, ଶୁଣରେ । ଏଗୁଡ଼ାକ-କଆଁ ଗଲାରେ ।

ବସନ୍ତ—ପାତ୍ରେ ! ଯିବ ନା ନାହିଁ । ଆଜି ପୂନିଅଁ ନୁହେଁ ଟି…ସପ୍ତମୀ ତିଥି…ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଯିବ ।

କପିଳ—କରେ ବାମ…

ବାମ—କଣ କହୁଛ ସରବସ୍ୱକାରେ…

କପିଳ—କରେ ହଂସା ମାଛରେ ତୁମେ ପଡ଼ି ଯାଉଛ । ଗାଁଟା ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଯିବରେ । ପିଲ୍ଲ କବାଲା କୁଆଡେ ଯିବେରେ । ଏହି ଗାଁରେ କେତେ ପୁରୁଷଥିଲେ, କେତେ ରଥୀଥିଲେ, ମହାରଥ ଥିଲେ, ଗଦା ସାହୁଥିଲା, ଲିଙ୍ଗା ମାଳି, ଦାମ ପଲଟା ସିଂହ-ଥିଲେ । କେହି ହେଲେ ରାଜାଙ୍କୁ ଭରେସି କରି ଗୁହିଁ ନ ଥିଲେ ! ତମେ ରାଜ ଭକ୍ତ ପ୍ରଜା ଗୁଡ଼ାକ କାହିଁକି ଏମିତ ହେଉଛ ?

ରଘୁ—ପାତ୍ରେ, ନିଭିଲା ଦୀପରେ ତେଲ ଦେଇ କେବେ କିଛି ଲାଭ ହୋଇଛି । (ହୁଁ) ରାଜ ଭକ୍ତ । ଆଜି ଗୋଟାଏ ଅଦମ ବଣ ପାହାଡ଼ର ବର୍ଷର କଥା, କାହାକୁ ଭକ୍ତ କରିବ ? କାହାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବ । ରାଜା କାହାନ୍ତି ?

କପିଳ—ଏହି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ । ତାଙ୍କ ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗାକୁ ।

ରଘୁ—ବୁଝିଲ, କମଳାଆଳ ବାଲା । କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଜାଙ୍କ ଲହୁଲୁହରେ ଯେନେ ସିମିଟି ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଏହି ଉଆସ ଘରର ରାଜା…ଛି ପାତ୍ରେ…

ବସନ୍ତ—ପାତ୍ରଙ୍କର ଟିକିଏ "ମୋଦକ ଭ୍ରମ" ହୋଇଛି ।

କପିଳ—ଅରେ, ତମ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳିଆ ଦଳ ବୋଲି ଭାବୁଛକି ?

ରଘୁ—ତାହା ହେଲେତ ଭଲ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା···

କପିଳ—ଏଁ ...କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ନ ପାଣିରେ··· ଦେଓ୍ୟାନ ଦାରୋଗାଙ୍କ ଅନ୍ନ ପାଣିରେ···

ରଘୁ—ତାହା ନୁହେଁ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘୋଡ଼ା କୋରଡ଼ାରେ ଦେଓ୍ୟାନ ଦାରୋଗାଙ୍କ ଗୃବୁକରେ ..ଏଇ ଯେ ରଜା ଘର ହାତୀ ଶାଳ ଠିଆ ହୋଇଛି...

କପିଳ—ଚୁପ୍ କର ! ତମେ ଗୁଡ଼ାକ ଧୁଷ୍ଟୁର୍, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ।

ରଘୁ—ହଁ ସେହି ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଦଳେ ତମର ଗୁଡ଼ଘର, ସରଘର, ଗନ୍ଧାଘରେ ପଶି ସବୁ ମାଟି ଫଟେଇ ଦେବେ ।

ବାସ୍ତ—ଫ'କେ, ନାଲି ପିମ୍ପୁଡ଼ି ହେଲେ ଆହୁରି ଭୟ···ତମେ ଏଠୁ ଗଲ !

କପିଳ—କାଟେର ଦାମା, ଶାନ୍ତୁ···ଏ ଅଖଡ଼ା ଘର ବନ୍ଦ କର ।

ଶାଳ—ଗୃବ ନେଇ ଯାଇଛି ଘନ ସାହୁ ।

କପିଳ—ସବୁ ପଡ଼ି ଥାଉ, ତମେ ଗୃଲଆସ । କାଟେର ଦାମା, ଜାଟେର ଶାନ୍ତୁ କାଟେର ସହଦେବ...

ଶାନ୍ତୁ—ଏଠି ସବୁ ଗାଁ । କଥା ପଡ଼ିବ ।

ପାତ୍ରେ—ଆଜି କାଲି ପଡ଼ିବ···ଏଗୁଡ଼ାକ ଯାଆନ୍ତୁ ।

ବାସ୍ତ—ଅଟେର କହୁଲ ଅଜି ସପ୍ତମୀ ତିଥି···

ପାତ୍ର—ଚୁପ୍ କର···ବେକୁଆ, ଏ ବେକୁଆ (ଡାକିବା) ଏଇଟା ବି ଅଜି କୁଆଡ଼େ ଗଲା । ଅଜି ଦେଉଛି ରିପୋର୍ଟ କରି···

ବାସ୍ତ—ଛିଣ୍ଡା ରିପୋର୍ଟର ଖଣ୍ଡେ ଛିଣ୍ଡା କାଗଜ, ତାଙ୍କ ଜୀବନଟା···

କପିଳ—ମୁଁ ଯାଏ । ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କୁ ଖବର···ଦେଲେ···

ବାସ୍ତ—ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କୁ କହିବ କାଛ ଖାଇବାକୁ ଅଣିଥିବେ···

କପିଳ—ରହରହ ତମର ଅଟା ତାମସା ସବୁ

ବାସ୍ତ—କଣ ହେବ । ଯେ ସିନା ଡରେ, ସେ ସିନା ମରେ

ରଘୁ—ଆମରତ ଜୀବନ ପାଣିଛଡ଼ା ହୋଇଛି···

କପିଳ—ମୁଁ ଦେଖୁଛି ।··· (ଏବେକୁଆ ବୋଲି ଡାକି ଡାକି ବାହାରକୁ ଗିବା)

ରଘୁ—ଗୋଲ, କଣ ଗୁନ୍ଦା କିଛି ପାଇଲ ?

ଦାମ'ଶ୍ଳୋଠା—ଆଜ୍ଞା ଆପଣ ନ ଥିଲେ ବଡ଼ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି । ଏହି କପିଲ ପାତ୍ର ଆମକୁ ଧମକ ଦେଉଛି...

ରଘୁ—ତମର କାହାର କିଛି ହେବନି । ତମେ ସବୁ ବାହାରେ ଧରା ନ ପଡ଼ି ଭିତରେ ରହି କାମକର । ସମସ୍ତେ କଣ ଜେଲ ଯିବେକି ?

ସହଦେବ—ଠିକ କଥା । ଠିକ କଥା, ଆମେ ଆମ ଗାଁଠାକୁ ଠିକ୍ ରଖିବୁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକଜୁଠ କରି ଦେବୁ ।

ବାମ—ସରବରାକାର ଯିମିତ ହେଉଛି...

ଗୋଲ—ତତେ ଖାଇ ପକାଉଛି...

ବସନ୍ତ—ସେ କଣ କରିବମ ସେତ ଜଣେ ସେଇ ଦଲାଲ ଶ୍ରେଣୀର । ହଁ କଣ ଆଖଡ଼ାରେ ଗୀତ ଚାଲିଛି ନା କଣ ।

ଦାମା—ହଁ, ହଁ ଛନ୍ଦକୁ ପଦେ ବୋଲିବ ?

ରଘୁ—ଗୀତ ବୋଲିବ ଯେ···ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସଭ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କାମ ଚାଲିଛିତ ?

ଗୋଲ—ଆମେ ଏ ଯାଏ ଆଠବସ୍ତା ଚାଉଳ, ତେର ଟଙ୍କା ଆଠଣା ଆଦାୟ କରି ରଖିଛୁ । ଗାଁରୁ ସମସ୍ତେ ମେମ୍ବର ହେଲେଣି । କହୁଛନ୍ତି ରଘୁବାବୁ ସଭା କରନ୍ତୁ ।

ରଘୁ—ହଉ, ଆମେ ପରେ ଆସିବୁ । ଏଇଲାଗେ, ପରା ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗା ଆମ ପଛରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

ଗୋଲ—ବାବୁ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନିଅମ···

ସହଦେବ—ଆରେ ଦେଖମ୍, ବାହାରେ ସେ ପାତ୍ର କଣ କରୁଥିବ । ନାଲି ପଗଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବଟି···

ଦାମା—(ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ଯିବା···ଦେଖି ଆସିବା)

ରଘୁ—ଏହି ନିଅ କାଗଜ ପତ୍ର । ସବୁ ସାବଧାନରେ ରଖ । (ସଭ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଖାତା)

ସହଦେବ—(ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ରଖିବା)

(ରଘୁ ଏବଂ ବସନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ କାଲୁ ଗୋଲ ଡାକିଲା)

ମାଳ—ଭାଇ ଟିକିଏ ବସିଯାମ...ମିବତ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଆସିଛି···
(ଏହା କହି ମାଳ ଛନ୍ଦକୁ ପଦେ ବୋଲିଲା ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ)

ମାକୁ—"କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବେଶ କରି ସୁଦାମା ମାଳୀ
ଶିରେ ଖଞ୍ଜିଲା ନେଇ କେତକୀ କଳି ଯେ"...
ଗୀତ ସରିଲା ।

ରଘୁ—ମାକୁ ଜାଣିଛୁ । ଏ ଛନ୍ଦ କାହାର ରଚନା ।
ମାକୁ—ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ।
ରଘୁ—ହାଉ୍ ଏହିପରି ଆମ ରଣପୁରର ଜଣେ କବି ଲେଖିଛନ୍ତି...
ମାଳ—ଆମ ରଣପୁରର ? କିଏ ଅଜ୍ଞା—ଆମେ ମୂର୍ଖ କଣ ଜାଣିବୁ ।
ରଘୁ—ଆରେ ହଁ ରଣପୁରର କବି ଭକ୍ତଚରଣ ଦାସ—ଆରେ ଏଇ ସୁନାଖଳାରେ ଯେଉଁ ଭକ୍ତଚରଣ ମଠ ନାହିଁ । ସେଇ ପରି ତାଙ୍କର ମଠ । ସେ ପରା ସେଇଠି ଥିଲେ । ତୁ ଏବେ ଯାଏ ଜାଣିନୁ ।

(ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଗ୍ରାମବାସୀ ଆସି ରଘୁ ଏବଂ ବଗଡ଼କୁ ଦଣ୍ଡବତ ହେଲା ଏବଂ କହିଲା)

ଗ୍ରାମବାସୀ—କିରେ କପିଳା କାହିଁକି ଜଣକୁ ଗଡ଼କୁ ପଠାଇଲା ?
କମଳା—ଏଇ ଗୁଲିକୁ । କପିଳ ପାଏ ଗଡ଼କୁ ପୋଲିସକୁ ଖବର ଦେବାଲାଗି ବୋଧ ହୁଏ... (ଠିକ ସମସ୍ତେ ବାହାରି ବେଳକୁ ପୁଣି କପିଳ ପାଏ କହୁ କହୁ ଆସୁଛନ୍ତି)
କପିଳ—କିରେ ମାକୁ ! ଏ ଗାଁରେ ତୋମ୍ଭା ପଣ୍ଡିତ କିଏରେ ? ସିପେଇ ସୁବା ମଣ୍ଡା ମନ୍ଦନ କରି ଦେବେଟରେ...

(ରଘୁ ଆଉ କମଳା ହସିହସି ବାହାରକୁ ଗୁଲିଯିବା ବେଳେ)

ବଗଡ଼—ଏହିତ ପାଏ ଆସିଲେଣି ।
କପିଳ—ପୁଣି ତମେ ବସିଛ ?
ବଗଡ଼—ପାଏ···ତମ ରକ୍ଷମାକୁ ସମସ୍ତେ ଅସୁନ୍ଦର ।

(ଏତିକି ବେଳେ ସମସ୍ତେ ବାହାରକୁ ଯିବା—ବଗଡ଼ ଲୁଚି କରି ବାହାରକୁ ଯାଇ ପାଏକୁ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରିଦେବା—ପାଏ ଭିତରେ ରହି)

ପାଣ୍ଡେ—ହଉରେ ମାଲ, ଦାମ, ଏନଆଁ ଗିଲା ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଧରବଟି...
ହଉରେ ନରେନ୍ଦ୍ର, ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ—ହରେ ପୁଅ ରହିଟିକ ନାଗିବଯେ ।

(ବାହାରୁ ହସ ଶୁଭିଲା)

୪ର୍ଥ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(ରଣପୁର ଜେଲଖାନାର ଦୃଶ୍ୟ, ସିନ ଉଠିଲାବେଳକୁ ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଜେଲ ଘର ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ଧନମାଳୀ ରାମ, ଦବାକର ପରିଡ଼ା, ପଦନ ଦାସ, ବଂଶୀ ପଣ୍ଡା, ବରାଜ଼ ପ୍ରଭୃତି... By turn ସିପାହୀ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପିଟୁଛି । ଦାରୋଗା ବାବୁ ଚୌକିରେ ଜେଲ ବାହାରେ ସମାସୀନ । ସିନ ଉଠିଲା ।)

ଦାରୋଗା—(ଇଙ୍ଗିତ ଦେଲେ) ଏକ ଏକ ଆମିଦ ଇଦ୍ଧର ସେ ଲାଓ...

କୁର୍ବାନ—ବୃଦ୍ଧ ଧନମାଳୀ ରାମକୁ ବାହାରେ ଠିଆ କରାଇବା—

ଦାରୋଗା—(ଠାରଦେଲେ କୁର୍ବାନ୍ ଚାବୁକ ଚଳାଇଲା ! ...)

ଦାରୋଗା—ଆପଣ 'ଦାବି ପତ୍ର' ଉଠାଇ ନିଅନ୍ତୁ । ଆଉ ଏହିପରି ହିଂସାତ୍ମକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ।

ଧନମାଳୀରାମ—ଦାବୀପତ୍ର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର । ଆଉ ହିଂସା କଂଗ୍ରେସର ଧାନ୍ଦା ନୁହେଁ । ଅହିଂସା ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ (ପୁଣି ଚାବୁକ ପରେ ଚାବୁକ)

ଦାରୋଗା—ଆପଣମାନେ ସଭା ସମିତି କରୁଛନ୍ତି । ୧୪୪ ଧାରା ଅମାନ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ଧନମାଳୀରାମ—ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରୁନାହୁଁ । ଆମର ଦାବି ଆମେ ଘୋଷଣା କରୁଛୁ ।

(ଏହାପରେ ନଧି ସେନାପତିଙ୍କୁ ଆଣି ଦାରୋଗା ସେମିତି ପିଟାଇଲେ)

ଦ ରୋଗା—କିଏ ସେନାପତି ! ତମେ ମାଳୁଅ ଲୋକଙ୍କୁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରପାଇଁ ମତାଉଛ ?

ସେନାପତି—ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ, ଆମର ସଂଗଠନ କାମ ଚାଲିଛି । କଂଗ୍ରେସର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ..............(ପୁଣି ଚାବୁକ) ଦିବାକରଙ୍କୁ ଆଣିଲେ—

ଦାରୋଗା—ତୁ ସବୁଠୁଁ ବେଶୀ ରାଜ୍ୟରେ ଅରାଜକତା ପାଇଁ ପ୍ରଚାର ଚଳେଇଛୁ । Dam fool

ଦିବାକର—Shut up Inspector

ଦାରୋଗା—(ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଉଠି ଆସିଲେ ବୁଟ୍‌ରେ ଦିବାକରଙ୍କୁ ମାଡଦେଲେ । ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ପୁଣି ବୁଟ୍‌ରେ ଛାତିରେ ମାଡ...) ଶାଳା—ହାରାମଜାଦା, Dam fool

(ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ପୋଲିସ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍‌ଟର ଏକ କନେଷ୍ଟବଲ ସହ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଜଂଗଲରେ ବାନ୍ଧି ଭିଡ଼ି ଭିଡ଼ି ଆଣିଲେ ବାହାରୁ—ପଛେ ପଛେ କପିଳ ପାତ୍ର)

କପିଳ ପାତ୍ର—ନନସେନ—ଶଳା, କାଲିକା ବଛା—ଗାଁଠାରୁ ମୋର ଭାଗିଦେଲାଣି—(S.I. ଯଥାବିଧି ସମ୍ମାନଦେଲେ ଦାରୋଗାଙ୍କୁ)

ଦାରୋଗା—ଏ ଅସାମୀ କେଉଁଠି ଧରା ହେଲା ।

S.I.—ଆଜ୍ଞା, ନାଖପଡ଼ା ବାଡ଼ିପଟେ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା ।

ଦାରୋଗା—(ଠାରିଦେଲେ, ଜୁଆନ କନେଷ୍ଟବଲ ମିଶି ପ୍ରହାର କଲେ)

ଦିବାକର—(ଅଦୂରରୁ) ସଯ୍ୟତାନ ..(ପାଟିକଲା)...

ଦାରୋଗା—(କଡ଼ ମଡ ଆଖିରେ ତା ଆଡକୁ ଚାହିଁଲେ..ନିଜେ କୋରଡା ଧରି ଆରମ୍ଭ କଲେ ପ୍ରହାର—) ରାଜା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଅପରାଧ—ବୁଝିଲୁ ରଘୁ ଡକାଏତ...

ରଘୁନାଥ—(ଲହୁ ଝରି ପଡୁଥାଏ—ନୀରବ)

ଦାରୋଗା—ଜୁଆନ ଖାଁ—ଶକ୍ତ ପ୍ରହାର—Break their heads ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡଯନ୍ତ୍ର—ସଭା ସମିତିରେ ପ୍ରଚାର ଦାବିପତ୍ର—ନାମରେ ହିଂସାର ଧମକ । ଚୋରି, ଡକାୟତି, ପ୍ରବଞ୍ଚନା—ସବୁକିଛି ଦୋଷରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ । ସଯ୍ୟତାନ

ରଘୁ—ମାରବ ।

ଦାରୋଗା—ତୁମମାନଙ୍କୁ ଆଜି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳରେ କିଏ ? କୁର୍ବାନ ଖାଁ, କ୍ଳାନ୍ତହେଲେ, ଅନ୍ୟ ସର୍ଦ୍ଦାରକୁ ଡକାଅ—(କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଦ୍ଵିଗୁଣ ବଳରେ ପ୍ରହାର କରିବା)

ଦାରୋଗା—କିଛି କହିବାର ଅଛି – ବଦମାସ, ଡକାୟତ···

ରଘୁ—ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀର କିଛି କହିବାର ନ ଥାଏ ।

ଦାରୋଗା—ପୁଣି ସେହି Temper, ତୋର ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗିବାକୁପଡ଼ିବ ।

ରଘୁ—ତଥାପି ବନ୍ଦ ରହିବ ।

ଦାରୋଗା—ତୁ ଅପରାଧୀ – ୧୫ ଟା ଦଫାରେ ତୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ ।

ରଘୁ—ଆହୁରି ଅଧିକା ଦଫା ହୋଇଥିବ ।

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ –

କୁର୍ବାନ—ହଜୁର—

ଦାରୋଗା—S.I.

S.I.—ହଜୁର

ଦାରୋଗା—ବନ୍ଧୁଅଛି ପତ୍ର ମଗାଅ—ଜଲଦି –

S.I.—ହଜୁର

(ଏହି ସମୟରେ ବାହାରେ ମଟର ହର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣାଗଲା । କିଛିଏ ସମୟ ପରେ ଦେଓ୍ଵାନ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦାରୋଗା ଆସନ ଦେଲେ)

ଦେଓ୍ଵାନ—ଏମାନଙ୍କର ଶକ୍ତ ବିଚାର କର···(ରଘୁକୁ ଚାହିଁ) ଏଟା କିଏ ସେ ?

ଦାରୋଗା—ଗୋର ରଘୁ ମହାନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ଵାନ—ଏମାନେ (ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି)

ଦାରୋଗା—ଏଇଟା ଗୋର ଧନମାଳୀ ରାମ, ଏଇଟା ସେନାପତି—ଏଇଟା ଦବାକର···

ଦେଓ୍ଵାନ—ଏହି ଶଳା ଦବାକର ।

ଦାରୋଗା—ହଜୁର

ଦେଓ୍ୱାନ—ଶଳେ ଘାସ ଲଗାଇଛନ୍ତି । କିଏ ଅଛରେ ଲଗାଅ ବାନ୍ଧୁଅଛି ।
(କନେଷ୍ଟବଲ ବାନ୍ଧୁଅଛି ଅଣିବା)

ଦାରୋଗା—(ଠାରଦେଲେ—ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାନ୍ଧୁଅଛି ମାତ୍ର)

କପିଳପାତ୍ରେ—ପୁଅ ପାଅ (ରଘୁପ୍ରତି)

ଦେଓ୍ୱାନ—ସେ ଶଳା ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର କାହିଁ ?

ଦାରୋଗା—Absconding

S.I.—ନୟାଗଡ଼ କ ଠାଙ୍ଗିରେ ଅଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—(ଧମକ) ଚବିଶଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ତାକୁ ଏହି ଜେଲରେ କଣ୍ଟା ଛାଟିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

S. I.—ହଜୁର—

ଦାରୋଗା—ହଜୁର—

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ ଶଳା ରଘୁ ମହାନ୍ତି । ଡକାୟତ ଶଳା । ଏଇଠିକି ଆସ (ଠାରଦେବା) ହାଇରେ ଶଳା—ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ—କାହିଁକି ଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ।

ରଘୁ—ଖାଲି ରାଜା ନୁହନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ—କିନ୍ତୁ ଏ ଷଡଯନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ - ଡ଼କାତ ମେହେନ୍ତରକୁ—ଏ ଶଳା ମୁହଁରେ ମୁତୁ—

ଦାରୋଗା—କନେଷ୍ଟବଲ (ଠାରଦେବା, ମେହେନ୍ତର ଡାକିବାପାଇଁ ଜଣେ ଯିବା)

ଦେଓ୍ୱାନ—ବନ୍ଧୁକ ଲୋଡ଼ିଛ...

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଯୁବା ଛାତିରେ ବନ୍ଧୁକ point କର ।
(କୁର୍ବାନ ତଦ୍ରୂପ କରିବା) (ଏହି ସମୟରେ ମେହେନ୍ତର ଜଣେ କନେଷ୍ଟବଲ ସହ ଆସିବା)

ଦାରୋଗା—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ମୂତ—

ଦାରୋଗା—(ବନ୍ଧୁକ point କରି) କହ ଆଜିଠାରୁ ଏ ସବୁ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଆଉ ହେବନାହିଁ । କହ Rascal.

ଦେଓ୍ୱାନ—Scoundral

କପିଳ ପାତ୍ର—ଏ, ପୁଅ ଉପରଟିକୁ ନାଗିଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର, ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ, ଫଗୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଅମଳରେ···

ଦାରୋଗା—ବନ୍ଧୁକ ଧର—One, two. କନ୍ଧ, କନ୍ଧ,···କନ୍ଧ

ରଘୁ—ମାରବ—

ଦେଓ୍ୱାନ—Shoot him down.

ରଘୁ—ମାରବ ।

ଦାରୋଗା—କନ୍ଧ, କନ୍ଧ,—one, two, three (ଏ ସମୟରେ ବ୍ଲାଙ୍କ ଫାୟାର ହେବ।)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ବିଚାର ଏମିତ ହେବନି । କାଲି ପୁଣି ମଣିନାଗ ତଳେ ଏମାନଙ୍କର ବିଚାର ହେବ । ଏ ରଘୁ ମହାନ୍ତି (ରଘୁକୁ ଲକ୍ଷ କରି) କଣ କହୁଛୁ କହ ?

ରଘୁ—ମୁଁ କହୁଛି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦାବୀ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ, ଫିରିଙ୍ଗି ଶାସନ ଲୋପ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ଅତ୍ୟାଚାରୀମାନଙ୍କର...

ଦାରୋଗା—(ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ) ଜୋତାରେ ଗାଲକୁ ମାରିବା ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ରାଜଦ୍ରୋହୀ, ମେଲି ବିପ୍ଳବୀ, ବଦମାସ, ଗୁଣ୍ଡା !

ରଘୁ—ତଥାପି ମୋର ଗୌରବ । ଏହି ମାଟି ପାଇଁ ମୋର ରକ୍ତ ଝରିପାରେ··· .

ଦେଓ୍ୱାନ—ବେଶ୍, Bastard ତୋତେ କବର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ତୋଠାରୁ ଅଦାୟ କରିବାକୁ ହେବ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଅଭିସନ୍ଧି···

ରଘୁ—ଦେଓ୍ୱାନ ବାବୁ, ସବୁ ଯୁଗରେ ଏଇୟା ହୁଏ । ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ଦଳେ ଦଲାଲ···

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦଲାଲ !

ରଘୁ—ହଁ ଦଲାଲ, ଆପଣ ଇଂରେଜ ସରକାରର ଗୋଲାମ

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା (ଚଢ଼ା ଗଳାରେ)

ଦାରୋଗା—(ଆଖି ଦେବା)

କନେଷ୍ଟବଲ—(ରଘୁ ମୁହଁକୁ ଛେପ ପକାଇବା)

ରଘୁ—(ଭଙ୍ଗ ସ୍ୱରରେ) ଭାଇ ତମର ଏତିକି ଦୟା ଥାଉ । ଯେଉଁମାନେ ଦେଶରେ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଗୁଳି ଗୋଳା ମୁହଁରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଜାପାଇଁ ବିପ୍ଳବ କରୁଛନ୍ତି ସେହି ମନ୍ତ୍ରଭୂମିର ଯାତ୍ରୀ ପାଇଁ ତୁମର ଏହି ଛୋଟ ବୁନ୍ଦାଟା ମଲ୍ଲୁହର ହେଉ । ଭାଇ—ବହୁତ ପୁରସ୍କାର...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କୁ ସାରା ରାତି ଧୂଆଁରେ ରଖିବ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ହଜୁର, ଧୂଆଁ ଅପେକ୍ଷା ଆମ୍ବ ଗଛ କାଇ ଭଲ ହେବ ।

ରଘୁ—(ବଡ଼ ହସଟାଏ ହସି) କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ...

ଦିବାକର—(ହସି) କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ···

ନାଥ—(ହା ହା ହସି) ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ

ବସନ୍ତ—ନାଇଁ ନାଇଁ କପିଳ ପାଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟରେ...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ଏମାନେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ । ଏମାନେ ରାଜଦ୍ରୋହୀ, ଏମାନେ କଂଗ୍ରେସ ବାଦୀ । ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ବେଆଇନ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଏମାନେ ଘରପୋକ, କୀଟ । ବଦମାସ୍ କଂଗ୍ରେସ, ନିର୍ଲଜ୍ଜ କଂଗ୍ରେସ...

ରଘୁ—Shut...ଦେଓ୍ୱାନ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—Shut up ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ···

ଦାରୋଗା—(ଆଖିଠାର ଦେବା, ଗୋଟିଏ କନେଷ୍ଟବଲ, ରଘୁର ତୋଟି ଚିପି ଧରିବା)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦିଅ ଶଳାକୁ ସୁଟ୍ କରି ଦିଅ ।

ରଘୁ—ତଥାପି ଚପାଗଳାର ଚିତ୍କାର ବଜ୍ରଠାରୁ ଭୀଷଣ—ପାହାଡ଼ଠାରୁ କଠିନ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ସାମନାରେ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ······

ରଘୁ—ଚୁପ୍ କର ସତ୍ୟଦ୍ରୋହୀ......

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା—ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ନାମରେ ଓ୍ୱାରେଣ୍ଟ···

ଦାରୋଗା—ଜାରି ହୋଇଛି ହଜୁର ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏମାନଙ୍କୁ ଦିନରାତି ୨୪ ଘଣ୍ଟା ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ପ୍ରହରୀରେ ବନ୍ଦୀ......

ଦାରୋଗା—ହଜୁର ।

କପିଳପାତ୍ର—ହଜୁର ଏ ଖାଲି କୁହନ୍ତି ଏତିକି । ଏହାଙ୍କ ନାଙ୍ଗୁଡ଼ି ଅଛନ୍ତି । ନୀଳ, ଛୋଟ ରାମ, ସହଦେବ, ଆମ ଗାଁର ଆଉ ଗୋଟେ ଟୋକା ଅଛି.........

ରଘୁ—ବର୍ବର......

କପିଳ—(ହସି) ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ, କିଛି ପଡିବନି । ତୋ ରକ୍ତ ଲୁହା ଜଞ୍ଜିର ପିଇବ ।

ରଘୁ—ରଘୁ ମହାନ୍ତି ହସି ହସି ଲୁହା ଜଞ୍ଜିରକୁ ବରଣ କରିଛି । ଲୁହା ଜଞ୍ଜିର ଯଦି ଆମ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଦେହର ଶେଷ ରକ୍ତ କଣା ପିଇନିଏ, ଆମର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଆଉ ତୁମର ରକ୍ତମାଂସକୁ ଯେତେବେଳେ ଶାଗୁଣା ବେଢି ଖାଉଥିବେ, ପରାଧୀନତାର ମହାଶ୍ମଶାନରେ......

କପିଳ ପାତ୍ର—ଆରେ ରସିକିଆ ନାଗିବ...

ଦେଓ୍ୱାନ—ରଘୁ ମହାନ୍ତି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ତୋତେ......ମୁଁ ତଥାପି ଦୁଇଦିନ ସମୟ ଦେଉଛି । ଦାବି ପତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବ, ରାଜ୍ୟରେ ଷଡଯନ୍ତ୍ର କରିବ ନାହିଁ ।

ରଘୁ—ରଘୁ ମହାନ୍ତିର ଜାତକରେ ତାହା ନାହିଁ ।

ଦେଓ୍ୟାନ—ଦାରୋଗା!, ଏହାଙ୍କ ଦେହରେ ପୋକ, ଜୋକ, ବିଛା ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।

ଦାରୋଗା—ହଜୁର

ଦେଓ୍ୟାନ—ବନ୍ଦୁଆଡିରେ ଶୋଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦାରୋଗା—ହଜୁର

ଦେଓ୍ୟାନ—ପ୍ରତି ଘଣ୍ଟାରେ ଘଣ୍ଟାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚାବୁକ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦାରୋଗା—(ହାତ ଠାରିଦେଲେ, ଲୁକ୍‌ମାନ ଖାଁ ପ୍ରହାର ଆରମ୍ଭ କଲେ, ମେହେନ୍ତର ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଲେପ ପକାଇଲା)

ଦେଓ୍ୱାନ—S.I· ତମ ଲୁଟର ବଳ ପରୀକ୍ଷା କରିନଅ ।

କପିଳ ପାତ୍ର—ହଁ ...ହଁ ...ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ (ଏହିକ୍ଷଣ-ବେଳେ ବାହାରେ ଶୁଣାଗଲା ଇନ୍‌କିଲାବ୍ ଜିନ୍ଦାବାଦ୍ ରାଜପଥ ମୁଖରିତ)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ କଣ—ଶୋଭାଯାତ୍ରା.....ଚଲେ ଫାୟାରିଙ୍ଗି କର

ସିନ ପଡ଼ିଲା

—————

୪ର୍ଥ ଅଙ୍କ

—ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—

(ରାଜାଙ୍କ ବୈଠକଖାନା—ମଦ ଖାଇ ରାଜା ମାତାଲ, କାଳେ କରଣୀ ମଧ୍ୟ ମାତାଲ .....ଦେଓ୍ୱାନ ମଧ୍ୟ ମାତାଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । କରଣୀ ବୁଢ଼ି ରାଜାଙ୍କ ଶିରୋଦେଶରେ ହାତ ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ ପିଲା ଦୁଇଟି ଗାଉଛନ୍ତି—ହାର-ମୋନିୟମ, ତାବଲା ବାଜୁଛି—ରାଜାଙ୍କୁ ସେଠୁ କରଣୀ ଓ ଆଉ ଏକ ପୋଇଲା ଧରି ଧରି ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ...... ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ କପିଳ ପାତ୍ର—ଦେଓ୍ୱାନ ମାତାଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅଛସେ, ଅଛସେ ସଙ୍ଗୀତ, ଆହୁରି ହେଉ—ଖେମ୍ଟେ ନାଚ, ଖେମ୍ଟେ ନାଚ ହେଉ—

କପିଳ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ··

(ସଙ୍ଗୀତ ଚାଲିଥାଏ)

(ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ରେଞ୍ଜର, ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର)

ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର—କ'ଣ କିଛି ନୂଆ ସଙ୍ଗୀତ ?
ଦେଓ୍ବାନ—ଅରେ ମୋ ପୁଅରେ ମାମୁଁ ..ଶୁଣୁ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣୁ ।
କପିଳ—ଏକ ସଙ୍ଗୀତ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର, ମହାଧାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ···
(ବାହାରେ ଶୁଣାଗଲା ଇନ୍‌କିଲାବ ଜିନ୍ଦାବାଦ...)

୪ର୍ଥ ଅଙ୍କ

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଅଫିସ ହତା—ପତାକା ତଳେ ରଘୁନାଥ ଜବାଜର ଠିଆ—ସିଂଧୁ ମିଶ୍ର ନିଶ୍ୱ ସେନାପତି, ପଦନ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ଛଦ୍ମବେଶରେ କପିଳ ନାହାକ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭିକାରୀ, ରଘୁ ବକ୍ତୃତା ଦେଉଛି କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ ବସି କଟୁରି ଧାର ଦେଉଛି ପଥରରେ । କମଳା ଗୋଟିଏ ଗୀତ ବୋଲିଲା ବେଳକୁ ସିନ୍ ଉଠିଲା)

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ, ବହୁତ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲା । ବହୁତ ଲୁଟହେଁ, ଆହୁରି ହେବ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲେ (କଟୁରି ଦେଖାଇ) ଆମର ଚାଲିବ ।
ରଘୁ—ଛି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ହିଂସାର ରକ୍ତରେ ତମେ ଅତ୍ୟାଚାରୀକୁ ଜିଣିବା ଆଶା ବୃଥା—ରକ୍ତରେ କେବେ ହୃଦୟ ଜୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ହଁ ଭାଇ, ଏଇଥିରେ ସବୁ ସାବାଡ଼ (ପୁଣି କଟୁରି ଦେଖାଇ)
ସିଂଧୁ—ହିଂସାର ସ୍ଥାନ କଂଗ୍ରେସରେ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ନାହିଁ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ଆସୁ ଯେତେ ସାହେବ, ଆସୁ ରାଜା, ଆସୁ ଦିଆନ, ଏଇ କଟୁରି ସବୁ ସାବଧାନ କରିଦେବ ।
ସିଂଧୁ ମିଶ୍ର—ତମକୁ ବାର ବାର କହୁଛୁ, ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ, ହିଂସାର ନା, ଧରନା—
ରଘୁ—ବୁଝିଲ ରାଉତ, ଫୁଲଟାକୁ କଉସରେ କାଟିବା ଦରକାର ନାହିଁ ବଣରେ ଯେଉଁ ଫୁଲ ଫୁଟି ଯାଏ, ଆପେ ଆପେ ଝଡ଼ି ପଡ଼େ ।

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—କଣ୍ଠୁର ଖାଲି କଣ୍ଠୁଷି ଲୋଡ଼ା—
ରଘୁ—କାହିଁକି ?
ପଦ୍ମଦାସେ—ହଁ କଣ୍ଠୁଷି ଲୋଡ଼ା, କଣ୍ଠୁଷିରେ, ଠେଙ୍ଗାରେ ଗୁଳିଗୋଳା ବାରୁଦର ଶାସନକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
ରଘୁ—ତମେ ପଦ୍ମନ ମଧ୍ୟ ଅବୁଝା—ଆଠ ଦିନ ତଳେ ଜେଲରେ ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମକୁ ଯେଉଁ ମାଡ଼, ଯେଉଁ ପଶୁ ରାକ୍ଷସ ବଳ ଆମର ଉପରେ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା ସେହି ଜାନୁଆରି ହିଂସାକୁ କଣ ତୁମେ ହିଂସାରେ ପାରିବ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ?
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ରକ୍ତ ଗୁହେଁ ରକ୍ତ—ପାଇକକଟୋକାର ରକ୍ତ ।
ରଘୁ—ତଥାପି ବିନା ରକ୍ତରେ ଆମର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ।
ଲାଉତ—ରକ୍ତ ଖାଲି, ରକ୍ତ ଭାଇ, ଖାଲି ରକ୍ତ
ରଘୁ—ଶୁଣ ରାଉତ ! ଏକ ଦିଗରେ ଅତ୍ୟାଗୃଷିର ଶୋଷ ସ୍ୱରୂପ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଆମ ଅନ୍ତରର ବଳ, ହୃଦୟର ଅସୀମ ସାହସ ।
ଦିବାକର—ଏକ ଦିଗରେ ନିଆଁ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଆମର ସେବା
ରଘୁ—ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଦିବାକର ବାବୁ—ଶୁଣ ରାଉତ ସବୁ ସତ । ଆମକୁ ଏପରି ସଂଯତ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ମାର୍ଗରେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ପନ୍ଥା ମହା ଦରିଦ୍ର ସେବକର ପନ୍ଥା—
ରାଉତ—ମତେ କଣେ ଗୁପୁଡ଼ାଠାଏ ମାରିଲେ ?
ରଘୁ—କେଣ ଆରଗାଲ ଦେଖାଇ ଦେବ ।
ରାଉତ—ଏ କଥା ଭାଇ ବଡ଼ ବିଷମ—
ରଘୁ—ଯେଉଁଠି ସାଧନା ସେଇଠି ପଥ ବିଷମ ହୁଏ ।
ରାଉତ—ଖାଇବାକୁ ନାହିଁ, ଲୁଗା ନାହିଁ, ପଠା ନାହିଁ କହିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ ଆମ ମୁହଁରେ ମୂତିବେ, ବନ୍ଧୁଅତରେ ବାଡ଼େଇବେ, ଧୂଆଁ ଦେବେ, ଦିବାକର କହୁଛନ୍ତି ସବୁ ସହିବା, ଖାଲି ସହିବା ।
ରଘୁ—(ହସି ହସି) ହଁ, ହଁ ସବୁ ସହିବା ।

ରାଉତ — (ଖାଲି ହସିବା)

ରଘୁ — ତମେ ଦେଖିଥିବ, ଖରାଦିନେ କଦାଚ ତାତିରେ ନଈବାଲିରେ ଯେଉଁ ବାଟୁଆ ଯାଉଥାଏ, ସେ କଣ ତାତିକଷ୍ଟରେ ଫେରିଯାଏ, ତାକୁ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ତେଣୁ ସେ ସବୁ ସହେ ।

ରାଉତ — ଆମର ଇଜ୍ଜତ ନେବେ । ଏ ଇଥି ପାଇଁ ସବୁ ସହିବା —

ଦବାକର — ତଥାପି ସହିବା ।

ମିଶ୍ର — ଏମିତି ହୁଏତ ଦିନେ ମରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ରାଉତ ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ କୁହନ୍ତୁ ସବୁ ସାବାଡ଼ କରିଦେବି ।

ରଘୁ — ରାଉତ ମୋର ଯାହା ଜେଲରେ ଅନୁଭୂତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଖସି ଅସିଛୁ । ତମେମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କୁ ପାଟି ଭୁଣ୍ଡ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ପୁଣି କେତେବେଳେ ଡାକରା ଅସିବ । ମୋତେତ ଛାଡ଼ୁ ନ ଥିଲେ, ମୁଁ ଜେଲରୁ ଲୁଚି ପଳେଇ ଅସିଛି । ମିଶ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ଓ୍ୱାରେଣ୍ଟ ଝୁଲୁଛି — ଏଥିରେ ତମେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନ ହରାଇ ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ । ଶାନ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୁଅ ।

ରାଉତ — କପିଳା ଚଇନ କଥା ମୁଁ ଶୁଣିବି ? ସେ ଖାଲି ଭୟ ଦେଖାଉଛି । "ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ"

ରଘୁ — ହଁ, ହଁ ସେହି ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଆମେ ମେଣ୍ଢା ଆମର ମଣିଷ ମେଣ୍ଢାକୁ ଚରାଇବା ପାଇଁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାକୁ ଛନ୍ନ କରି ଅତ୍ୟାଚାରୀ ରାଜା ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି)

ରାଉତ — ନା ଭାଇ ଆମେମାନେ ମେଣ୍ଢା ନୁହଁ — ତମେ ଏବେ ରଘୁଭାଇ କହିଲ କି କଷ୍ଟ ତୁମକୁ ଜେଲରେ ଦେଲେ...

ରଘୁ — ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ, ମୁଁ କିଛି କଷ୍ଟ ପାଇନି ।

ରାଉତ — ନାନା ସେ ସବୁ ମିଛ । ଜେଲ ଭିତରେ ପଥର ପାଟେରି ତଳେ ଏହି ଦଆନ ଦାରୋଗା ଯାହା କଲେ ଆମେ ଶୁଣିଛୁ । ଆମେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରୁଥିଲୁଟି...କୁହ ଜେଲରେ କଣ ହେଲା ।

ରଘୁ—ଅମେ ଦୋଳରେ ବସୁଥିଲୁ,

ସିନ୍ଧୁମିଶ୍ର—ଅଜି ଭୂବାନ ଗାଁ । ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଝୁଲଉଥିଲେ ।

ସୁଜିତ—କଣ ମଣିଷ ହାଡ଼ ମାଉଁସରେ ଏସବୁ ଦୋଳ ତିଆରି ହୋଇଛି ?

ସିନ୍ଧୁ—ନାହିଁରେ ମଣିଷର ଅଙ୍ଗୁଠି, ଚମଡ଼ା ହାଡ ସବୁ ମିଶି ମଜଭୁତ ଦୋଳି ହୋଇଛି ।

ସୁଜିତ—କଣ କହୁଛୁ ଭାଇନା, ମୋ ରକତ ତାତି ଯାଉଛି ।

ରଘୁ—ଯେତେବେଳେ ସମୁଦ୍ରରେ ଯୁଆର ଉଠେ, ଉତ୍ ଫୁଲ୍ ଫେନରୂଢ଼ ତେଉ ସବୁ ଆସି ଆସି ବେଳା ବନରେ ଲୋଟିପଡେ, ରକ୍ତ ଗରମ ହେଲେ ସେପରି ତାକୁ ଶୀତଳ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପଦ୍ମଜ ଦାସ—ଆପଣତ ସବୁ କିଛି କହୁଲେ ନାହିଁ ।

ରଘୁ—ଯେତିକି ଦରକାର, ସେତିକି ଜାଣ, କିଏ କେଉଁଠି ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ପତ୍ତା ନାହିଁ । ଗୃହଅଟକ ପୁଲିସ—ଗୃହଅଟକ ସଂଗୀନ ଫଉଜ-ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଅମକୁ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସୁଜିତ—ରଘୁ ଭାଇ ଅମାନୁଷିକ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ନିକଟରେ ଶୃଙ୍ଖଳା କଥା କହୁଛ ?

ରଘୁ—ତେବେ ମନେ ରଖ, ଦାବିପତ୍ର ରାଜା ଅଧାଅଧି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଶାନ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ଦୋଳନ ଅରମ୍ଭ କଲେ ରାଜା ଦିନେ ନା ଦିନେ ଦାବୀ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ । ଅଜି ଅମ ଉପରେ ଯାହା ଏ ଭିତରେ ଅତ୍ୟାଚାର ହେବ, ସେଇଟା ପ୍ରକୃତରେ ଅଲକ୍ଷରେ ଅମ ପ୍ରତି ଅଶୀର୍ବାଦ ।

ସୁଜିତ—ସେମିତି କହନା ରଘୁ ଭାଇ ।

ରଘୁ—ଲୁହା ନିଆଁରେ ତାତିଯାଏ, ପୁଣି ଲୁହାର ହାତୁଡ଼ି ସେହି ଲୁହାକୁ ସଲଖ ସୁନ୍ଦର କରି ଦିଏ, ନୂଆ ରୂପ ଦିଏ । ହାତୁଡ଼ିର ବେଦନା ରହେ ନାହିଁ । ଅମର ଭାଇ ଅମର ଉପରେ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତୁଡି ପ୍ରହାର କରିବେ, ତାହାହେଲେ ଅମେ ନୂଆ ରୂପ ପାଇବା । ନିଦାଘ ଅକାଶ କୋଣରେ ଯେଉଁ ଘନ୍ତ ମେଘମାଳା

ଛୁଲ ପକ ପର ବୁଲୁଥାଏ, ଅଦନରେ ବଜ୍ର ଗର୍ଜ୍ଜନ କରୁଥାଏ, ଗୁଳଗୁଳ ତାତରେ ଧରଣୀ ପୀଡ଼ା ପାଏ, ସେହି ମେଘ ପୁଣି ପ୍ରଥମ ପ୍ରାବୃଟରେ ଅମୃତ ଧାରରେ ଝରିପଡ଼େ । ପୃଥିବୀକୁ ସବୁଜ ସୁନ୍ଦର କରିଦଏ । ଆମକୁ ସେମିତି ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସାଉତ—ଯେତେବେଳେ ହାତୁଡ଼ି ମାଡ଼ବସିବ, ସେତେବେଳେ ଅପେକ୍ଷା, ଅସମ୍ଭବ କଥା—

ରଘୁ—ଜୀବନରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଯେପରି ଫିକା ପାହାନ୍ତା ତଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ପଦ୍ମକୁ କାନ୍ଦିବାକୁ ହୋଇଥାଏ, ତାହାକୁ ଜାଗରଣ ଘଡ଼ି ସନ୍ଧରେ ବହୁତ ଆଘାତ ସହିବାକୁ ହୁଏ । ପେଟ ପିଠି ଫାଟେ-ଫୁଟେ, ସେଥିରେ କ୍ଷତି କଣ ?

ସିନ୍ଧୁ—ତମେ ରଘୁ କଥା ବନ୍ଦ କର । ଆଜ ଅନ୍ୟ କାମ ଅଛି ।

ରଘୁ—ତେବେ ସମସ୍ତେ ଶୁଣୁଛ, ଏ ପତାକାକୁ ଛୁଇଁ ଶପଥ କର— ଭାଇମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସା ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସାଉତ—ହଉ, ଅମେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବୁ ।

ରଘୁ—ଏ ପତାକାର ମାନ ଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ଢେର ବେଶୀ (ସମସ୍ତେ କରତାଳି ଦେବା) ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା, କିଏ କେଉଁଠାରେ ରହିବେ ତାହା ଜାଣି ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦାବିପତ୍ର ପୂରଣ ହେଲାଯାଏ ଆମକୁ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ । କେତେବେଳେ କେଉଁଠି ସଭା ହେବ, ଆଗରୁ ଗୁପ୍ତଚରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚାରିତ ହେବ । ଆପଣମାନେ ଧୀରସ୍ଥିର ଭାବରେ ଆସି ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳରେ କାମ କରିବେ ।

ସାଉତ—ଭାଇ ଢେଙ୍କାନାଳ ଖବର କଣ ହେଲା ଯେ—

ରଘୁ—ସେଠିତ ଦମନ ଚାଲିଛି । ଆମର ଏଠି ଯେମିତି, ସେଠି ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଭୟଙ୍କର । ଗୋରା ଫଉଜ, ଗୁର୍ଖାବାହିନୀ, ଢେଙ୍କାନାଳର ଅଛି ଅତିଥି ।

ସିନ୍ଧୁ—ହେଉ ହେଲା । ରଘୁବାବୁ ତୁମେ ବିଶ୍ରାମ ନିଅ ।

ରଘୁ—ନାହିଁ, ଅଉ ବିଶ୍ରାମ କଣ । ଆମେ ଏଠାରୁ ଚାଲିଗଲୁ । ଆପଣମାନେ ଯେପରି ସୁରୁଖୁରୁରେ ସବୁ କାମ କରୁଥିବେ—

(ଦିବାକର ରଘୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ—ହଠାତ୍ ପଛେ ପଛେ ଛଦ୍ମବେଶୀ ଭିକାରୀଟି ବାହାରକୁ ଯିବା, ପଛେ ପଛେ ଛଦ୍ମବେଶଧାରୀ ମାଗି ନାହାକ ଯିବା, ବାହାରେ ପୁଲିସ ବୁଟ ଶବ୍ଦ ଧମାଧମ, ଦାରୋଗା କନେଷ୍ଟବଲ ପ୍ରଭୃତି)

'ରଘୁ ଦିବାକର ପଦନ ଦାସେ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ଅନ୍ୟ ବାଟରେ ଚାଲିଯିବା, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ଚାଲିଯିବା ବେଳେ, ପଛରୁ ଦାରୋଗା ଧାଇଁ ଆସି ବେକକୁ ଚିପି ଧରିବା, କନେଷ୍ଟବଲ୍ ବନ୍ଧୁକ ଦେଖାଇବା, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି କରିବା; ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସରି ଚାଲିଲା—କମଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ଘେରି ପୋଲିସ

ଦାରୋଗା—ହଟା ଅ ଏହି ଜନତାକୁ,ଜାଳ ଏ ପତାକାକୁ, ଜାଳ ଏହି ଘର···(ପୋଲିସମାନେ କାଗଜପତ୍ର ପୋଡ଼ିଦେବା,ପତାକାଟିକୁ କମଳା ଦେବୀ ଖାଇ ଯାଉଥିଲେ—ପୋଲିସ ତାଙ୍କ ଗଳା ଧରି ପକାଇବା—ଲୋକମାନେ ଉତ୍ତେଜିତ ହେବା—ପୋଲିସ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହଟାଇ ଦେବା) ।

ଦାରୋଗା—ଗିରଫ କରି ଚାଲ ଥାନାକୁ ।

(କେବଳ କମଳାଦେବୀ ଏକା, ଦାରୋଗା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ବାହାରକୁ ଗଲେ) (ଦାରୋଗା କମଳାର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ) ତମ ନାଁ···

କମଳା—(କଠୋରସ୍ୱରେ) ଦରକାର ।

ଦାରୋଗା—ତମ ନାଁ।—(ପାଖକୁ ଚାଲିଆସି)

କମଳା—ଛାୟା,

ଦାରୋଗା—କାହାର୍କି ଅ ?

କମଳା—ରଣଚଣ୍ଡୀର ମା'ର

ଦାରୋଗା—ବାପାଙ୍କ ନାମ

କମଳା—ଭାରତବର୍ଷ ।

ଦାରୋଗା—(ଟଙ୍କା ଦେଖାଇ) ଦରକାର ?

କମଳା—ହଁ ଦର୍କାର ।

ଦାରୋଗା—(ପଚିଶଟଙ୍କା ଦେଖାଇବା)

କମଳା—(କମଳା ଟଙ୍କା ନେଇ ଦାରୋଗା ଉପରକୁ ଜୋରରେ ଫୋପାଡିବା ।)

ଦାରୋଗା—କମଳା, ତମର କି ରୂପ !

କମଳା—ବଦମାସ୍ ,

ଦାରୋଗା—କମଳ (ଦେହ ଉପରକୁ ଅଉଛି ଆସିବା)

କମଳା—ଦୂରରେ ଠିଆ ହୁଅ—ମୂର୍ଖ

ଦାରୋଗା—ସୁନ୍ଦରୀ ତମେ...କେତେ ସୁନ୍ଦରୀ !

କମଳା—(ଦାରୋଗା ମୁହଁକୁ ଛେପ ପକାଇବା—ନିର୍ଲ୍ଲଜ—

ଦାରୋଗା—ହଁ ତମର, ଏଠି କାମ,

କମଳା—ତମର ଯାହା ଭ୍ରମ...

ଦାରୋଗା—ରଘୁ କୁଆଡେ ଗଲା—

କମଳା—ମାମୁଁ ଘରକୁ

ଦାରୋଗା—ଏହି ଦେଖ, ଭାବ, ମୋତେ ଧରା ଦେବ ନାହିଁ.........

କମଳା—ଚୁପ ରହ, ଚୋର,

ଦାରୋଗା—(ପାଖକୁ ପୁଣି ଲାଗି ଆସିବା, ଛାତକୁ ରିଭଲଭର ଦେଖାଇ)

କମଳା—ସାବଧାନ, ନାରୀ ଜାତିର ମୁଁ ପ୍ରତୀକ, ତୁ ମୋ ସହିତ କଥା-ବାର୍ତ୍ତା କରିବା ଅର୍ଥ...

ଦାରୋଗା—ଅତି ଲାଗି ଆସି, ରିଭଲଭର ଦେଖାଇଥାନ୍ତି)

କମଳା—(ହାରାମ—ଜାଦା, ଦାରୋଗା ଗାଲରେ ଏକ ଗୁସୁଡା ଦେଲା,) ଦାରୋଗା ହାତରୁ ରିଭଲଭର ଖସି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ପଟ୍ଟ ପତନ

(ସ୍କ୍ରିନ୍ ପଡ଼ିଲା)

ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

(ରଣପୁର ଜଙ୍ଗଲ, ବାହାରେ ଧୂଳ ଗୁଳ୍ଳା ଫୁଲ ଝଡ଼ ପଡୁଛି ଶୀକାରୀ ବେଶରେ ବେଜେଲ ଗେଠ—ବନ୍ଧୁକ ହାତରେ ଝୁଲୁଛି, ସାଥିରେ ଦାରୋଗା ରେଞ୍ଜର ପ୍ରଭୃତି—ସିନ୍ ଉଠିଲାବେଳକୁ ବେଜେଲଗେଠ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀକୁ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଛନ୍ତି। ଏହି ସମୟରେ ଦୂରରେ ଶୁଣାଗଲା କନ୍ଦର ଗୀତ—କନ୍ଦ କନ୍ଧୁଣୀ)

ବେଜେଲଗେଠ—What a fine song ?

ରେଞ୍ଜର—Your honour,

ଦାରୋଗା—Your honour,

ବେଜେଲ—ତାହାଁ ସେ ଅବସ୍ଥା, ସଙ୍ଗୀତ କୋ ଜଗଲୁ ଆସତା ହେ···

(ଗୀତ ପୁଣି ଶୁଭିଲା—

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଡାକରା ଅସିଛି ରେ

କନ୍ଦ ମିରୁ କ ନାହିଁ ଲୁ ଯା—

ବେଜେଲ—(ଅବଚଳିତ) ଟକା ଝୁଗରୁ

(ଗୀତ ନିକଟ ହୋଇ ଆସିଲା

ଗୀତ ଯେତିକି ନିକଟ ହେଲା, ସମସ୍ତେ ସେତିକି ଉତ୍କଣ୍ଠ ହୋଇ ଲୁଚିବାକୁ ଗଲେ)

ବେଜେଲ—Let us hide behind the bush.

(କନ୍ଦ କନ୍ଧୁଣୀ ଗୀତ ଗାଇ ଖାଇ, ବିପରୀତ ଦଗରୁ ଅସିଲେ।

(କନ୍ଦ ଅସି ଅଭିମାନ କରି ଠିଆ ହେଲା। କନ୍ଧୁଣୀ ଅହ୍ଲାଦ ମୁହଁ ଫୁଟେଇ ପଛକୁ ଗୁହିଁବା)

କନ୍ଦ—ରସିକା ଲୋ, ଟିକିଏ ପାଖକୁ ଆ,

କନ୍ଧୁଣୀ—ମୋତେ କିଛି କହନା ରେ...

କନ୍ଦ—ସଦେ ଗୀତ ଗାଇବା।

କନ୍ଧୁଣୀ (ଅଭିମାନରେ ଠିଆ ହେବା)

(କନ୍ଦ ଗୀତ ଗାଇ କନ୍ଧୁଣୀ ବେକରେ ହାତ ବେଢ଼ାଇ ଦେବା)

କନ୍ଦୁଣୀ—(ହାତ ଛଣ୍ଡାଇ ଦେଇ)

କନ୍ଦ—ଫୁଲ ଲଗେଇବୁ କାଲ୍ପେ…(କନ୍ଦ ଫୁଲ ଦଉା ଗଛତଳେ ପଡ଼ିଥିଲା ଅଣି କନ୍ଦୁଣୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋସି ଦେଲା)

କନ୍ଦୁଣୀ—ଅଭିମାନ କର ଠିଆ ହେଲା ••

କନ୍ଦ—(ଗୀତ ଗାଇ ଅଣ୍ଟାରୁ କାଗଜଟି କାଢ଼ି ଗଛ ଦେହରେ ଲଗେଇ ଦେଉ ଦେଉ ଅନ୍ତରାଳରୁ ଜୋତା ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା) ।

ହେଜଲଗେଟ୍—Hallo, what beautiful

(କନ୍ଦ କନ୍ଦୁଣୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଚାଲିଗଲେ)

ରେଞ୍ଜର—Your honour.

ହେଜଲଗେଟ—What people they are, are they…

ରେଞ୍ଜର—Your honour

ହେଜଲ—[କାଗଜ ପାଖକୁ ଯାଇ] What paper is this !

ରେଞ୍ଜର—Your honour

ହେଜଲ—ଦାରୋଗା, ଏ କ୍ୟାହେ, ଏ କ୍ୟା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକା କୋନ କାଗଜ ହେ…

ଦାରୋଗା—Your honour,

ହେଜଲ—What your honour, Rascale, ଜଙ୍ଗଲକା ଏ ସବୁ କ୍ୟାହେ, ପ୍ରଜାଙ୍କର କ୍ୟା ଅପତି ଅଭିଯୋଗ ହେ ।

ଦାରୋଗା—Your honour—petition ହେ,

ହେଜଲ—କ୍ୟା petition ହେ, କପ୍ ଲିଟି

(ଏହି ସମୟରେ ବଣର ଗଛ ଉହାଳରେ ଖସ୍ ଖସ୍ ଶୁଭିଲା ।

ହେଜଲ—ଓ, କ୍ୟା ଶିକାର ହେ…(କହି ବଣ ଭିତରେ ପଶିଲା—ପଛରେ ରେଞ୍ଜର ଦାରୋଗା ଗଲେ)

———

ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ

—ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ—

ଦଶରା ଦିନ, ରାଜପ୍ରାସାଦ ଉତ୍ସବ ଭିତରେ ସମସ୍ତେ ଉପସ୍ଥିତ—ଦେଓ୍ୱାନ, ଦାରୋଗା, କପିଳ ପାଣ୍ଡ, ବନ୍ଧୁ ସ୍ୱାଇଁ, ଚୋପଦାର, ପୁରୋହିତ—ମିସ୍ କରବୀ—ସମସ୍ତେ ଏ ପଟ ସେ ପଟ ହେଉଛନ୍ତି—ଶଙ୍ଖ କାହାଳୀ ଘଣ୍ଟକି ଢଡ଼ ବାଜୁଛି—ବାହାରେ ବଡ଼ କାଠ, ବାଜୁଛି—ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା । ଆଜି ଦଶହରା—ପାଇକମାନେ ଖଣ୍ଡା ଧରି ଖେଳ ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ—ସିନ୍ ଉଠିଲା—କପିଳ ପାତ୍ର—ଚୁଟିରେ ଫୁଲ ବାନ୍ଧି ପୁରୋହିତେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି......

ପୁରୋହିତେ—ଶ୍ରୀଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ବଜ୍ରଧର, ଦାନେ କର୍ଣ୍ଣ, ମାନେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, କ୍ରୋଧେ ଯମ, ପ୍ରତାପେ ଇନ୍ଦ୍ର, ଧନେ କୁବେର, ଧର୍ମେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ସହନେ ପୃଥିବୀ—ମହତୋ ମହୀୟାନ—ସମଦର୍ଶୀ ଦେବ, ଦ୍ୱିଜ, ଗୋ ଭକ୍ତ, ଧର୍ମାବତାର ମିଷ୍ଟଭାଷୀ, ଶୁଦ୍ଧାଚାରୀ, ଶାସ୍ତ୍ରଦର୍ଶୀ, ସର୍ବପ୍ରିୟ, ସଦାଳାପୀ ରାଜର୍ଷି, ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ର, ବୀର୍ଯ୍ୟବାନ, ଗୁଣବାନ୍, ହୃଦବାନ୍ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଚେତା, ଦର୍ପବଦର୍ପଜେତା, ବାଣୀବିହାର ଭକ୍ତ, ସାହିତ୍ୟୋଦ୍ୟାନ ବିହାର କଳହଂସ, ଦେଶବତ୍ସଳ, ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନ ମାତାର ଯୋଗ୍ୟ ପିତାର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ, ବହୁ ଗୁଣାକର ଆଦର୍ଶ ପିତା, ଭ୍ରାତା, ସ୍ୱାମୀ, ପୁତ୍ର, ପୌତ୍ର ପିତାମହ ସର୍ବ ଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ ମହା ମହିମ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଳଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ହାସେପମ ରାଜ ପଥିକ ଧରା ଧରେଶ୍ୱର ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡ, ଭାରତବର୍ଷ, ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ଦୟାବତାର ଅମୃତ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଶ୍ରୀକର କମଳରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି, ସ୍ନେହ ଅନୁରାଗ ସହାନୁଭୂତିର ଗୁଢ଼ତମ ଅନ୍ତରିକ ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଆଜି ଏହି ଦଶହରା ବାସରେ

ଶୁଭଛଥିରେ ଲଗ୍ନରେ···ବୀରବର ବଜ୍ରଧର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଦସ୍ତାହେଲେ, ଦଶହରା ଅନୁକୂଳ ହେବ ।

(ବାହାରେ ବଡ଼ କାଠ ବାଜିବା···

କପିଳ ପାତ୍ର—ବିନୟ ଧର୍ମ, ନ୍ୟାୟ, କ୍ଷମା, ସତ୍ୟଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ ମହାନ୍ ମହାଭାଗ ନରେନ୍ଦ୍ର କୁଳ ମୌଳି, ପୁଣ୍ୟପ୍ରତାପ ଧରା ଧରେଶ୍ବର ବୀରବର ଦେବତାବନ୍ଦିତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ······

ଆସ ଭ୍ରମରବର, ମାନ୍ଧାତା ପଟ୍ଟନାୟକ, ବୀରବଳ ଦଳବେହେରା, ବୈରୀଗଞ୍ଜନ ମହାପାତ୍ର, ଭ୍ରମରବର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ, ନରେନ୍ଦ୍ର ହରିଚନ୍ଦନ, ଚମ୍ପତି ସିଂହ, ଚୁଆଳ ସିଂହ, ଦକ୍ଷିଣ ରାୟ, ରାଉତରାୟ, ବାହାବଲୀନ୍ଦ୍ର, ଦକ୍ଷିଣ କବାଟ, ପଶ୍ଚିମ କବାଟ, ଉତ୍ତର କବାଟ, ଉଦୟଭାନୁ, ସୁମନ୍ତ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ, ଜଗଦେବ, ବଳବନ୍ତରା, ରାଉତରା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି, ବୀର ପାଇକବର୍ଗ ଆଜି ଦଶହରା ଅନୁକୂଳ ଲଗ୍ନରେ ସମସ୍ତ, ସଶସ୍ତ୍ର, ସଜ୍ଜପହାର, ସଭେଟି, ସଶ୍ରଦ୍ଧା, ସଭକ୍ତି, ସଅର୍ଥ, ସସମ୍ମାନ ଆସି ଦରବାରରେ ହାଜର ଦେଇ ରଣପୁର ବଜ୍ରଧର ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦିଗ୍‌ବିଜୟରେ, ଶତ୍ରୁ ଦମନରେ ଅରିଗଞ୍ଜନରେ ଲାଗ ନିଅନ୍ତୁ ।

ପୁରୋହିତ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଦାବୀ ଉପାଧି ବଣ୍ଟନ ପାଇଁ । ମହାମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର ଆଦେଶ ହେଉ ।

(ବଡ଼ କାଠ ବାହାରେ ବାଜୁଥିବା)

ରାଜା—(ସୁନାହାର ଗୋଟିଏ ପିସ୍ କରଣୀଙ୍କୁ ଦେବା)

ପିସ୍ କରଣୀ—(ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଧରି ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବା)

ରାଜା—ବଳବନ୍ତରା—

ବଳବନ୍ତରା—ହଜୁର—

ରାଜା—ଦେଓ୍ୟାନ

ଦେଓ୍ୟାନ—ହଜୁର

ରାଜା—ନାଜର

ପୁରୋହିତ—ଦରବାର ଗହ୍ୱରକୁ ବନ୍ଦେ ହେବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ହେଉ—
ବଡ଼ କାଠ ବାଜୁଥିବ)

ରାଜା—ପୁରୋହିତେ—

ପୁରୋହିତ—ଆଜ୍ଞା, ଦରବାର ଗହ୍ୱରରେ ବନ୍ଦେ ହେବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ହେଉ—

ରାଜା—ସରବରାକାର

କପିଳ—ଆଜ୍ଞା, ଧରାଧରଶ୍ୱର ମହାମହିମ ପଣ୍ଡିତ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରତାପକେଶରୀ ବଂଶଜ, ବୈରୀମାନଭଞ୍ଜନ, ଦର୍ପହର ତାପନାଶନ, ଶତ୍ରୁଦମନ ଶାନ୍ତପାଳନ—ଶିଷ୍ଟପୋଷଣ—ହଜୁର, ଶୀଘ୍ରମ୍ ।

ରାଜା—ଦେଓ୍ୱାନ, ସବୁ ପାଇକ କଣ୍ଟୋଗ ହାଜର······

କପିଳ—ହଜୁର, ପାଇକମଣ୍ଡଳୀ, ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ସଭ୍ୟ, ସଭାସ୍ଥିତ ସମୁପସ୍ଥିତ···

(ବାହାରେ ବଡ଼ କାଠ ବାଜିବା)

ରାଜା—କଅଣ ସାହେବ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରାଯିବ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏତ ଲଗ୍ନ କଥା, ବଂଶକୁଳ କୀର୍ତ୍ତି ପ୍ରଥା—

ପୁରୋହିତ—ଲଗ୍ନ ମଙ୍ଗଳ ଯିବ (ବଡ଼କାଠ ବାଜିବା)

ରାଜା—କହବା, ସବୁ ଯନ୍ତ୍ରରେ ରଖିବୁ ମା—

କରଣା—Your majesty.

କପିଳ—ବୈରୀଗଞ୍ଜନ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମଙ୍ଗଳ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଂଶ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚଣ୍ଡପ୍ରତାପ ମହାମାନ୍ୟ...(କହି ଠିଆ ହେବା)
(ଏହି ସମୟରେ ଦପ୍ ଦପ୍ ବେଜଲେଗେଟ ଆସିବା, ପଛେ ପଛେ ତାର ପିଲଟାଣ୍ଡ ସର୍ଦ୍ଦାର)

ବେଜେଲଗେଟ୍—Good day, Raja saheb—

ନ୍ କରଣା—(ନମସ୍କାର କରି) Your honour.

ଦେଓ୍ୱାନ—(ପ୍ରଣିପାତ)

ଲବକ୍ତର—(ପ୍ରଣିପାତ)

କପିଳ—(ପ୍ରଣିପାତ)
ରାଜା—(ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆସନ ଦେଖାଇ) Good day.
ବେଜଲଗେଟ୍—ଏ ସବୁ କ୍ୟାହେ, ମିସ୍ କରଣ।
କରଣ—Your honour. To-day the Dasaharas, tradition says that kings used to start his military expedition.
(ବାହାରେ ବଢ଼ଢାଠ)
ବେଜଲଗେଟ୍—ଏ ସବୁ କ୍ୟା ଫାଇଦା ହୈ···
ରାଜା—ଏ ସବୁ ବଂଶପରମ୍ପରା—
ମିସ୍ କରଣ—Your honour, simple traditonal.
ବେଜଲଗେଟ—(ପାଇକମାନେ ଖଣ୍ଡା ଧରି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ)
No no these ugly···
କରଣ—Your honour.
ବେଜଲ—You have to stop···these barbarian traditions.
ରାଜା—Your honour.
ବେଜଲ—You have to stop nonsence practices.
(ବାହାରେ ଶୁଣାଗଲା ଇନ୍‌କିଲାବ ଜିନ୍ଦାବାଦ)
ବେଜଲ—What is this. (out of temper) (ବାହାରକୁ ଗୁଳିମାରିବା ଭଳି ଅଭିନୟ) ଆମ ଲୋକ ଜଙ୍ଗଲରେ ଏ ସବୁ ଶୁଣିଲାମ। (କାଗଜଟାଏ ପକେଟରୁ ବାହାର କରି ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ଏ ସବୁ ରାଜା କ୍ୟାହେ, ଦମନ ଦରକାର, ଦମନ ଦରକାର।
ରାଜା—Your honour, ଦମନ କରାଯିବ।
ବେଜଲ—Pass order for peace or, I will declare the state to be···
ରାଜା—Your honour.

ବେଜଲ—What your honour···

(ବାହାରେ ଇନ୍‌କିଲାବ ଜିନ୍ଦାବାଦ, ରାଜବନ୍ଦୀ—ମୁକ୍ତିକର, ଦାବିପତ୍ର—ପୂରଣ କର)

ବେଜଲ—ଏ କ୍ୟା ଭାବିପଣ ହେ, Rajasaheb.

କରଣ୍ଡା—Your honour.

ରାଜା—Your honour.

ବେଜଲ—We english people in British empire exist for administration of justic.

(ବାହାରେ ଶୁଣାଗଲା ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ ଫିରିଙ୍ଗି ରାଜ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ)

ବେଜଲ—(ଥରିଯିବା) ମାଇଁ ଗୁଡ଼ ବଏଲସ ରାଜା ସାହେବ, (ଟେବୁଲରେ ହାତ ମାରି) ଇଉ ହାଭ୍ ଟୁ କଣ୍ଟ୍ରୋଲ ଦ ଷ୍ଟେଟ ଅର୍ ଇଉ ଲିଭ୍ । ଆଇ ଉଇଲ୍ ଆସଟ୍, ଆଇ ଉଇଲ ସ୍ମାଶ୍ ଆଇ ଉଇଲ ଡେଷ୍ଟ୍ରୟ ।

ରାଜା—ଇଓର ଅନର୍ ।

(ଏହିକ୍ଷଣ ବେଳେ ବାହାରେ ଶୁଭିଲା ଦାବିପତ୍ର ପୂରଣ କର) ଲକ୍ଷ୍ମୀଅଙ୍କୁ ବାହାର କର । ଇଂରେଜ ଶାସନ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ, ଇନ୍‌କିଲାବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(୧୯୩୧ ପୁଷ ସ୍ପନ୍ଦଅଁ ଦନ—ବସ୍ତ୍ରୀ ଜନସଙ୍ଘ, ପଦାନ ଦାସ, ନନ୍ଦ ସେନାପତି, ବଗଜ, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସଜୁତ, ରଘୁ ମହାନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ଉପସ୍ଥିତ ···ବସ୍ତ୍ରୀ ଜନତା—)

ରଘୁ—ତଥାପି ଭାଇମାନେ, ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ । ଆମର ଦାବପତ୍ର କେତେକାଂଶରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ—ସ୍ୱାଧୀନତା ବହୁଦୂରେ । ସେହି ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ପୂର୍ବାକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ମେଘ ତଳେ···ପାହାନ୍ତା ହୋଇଛି ମାତ୍ର···

ଆଜି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନେତା, ସହକର୍ମୀ ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ଜେଲରେ ଅଛି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ରଣପୁର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ନାରୀ ନେତ୍ରୀ କମଳା ମଧ୍ୟ ପଥର ପାଚେରି କାରାଗାର ତଳେ—ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭବ କେଉଁଠି ଛଦ୍ମବେଶରେ ଅଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ । ଏକଦଗରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ, ଅନ୍ୟ ଦଗରେ ସାମୟିକ କ୍ଷୋଭ ମୋହ ଯୋଗୁଁ ପଦ ସ୍ଖଳନ, ଏକ ଦଗରେ ସରକାରଙ୍କର ଗୁଳି ଗୋଳା ଅନ୍ୟ ଦଗରେ ଆମର ଅହିଂସା—ଶୃଙ୍ଖଳା ହେଉଛି ସ୍ୱାଧୀନତାର ସାଥି । ସହିଷ୍ଣୁତା ସ୍ୱାଧୀନତାର ସମ୍ପଦ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମୁକ୍ତିର ପ୍ରତୀକ । ଅହିଂସା ହୃଦୟ ବିଜୟର ଲକ୍ଷଣ—କ୍ଷମା ହେଉଛି ସ୍ୱାଧୀନତାକାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୈନନ୍ଦିନ ଭୂଷଣ—ରାଜା ଦାବପତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ ଇଂରେଜଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲୋପ, ଭାରତୀୟ ଉପସାଗର କୋଳରେ ନିର୍ଜ୍ଜନ ବେଳା ଭୂମିରୁ ଯେଉଁ ଦନ ଇଂରେଜ ଯାତ୍ରୀ ସାହେବ ଶାସକବାହିନୀ ତାହାଙ୍କର ନିଃଶ୍ୱାସ ଫେରିବ, ସେହି ଦନ ଆମେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ପରାଧୀନ ।

ଭାଇମାନେ ଆଜି ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଏହି ପତାକାକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କର । ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କର । ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ କର । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ହାତମୁଠା ଟାଣ କର ।

(ସମସ୍ତରେ ଶୁଭୁଛି ଇନ୍‌କିଲାବ ଜିନ୍ଦାବାଦ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କି ଜୟ)

ରଘୁ—ଆପଣମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଠିକ୍ ଜାଣିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିବ । ଏହା ଅମୂଲ୍ୟ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସମ୍ପଦ । ଆପଣମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।

ଜନତା ଭିତରୁ ଜଣେ—ଆମର ଦଅନ ଦାରୁଗାଙ୍କ କଥା ଅଟେ ବୁଝା-ଯାଉ । ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଦଅନ, ସାନ ଦଅନ, ଦାରୋଗା, ରେଞ୍ଜର, ଡାକମାଷ୍ଟ୍ରେ, ନାଜର, ମୋହରିର, ଏମାନଙ୍କର ବିଗୁର ହେବା ଉଚିତ । ଏମାନେ ଆମ ଚଉଦକୋଶରେ ଯାହା ଅନ୍ୟାୟ କରିଛନ୍ତି—

ରଘୁ— ତଥାପି, ଆପଣ ଧୀରସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ, ବଳେ ସବୁ ହୋଇଯିବ । ସେହି ରଜା ପୁଣି ବୁଝିବ —

ଜନତା—ଆଜ୍ଞା, ଗଛ, ମାଛ କାଠ ସବୁ ଛଡ଼ିବେଟି ?

ରଘୁ—ରଜାଙ୍କୁ ଦାବପଦରେ କୁହା ଯାଇଥିଲା । ରଜା ରାଇଜରେ ଘର । ପୁଣି ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ଶାସନ । ଢେଙ୍କ ଢେଙ୍କେ ଅନ । କେତେବେଳେ କଣ ହେବ କିଏ କହିପାରେ ।

ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—ହଁ ଆଜ୍ଞା ଢେଙ୍କ ଢେଙ୍କେ ଅନ—

ରଘୁ—ତଥାପି ଅମ୍ଭେମାନେ ଅମ ବ୍ରତ ପଥରେ ଅଟଳ ରହିବା ଦରକାର ।

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ଆଜ୍ଞା କପିଲ ପାଣ୍ଡ—

ରଘୁ—ତୁମେ ଭୁଲ ବୁଝୁଛ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ଦୋଷ । କପିଲ ପାଣ୍ଡ ହେଉନ୍ତୁ ବା ଯେ ହେଉନ୍ତୁ, ଦଲାଲ ହେବାକୁ କିଏ ଭଲ ନ ପାଏ ?

ମଦନ—ହଁ, ହଁ ଦଲାଲ ହେବାଠୁଁ ବଳି କଣ ଖାସି ମାଉଁସ ବଳି-ସୁଆଦ ?

ଜନତା-ମଧ୍ଯରୁ-ଜଣେ—ତାକୁ ଖାଲି ମାଡ଼—

ଅର୍ଜୁନ—ଛି ଭାଇ, ତାକୁ ତା ମନକୁ ବୁଝାଇବା ଦରକାର, ମାଡରେ କେତେ ଦିନ ପାଇଁ ଜଣେ ଶାସନ ହେବ ?

(ଦୂରରୁ ଲୋକ ହୋ ହୋ କରି ଉଠିଲେ)

ଜନତା—ସାହେବ ଅସିଲା—ଅସିଲା—

(ମଠର ଘଣ୍ଟି ଶୁଭିଲା)

ରଘୁ—ବାଟ ଛାଡ଼ ଦିଅ ବାଟ ଛାଡ଼ ଦିଅ ।

ଜନତା—ଲୋକେ ପାଟି କଲେ ସାହେବ ଅସିଲା ଅସିଲା ।

(ବେକଲଗେଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହେବ ପୋଷାକରେ । ପଛେ ପଛେ ଏକ ହାବିଲଦାର । ସେହି ବାଟ ଦେଇ ଉଆସ ଭିତରକୁ ପଶିଯିବା । ପଛେ ସାନ ଦିଆନ) ।

ଜନତା—ସାହେବଙ୍କୁ କହ, ସାହେବଙ୍କୁ କହ, ଅମେ ଏ ଅମଲାମାନଙ୍କୁ ଚାହୁଁନା ।

ରଘୁ—ଅରେ ତମେମାନେ ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ । ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଅମଲା ବଦଳି ହୋଇଗଲେ କଣ ସ୍ବାଧୀନତା ମିଳିଯିବ ? ଅମର ପରା ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ବାଧୀନତା—

ଜନତା—ହଁ ଲକ୍ଷ ସ୍ବାଧୀନତା, ଖାଲି ସ୍ବାଧୀନତା—

ରଘୁ—ତେବେ ସାମାନ୍ୟ କଥା ପାଇଁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ?

ଜନତା—ସାହେବ ଅଗରେ ଦିଆନ ଫଗୁ ମହାନ୍ତି, କପିଳପାଣି, ଜମାଦାରଙ୍କ କଥା ପଡ଼ିବନି ?

ରଘୁ—ପୁଣି ସେହି କଥା, ପ୍ରତିଶୋଧ ଅମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଜନତା—ପ୍ରତିଶୋଧ ଅମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ସତ—

ରଘୁ—ସେମାନେ ସବୁ କୀଟଠାରୁ ହୀନ । ପୋକ ମାଛିଠାରୁ ବଳହୀନ ।

ଜନତା—ହଁ, ପୋକ ମାଛିଠାରୁ ହୀନ, ହଁ ହଁ ପୋକ ମାଛିଠାରୁ ହୀନ ।

(ଉଆସ ଭିତରେ ବେକଲ ଗେଟ ପାଟି କରିବା ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ)

ବେକଲ—Why so many Crowd. why ? I demand explanation.

(ଏହି ସମୟରେ ଲେଧାଚୁଅରୁ ଦୁଇଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଟେକି ଅଣିବା ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ପାଟି ଶୁଭିଲା, "ସାହେବ ମାରି ଦେଲା, ମାରି ଦେଲା"—ଜଣେ ଲୋକ ଧାଇଁ ଅସି ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଅଗରେ କହିବା—)

ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆଜ୍ଞା, ଲେଧାଚୁଅଠି ଏହି ଶଳା ସାହେବ, ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଲଞ୍ଚି ଦେଲା । ଅମେ ଯାଉଛୁ ତାଙ୍କୁ ନେଇଁ ଡାକ୍ତର ମାଇନା ପାଇଁ—ଯୋଗୀ ସାହିକୁ···

(ଜନତା ପାଟି କରିବା)

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ, ପାଟି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, ପାଟି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ ।

ଜନତା—ମାରି ଦେଲା...ମାରି, ଦେଲା, ମାରି ଦେଲା, ଲଞ୍ଚି ଦେଲା

(ଏହି ସମୟରେ ବେଜଲଗେଟ ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ଗୃହ ଅସିଲା)

ଜେଲ—Why so unlawful Crowd ? Disperse, Disperse Disperse, Havildar Subadar,

(ହାବିଲଦାର ପଛରେ ଅସି ଠିଆ ହେବା)

ରଘୁ—ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ ଭାଇମାନେ, ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ...

ବେଜଲ—(ରଘୁପ୍ରତି) Why this Crowd ?

ରଘୁ—Sir the down trodden, long oppressed, Starving thousands...have gatherd to have their 'ଦାବୀପତ୍ର' formally signed by the ruler.

ବେଜଲ—Nonsense କ'ଣ ଦାବୀପତ୍ର ? Bloody, Let me have a copy.

(ମଦନ ଦାସ ଖଣ୍ଡେ ପତ୍ର ଦେଲା)

ବେଜଲ—ଓ୍ବାଟ ଫୁଲିସ ଅଇଡ଼ିଅ (ଚିରି ଦେଇ) ଡେମ ଫୁଲସ୍ ।
British empire is Britishe empire

(ଏହି ସମୟରେ ଠେଲା ପେଲା ହୋଇ, ଦୁଇଗୋଟି ଅଧାମରା ଲୋକଙ୍କୁ ଧରି କେତେକଙ୍କର ପ୍ରବେଶ) ।

ବେଗଲ—ହ୍ୱାଟ୍ ଅର୍ ଦଜ୍ ଡେଢ୍ ବଡ଼ଜ୍ ।
ଜନତା—ଯୋଗୀ ସାହବକୁ ଗୁଲ, ଡାକ୍ତର ମାଇନା କରି କେଶ ଗୁଲି ।
ଏହ ସାହେବ ମାରିଛ ସେ···ଏହ ସାହେବ ମାରିଛ ଯେ
ରଘୁ—ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ ।
ଜନତା—ଏହୁ ସାହେବ ମାରିଛ । ଅରେ ଏହୁ ସାହେବ—
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ ଭାଇମାନେ ।
ପଦନ—ବସ, ବସ,
ରଘୁ—ବସ, ବସ,
ବେଗଲ—(ଶବ ଦୁଇଟାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଗାଡ଼ି ପଛରେ ଯିବା) (ଲୋକେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ମାଡ଼ି ଆସିଲେ ଅଗକୁ) ।
ବେଗଲ —(ପଛରୁ ଭଡଧର) (ଠେଲା ପେଲା ଗୁଲଲା, ସାହେବ ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ) ।
ରଘୁ—ଭାଇମାନେ ବସ ବସ ଥୟ ଧର ।
[ଶବ ଦୁଇଟିକୁ ଧରି ଦଳେ ଆଗକୁ ଗୁଲଗଲେ । ଦଳେ ବେଶୀ ଠେଲା ଠେଲି ହେଲେ । ସାହେବ ଅବସ୍ଥା ସାଙ୍ଘାତିକ ହେଲା]
ସାହେବ—ହଟୋ ହଟୋ, ଠଇରୋ ଠଇରୋ—ଦେର୍ଓ୍ୱାନ—
ଦେର୍ଓ୍ୟାନ୍—ୟୋର ହନର (ଥର ଥର)
ବଗେଲ—ଇସ୍ ପ ସ ଁଦ କାଉଡ଼... ମଗାଅ ପୋଲିସ ହାବିଲଦାର ?
ହାବିଲ ଦାର—ୟୋର ହନର ।
ବଗେଲ—ଚଲାଓ ଗୁଲି—ରେଡି
ହାବିଲ—(ବନ୍ଧୁକ କାଢ଼ି ଠିଆ ହେଲା—)
ବେଗଲ—(ନିଜେ ରିଭଲଭର କାଢ଼ିବା) ହଟୋ, ହଟୋ···
ଜନତା—ନାହିଁ ହଟେଗା,
ବେଗଲ—ନାହିଁ ହଟେଗା ?
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ସାହେବ, ଆପର୍ଓ୍ୟାପସ ଯାଅ, ଓ୍ୟାପିସଯାଅ, ଯାଅ
ଜନତା—ସାହେବ ଓ୍ୟାପସ ଯାଅ···(ଠେଲା ଠେଲି, ପେଲା ପେଲି)
ସାହେବ—(ହଠାତ୍ ରିଭଲଭର କାଢ଼ି—ପଏଣ୍ଟ କରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଛାତିକୁ)

ଅର୍ଜୁନ—ଓ୍ୱାପସ ଯାଅ, ଓ୍ୱାପସ ଯାଅ...

ରଘୁ—ସାର୍ ପ୍ଲିଜ ସାର୍ ପିସ୍, ଅଡ଼ର,

ବେକଲ—ଠଇରୋ...

ଜନତା—ଅରେ ଏହୁ ମାରୁଛରେ, ଧରରେ...

ବେକଲ—ୟୁ ବ୍ଲଡି ଫୁଲସ୍...

ଅର୍ଜୁନ—ସାହେବ...ଫେରିଯାଅ,ସ୍ୱଜା ଶାସନ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ,ଫେରଯାଅ !

ରଘୁ—ଶାନ୍ତ, ଶାନ୍ତ, ଶାନ୍ତ, ଅର୍ଡର,ଅର୍ଡର, ଅସ୍ତୁଧର, ଅସ୍ତୁଧର...

ବେକଲ—ଏକ ଶ୍ଚେଠ ମାରିବା ଫଳରେ ଅର୍ଜୁନ ଗଉଡ ତଳେ ପଡ଼ିଯିବା ।

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ ବସ, ବସ, ବସ, ଧୀରସ୍ଥିର ହୁଅ...

(ଜନତା ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ, ଠେଙ୍ଗା କାଢ଼ି ସାହେବ ଉପରେ ପ୍ରହାର)

ବେକଲ—ଅଃ ଅଇ ଉଇଲ୍ ସ୍କାସ, ଅଇ ଉଇଲ୍ ସ୍କାସ୍, ଅଇ ଉଇଲ୍ ଭୁଲ୍...ଇଉ ଫୁଲସ୍ ।

(ସାହେବ ରକ୍ତ ବାନ୍ତକରି ମରିପଡ଼ିବା—ହାବିଲଦାର ମଧ୍ୟ ମୃତ—ସାନ ଦେଓ୍ୱାନ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଜଣେ ଗୋଟିଏ ପଥର ଆଣି ସାହେବ ମୁଣ୍ଡରେ ଛେଚିବା)—

ରଘୁ—(ଆଖି ଏଡ଼ିକା ଏଡ଼ିକା କରି)କଣ ହେଲା ! ସର୍ବନାଶ, ସର୍ବନାଶ...

ମଦନ—ସର୍ବନାଶ—

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ, ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଏଇଠାରେ ଅଘାତ ଦେଲ ସିନା, ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଦଶ ବର୍ଷ ପଛକୁ ନେଇ ଗଲ ସିନା...

ମଦନ—ଅର୍ଜୁନ ଗଉଡ ଚେମ୍ପ...

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ କଣ କଲ ?

(ଏହାପରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ଧାଇଁଯିବା—ଛନ୍ଦଭଙ୍ଗ) ।

ରଘୁ—ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ଶ୍ମଶାନରେ ଃଅହା (କହୁ...କାନ୍ଦେ ଭେଁ ଭେଁ)

—ଯବନିକା ପତନ—

ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ
ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ରଣପୁର ଗାଁ ଗହଳି—ଲୋକମାନେ ଖାଲି ଗଣ୍ଠିଲି ବୁଜୁଲି ଧରି ପଳାଉଛନ୍ତି…ଗୋଟିଏ ଦଳର ଭୁଇଁଆଙ୍କୁ ଧରି ରାସ୍ତା ଉପରେ ଦାରୋଗା ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି)

ପୋଲିସ—ତମକୁ ସାକ୍ଷି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତମେ କହିବ ରଘୁ ମହାନ୍ତି ସାହେବଙ୍କୁ ମାଇଲା, ଦିବାକର ପଛରୁ ଠେଙ୍ଗାରେ ପିଟିଲା, ବଗଡ଼ ପଥର ଫିଙ୍ଗିଲା ।

ଦାରୋଗା—ତମେ କହିବାକୁ ହେବ, ରଘୁ, ଦିବାକର, ବଗଡ଼ ସମସ୍ତେ ମିଶି ସାହେବଙ୍କୁ ମାରିଛନ୍ତି ।

ବାଠୋଇ—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା—ମୁଁ ଦେଖିନି ।

ପୋଲିସ—(ବାଡ଼େଇବା)

ଦାରୋଗା—ଆରେଷ୍ଟ କର ।

(ଅଳ୍ପ କିଛି ସମୟ ପରେ ଏକଦଳ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଧରି ହାବିଲଦାର ଗୁର୍ଖା କନେଷ୍ଟବଲ ସହ ଆସିବା…ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କପିଳ ପାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ…କପିଳ ପାଣ୍ଡି ଛାତିରେ 'ରାଜଭକ୍ତ' ଲେଖାଇବା ପରେ କାଗଜ ।)

କପିଳ—(ଲୋକଙ୍କୁ ଚାହିଁ) ଶୁଣ, ବମ୍ବା ପଡ଼ିଲା, ବମ୍ବା ପଡ଼ିଲା । ବକ ବକ କଲେ କତଲ କରିଦେବେ । ଗୁର୍ଖା ପଞ୍ଜାବୀ ଖାଲି ବୋମ୍ବା ଆଣି ପକାଇ ଦେଲେଣି । ରଣପୁର ଧ୍ୱଂସ ହେଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ବୋମ୍ବା ପଡ଼ିଲା ।

ଆରେ ସବୁ କହିଦିଅ । ସେହି ରଘୁ, ଦିବାକର, ବଗଡ଼ ମାରିଛନ୍ତି, ଆମେ ରାଜଭକ୍ତ, ଆମର ଟିକଟ ଅଛି । ଆମେ ରାଜଭକ୍ତ ଆମର ସାଇନ୍ ବୋର୍ଡ ଅଛି । ଆମେ ରାଜଭକ୍ତ ପୁରା ରାଜଭକ୍ତ, ଖାଣ୍ଟି ରାଜଭକ୍ତ । ଆମର ଏହି ଟିକଟ ଅଛି ଦେଖ ।

—ପଟ୍ଟ ପତନ—

ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ଅନ୍ଧ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଚାଲିଛି ରାଜପଥରେ; ସେହି ଗୀତରେ ରଣପୁରରେ ବେଜଲ ଗେଟ ମରିବା ପରେ ଯେଉଁ ମଶାଣି ଛନିଆ କୋକୁଆ ଭୟ ଖେଳି ଯାଇଥିଲା, ତାହାର ଦରଦ)

ମିଏ ଯନ୍ତ୍ରି ଅଛି ପଲାରେ ପଲା

ମିଛ ଖର କହୁ,
ଧରମ ଦେବତା; ଆଖିରେ ଅଙ୍ଗୁଠି ଦେଇ,
ଏ ଯେଉଁ ରାଇଜ, ବୁଝାମଣା ଚାଲେ, କେହିତ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ,
ମନିଷ ରାଇଜ, ମଶାଣି ହୋଇଲା; ତହିଁରେ ନାଚିଲା ବାଲୁଆ ପିଲା
କାହା ପାଇଁ ଭାଇ ସତେ, ସାହେବ ମରିଲା, କାହାତେ ଶିକୁଳି ପଡ଼ିଲା ଭଲା
ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଯାଉ, ଓଙ୍କାଲ ବେଭାର, ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳୀଅଙ୍କ ଅଛନ୍ତି ଥାନ
ବନ୍ଧୁକ କୋରଡ଼ା, ଏ ଧରମ ଛଡ଼ା, ଦୁଃଖୀ ପରଜାର ମରଣ ଜାଣ,
ଲୁଣ ନେଇ ସତେ, ଲୁଣିଆ ଯେତେକ କରିବେ ଷଣ୍ଢେକେ କଲାକୁ ଧଳା,
ଜୀବନ ବିକଲେ ମିଏ ଯନ୍ତ୍ରି ଅଛି, ରଣପୁର ଛୁଇଁ ପଲାରେ ପଲା,
ଘରେ ଘରେ ଏବେ ଲାଗିବ କୋରଡ଼ା ଲାଗିବ ଚାବୁକ ମାଡ଼ଟି ପରା
ଧୂଆ ଅଧୂଆରେ ଦୋଷ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ, କେତେଭାଇ ଆମ ହେଲେଣି ଧରା

ଜୀବନ ବିକଲେ ପଲାରେ ପଲା

ଏ ଦେଶର ଭାଇ ଏ ଦେଶ ଭାଇଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେବାର ମରଣ ଜ୍ୱାଳା

(ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଅନ୍ଧର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

୫ମ ଅଙ୍କ

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

(ହଜାରିବାଗ ଜେଲର ଦୃଶ୍ୟ, ଗାରଦ ଭିତରେ ରଘୁ, ଦିବାକର, ବୀରପତି, ସାହେବ ସୁବା ଠିଆ, ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗୋଟାଏ ଆବେଗର ଛାୟା)

(ବୀରପତି ଶୁଣାଇବା)

ବୀରପତି—ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ବନ୍ଦୀ ଅପରାଧୀ ଦୋଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ଦିବାକର ପରିଡ଼ାଙ୍କୁ ନରହତ୍ୟା ଅପରାଧରେ ଫାଶୀ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ହୋଇଛି, ଆଜି ତାହା ସାବ୍ୟସ୍ତ କରାଯିବ ।

ଜେଲର—କିଏ ଅଛରେ ୱାର୍ଡ଼ରେ ?

ୱାର୍ଡ଼ର—(ୱାର୍ଡ଼ରର ଅବିର୍ଭାବ) ଯେ ହଜୁର—

ଜେଲର—ଫାଶୀକାଠ ଠିକ୍ କର—

ୱାର୍ଡ଼ର—ଯେ ହଜୁର ।

(ଅନ୍ତରାଳରୁ ଗୀତ ଶୁଭିବା 'ଜୀବନ ବକଲେ ପଳାରେ ପଳା')

ଯବନିକା ପତନ

୫ମ ଅଙ୍କ

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

(ରଣପୁର ଗାଁ ଗହଳ ରାସ୍ତା—ବୃଦ୍ଧଟିଏ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଯାଉଥିବା ଦୃଶ୍ୟ—ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଅନ୍ଧର ଗୀତ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ)

ଅନ୍ଧ—

ଘରେ ଘରେ ଏବେ ଲାଗିବ କୋରଡ଼ା
ଲାଗିବ ଗୃରୁକ ମାଡ଼ଟି ପରା
ମିଛ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇ ଓଙ୍କଲ କୁହାଇ
ଭାଇବୁକେ ଭାଇ ଚଳାଇବ ସିନା ଫାଶୀର ଛୁରା ।
ଜୀବନ ବିକଲେ ପଲାଟେର ଗଲା
ଲାଞ୍ଚ ନେଇ ଭାଇ ରସପତ ଖାଇ, ଥୋଇଦେବେ କରି କଳାକୁ ଧଳା
ଜୀବନ ବିକଲେ ପଲାଟେର ପଲା

ବୃଦ୍ଧ—(ଗୀତ ଶୁଣି କାନ୍ଦିବା ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ)

ଅନ୍ଧ—ଭାଇ ତମେ ଏଠି କିଏ କାନ୍ଦୁଛ ?

ବୃଦ୍ଧ—କାନ୍ଦୁ ନାହିଁରେ

ଅନ୍ଧ—ମୁଁ ତ ଦେଖି ପାରୁନି, ଅନ୍ଧଲୋକ ମୁଁ ।

ବୃଦ୍ଧ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅଜଠୁ ଅନ୍ଧ ହେଲିରେ—

ଅନ୍ଧ—କଅଣ ଭାଇ ଥଟ୍ଟା କରୁଛ ?

ବୃଦ୍ଧ—ନା ହିଁରେ ଭାଇ, ତୋ ଗୀତରେ ମୁଁ ଜଳି ପୋଡ଼ି ମରି ଯାଉଛି ।

ଅନ୍ଧ—ମୋ ଗୀତ,—ଏଁ ମୋ ଗୀତରେ କାହିଁକି—କଅଣ ହେଲକି ଭାଇ, ମୁଁ ତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଚରିତକୁ ଗୀତରେ ଭଣିତ କରି ଗାଉଛି, ତମେ କଅଣ ପାତର ବଣିକ ବାବୁ ?

ବୃଦ୍ଧ—ନାହିଁରେ ଭାଇ, ସେ ମୋର ପୁଅ, ତାର ପାଇଁକି କଳା ଧଳା କରିଗଲେ ଏହି ସାହେବମାନେ,

ଅନ୍ଧ—କଅଣ କହୁଛ ଭାଇ, ସତେ ସେହି ରଘୁର ବାପା—ମୁଁ ଦେଖିନି, ହେଲେ ମୁଁ ଶୁଣିଛି, ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଏ ଚଉଦ କୋଶ ମୁଲକର ଗୋଟାଏ ବଳ୍‌ଆ ଥିଲେ। ଆମ ଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ସାହେବ ହାକିମ ହୁକୁମା ମିଶି, ରଜା ଦେଓ୍ବାନ ମିଶି, ଅମଲା ପୋଲିସ ମିଶି ତାଙ୍କୁ ଫାଶୀ ଦିଆଇଦେଲେ। ଏ ରାଇଜରେ ରଜା କଅଣ ବୁଝିଲା, ଦିଆନ ଦାରୋଗା ଆମକୁ ମାରିଲେ, କପିଳ ପାଣ୍ଡ ସବୁ ସାରିଲା, ପୁଲିଟିକାଲ ସାହେବ ତା ଦୋଷରୁ ମଲେ, ହେଲେ ରଘୁ ଦିବାକର—(କାନ୍ଦି ପକାଇବା) ହେ ଧରମ ତୁ ଦେଖୁଥା। ବାପୁର କହିବୁ, ହେ ମା ମଣିନାଗ ତୁ ପାହାଡ଼ରେ ଥାଇ ଦେଖ ଏ ଦେଶ କଅଣ ହେଲା, ଗୋରାମାନେ କଅଣ କଲେ, ଆଉ ଆମ ଦେଶର ନିମକହାରାମ ଦଳ କଅଣ କଲେ, ସେ ମହାନ ଆତ୍ମା, ଓହୋ, ସେମାନେ ସତେ କି ତ୍ୟାଗ ନ କଲେ।

ବୃଦ୍ଧ—ଅନ୍ଧ ଭାଇ, ଆଉ କହନା ଆଉ କହନା, ସେ କଥା।

ଅନ୍ଧ—(କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗୀତ ଗାଇବା)

'ଜୀବନ ବିକଲେ ପଲାରେ ପଲା'

ବୃଦ୍ଧ—ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବା ଭାଇ। ଭେଣ୍ଡା ପୁଅ ତ ଫାଶୀ ପାଇଲା, ତା ପଛକୁ ଦିବାକର ମଧ୍ୟ ଗଲା, ଗାଁ ବାଲାତ ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଆଉ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ଏ ବୟସରେ, ମୋ ପରି ହତଭାଗା—

ଅନ୍ଧ—ଗୀତ ଗାଇବା

କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଲୁହ ରକତ ହୋଇଲେ ଶିକୁଳି ଫିଟିବ କିରେ ?

ବୃଦ୍ଧ—(କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି)—ନାହିଁ, ନାହିଁ ଅନ୍ଧଭାଇ

(ଏ ସମୟରେ ବିପକ୍ଷିତ ଦିଗରୁ ଅହୁରି ବଡ଼ ପାଟିରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଆସିବା କପିଳ ପାଣ୍ଡ)

ବୃଦ୍ଧ—କିଏମିଏ କରି ଶୁଣିବା କପିଳପାଣ୍ଡକୁ।

ଅନ୍ଧ—କିଏ ଆସିଲ ?

କପିଳ—(ଭୋ ଭୋ କରି କାନ୍ଦି) ରଘୁ ବାପ । (ବୃଦ୍ଧ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ପାଦ ଧରି ପକାଇବା) ।

ବୃଦ୍ଧ—ଏ କଅଣ, ଏ କଅଣ,—ପାଣ୍ଡେ—ଏ କଅଣ (ବିସ୍ମୟରେ)

ଅନ୍ଧ—ଏଁ ଏଁ ପାଣ୍ଡେ । କପିଳ ପାଣ୍ଡେ !

କପିଳ—(କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି) ହଁରେ ଅନ୍ଧ, ମୁଁ କପିଳ ପାଣ୍ଡ, ମୋତେ ତୁ ଦେଖେନା, ମୁ ପାପୀ ମୁ ନିମକହାରାମ ଭାଇ ! କିଏ ଜାଣିଥିଲା କିମିତି ହେଲଟୁ, ଏ ରଜା ପୁରୁଣା ମାରଣା, ଦଅନ ଦାରୋଗା କୋଠ କଚେରୀ ବାବୁ ଅହୁରି ମାରଣା, ଭାଇ ମୋତେ କ୍ଷମାକର ମୁଁ ଆଉ ସେ କପିଳ ନୁହେଁ ରେ—

ଅନ୍ଧ—ତେବେ ତ ଏ ଗୋଟାଏ ଭେଟ ମାତ୍ର ରଘୁ ଦିବାକର ନାହାନ୍ତି ।

କପିଳ—ଭେଟ ହେଲା ନାହିଁରେ ଅନ୍ଧଭାଇ, ଏହି ମଣିନାଗ ପାହାଡ଼ ତଳେ ମଣିଷ ଦେବତା ହୋଇ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ପୂଜା ପାଇବେ ସେହି ରଘୁ, ଦିବାକର, ଆମ ଲୋକ ସଂଗ୍ରାମର ସହୀଦ ସେମାନେ—ଅନ୍ଧ ଭାଇ ତୁ ଗାଅ ସେ ଗୀତଟି—ସେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର, କୋଟି କୋଟି ନମସ୍କାର—ମଉସା, (ବୃଦ୍ଧକୁ ଚାହିଁ) କ୍ଷମା କରିବନି ତମେ ସତେ, କେଡ଼େ ବଡ଼,

ଅନ୍ଧ—(ଗୀତ ଗାଇ ଗୁଞ୍ଜିବା—)

କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି ଲୁହ ଝରକତ ହୋଇଲେ ଶଙ୍କୁଳି ପିଟିବ କରେ

ପଟ୍ଟପତନ

ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ପରିଡ଼ା, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସ, କଟକ-୨